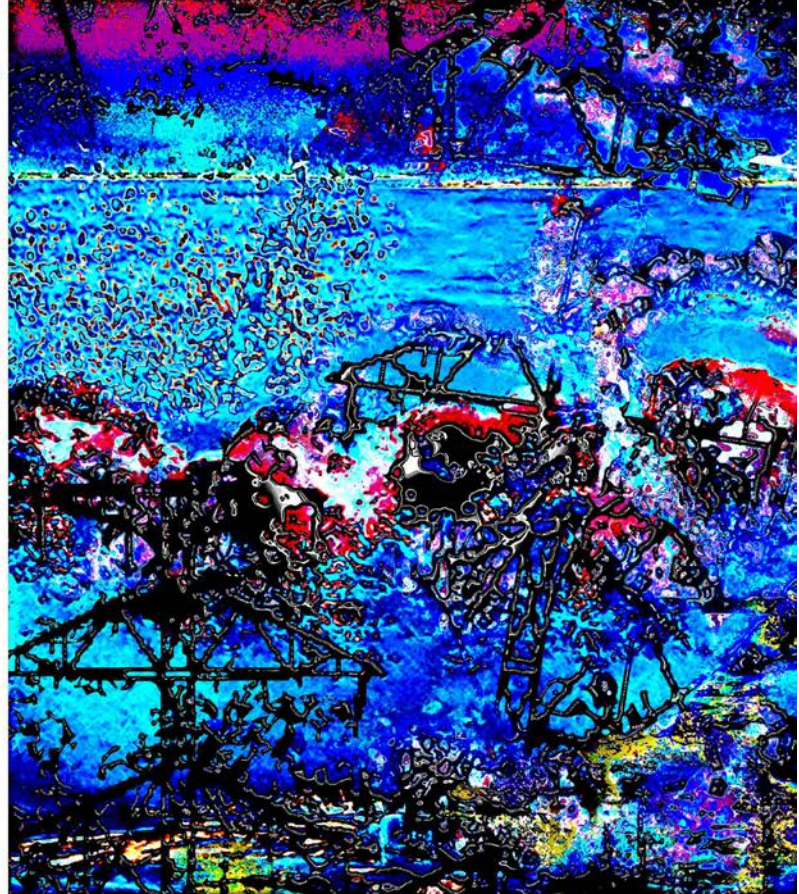

КОЛОНАДА

Алманах уметничког стваралаштва

10

КОЛОНАДА

Алманах уметничког стваралаштва

Година IX ° Број 10 ° Београд ° 2019.

ISSN 2217-5954

КОЛОНАДА

Алманах уметничког стваралаштва

Година IX ° Број 10 ° 2019. ° Београд

КОЛОНАДА

Алманах уметничког стваралаштва

Издавач

Синдикат ЕМС

Ресор за културу

За издавача

Милован Андрић

Уредник

Марија Шкорнички

Уредничкијво

Тихомир Јовановић

Јанко Левнаић

Александар Опачић

Адреса:

Синдикат ЕМС

Кнеза Милоша 11, Београд, 11 000

Е-mail: sindikats@ems.rs

<http://www.sindikats.org.rs/stranice/kolonada.html>

Уредничкијво: marija.skornicki@ems.rs

tihomir.jovanovic@eipb.rs

Радове слајти у електронској форми, са назнаком – за Алманах

Садржај

Марија Шкорнички

Похвала одважности	5
------------------------------	---

Марија Шкорнички

ПРИЛОГ ТЕОРИЈИ О МАГНЕТИЗМУ	7
ЖЕЉЕ	7
ОТКРИВАЊЕ	9

Јована Мијовић

ВРАТА БЕЗ КВАКЕ	10
АСОЦИЈАЦИЈЕ	10–13

Милан Сћефановић

ПЛАВА И ЗЕЛЕНА БОЈА	14
ОСМИ ДАН	15

Борјанка Макањић

ИЗА БИНЕ	17
ПРОСЛАВА У НАШОЈ МАЛОЈ ФИРМИ	17
КАД ЈЕ СВЕТ БИО МЛАД	18
КАМЕН ТЕМЕЉАЦ	19
ДА САМ ТО УРАДИЛА, ДАН БИ БИО СУПЕР	19
НАШИМ ШОРОМ ИДЕ СЕ НА ПЛАЖУ	20
ПАД СИСТЕМА	21
МАЈСТОРИ, МАЈСТОРИ	23
ПРЕ ЕКОЛОГИЈЕ	24
КАЖИ МИ ШТА САМ ХТЕЛА ДА КАЖЕМ	25
РАДОСТ	26
ХАМЕР	26
DEAR SANTA...	27
МАЛИ БРАЧНИ РАЗГОВОРИ	28
О СТЕРЕОТИПИМА	28
АРАНЂЕЛОВДАН	29

Рајица Дражићевић

ЈА ДА СВИЈЕТЛИМ...	30
----------------------------	----

Милан Сћефановић–Малиша

ИДЕЈА НА ВЕТРУ	34
У ПРИРОДИ	35
ЂУРАН	35
КОСА И КОСИДБА	36

Верослава Малешевих

РАНКО	37
ЉУДИ СЕНКЕ	41
СУНЦЕ	45
ФАТАМОРГАНА	52

Тихомир Јовановић

Ф–1	56
ТУНГУСКА	64
БАКА МАНДИНИ КРУГОВИ	72

Одзиви критике и СФ есеј

Зоран Петровић – Бифе Вентил 2	97
Давор Шишовић – Шљивовица и медовина	100
Милијан Деспотовић – Звездана мапа душе	103
Јулиа Капорњан – Ољубљивање затечене стварности	106
Рајица Драгићевић – Сведок лепоте постојања	108

Далековод – инспирација у поезији... иичијавања

Милан Мрдаљ – Ко сам у ствари	111
Атиф Кујунџић – О мили часи	112
Бојан Марковић – Црном	113
Бојан Тодоровић – Иза два брега...	114
Роберто Водановић – Диверзија	115
Владана Плавишић – Манија тешкомислености	117
Псеудоним–М.Н – Неко...	119

Песме на дар

Роберт Шкарјан

ПОСЛЕДЊИ БАЛ	120
УСКРО ОДЛАЗИМ	120
ИСПРАЋАЈ	121
ПОСЛЕ СВЕГА	122
САМО ТЕБИ	123
ОСТАЈЕ НАМ	123

Ликовни прилози

Светозар Тоза Трајковић	125 - 131
Раденко Мамула	132 - 135
Милан Милетић	136 - 137
Марко Митрић	138 - 139
Невен Николић	140 - 141
Владета Делетић – Делта	142 - 145

Биографије аутора од стр. 145 до стр. 158

ПОХВАЛА ОДВАЖНОСТИ

Живот се живи, а не само да се прича о њему. Није живљење посматрање других кроз неку призму, већ је живот узимање учешћа кроз разне активности. Првенствено се мисли на љубав, рад, породицу, путовања, излете, пецање, читање, слушање птица... Временом, живот неке уђе у колосек и преовладавају углавном рад и обавезе а све мање уживање и задовољство. Поента је оживети живот разумевањем, стварањем, без критика и осуђивања света око себе, а то се постиже извлачењем лепих ствари, талената и умешности из самог себе.

Потребне су разне ствари да би се створила квалитетна целина, у сваком погледу. Да ли се мисли на колектив, групу или јединку свеједно. Сваки, па и најмањи завртањ, зупчаник и опруга потребни су да би се, на пример, направио сат. Кад свако од нас увиди себе као део такве целине, неће више желети да задржава оно што мора да да. Многи су таленте добили својим рођењем и лепо је кад почну да раде на њима. Стварање је чин *корак по корак*. После првог, други стиже у правом тренутку, препустиш се и уживаш у ономе што се указује и што ствараш.

Аутори на почетку свог стваралаштва најчешће се сударају са страхом од разголићености ако јавно прикажу и изложе своје радове који представљају њихове унутрашње визије, имажинације. Објављивање им личи као скенирање испод коже, као очитавање сваке поре, сваке мисли и излагање суду јавности њихове подвести. Зато и започињем овај текст са насловом „похвала одважности“, јер осим самог чина упуштања у стваралаштво још је већа похвала то што су се одважили да то што стварају и поделе са нама.

Сваки стваралац, професионалац или аматер, треба да очекује и види сврху и план у свему што се указује, у свему што почиње да ствара и да схвати да све иде ка најбољем. Треба да ствара и остварује се тако да и други пожеље да се остварују и сазнају и спознају оно што у себи већ поседују. Похвално је, што у нашем Алманаху, раме уз раме стоје и аматери и ствараоци са богатом биографијом и сви су поносни тиме што су део те презентације.

Поштујући правило – кад приносиш целини својим специфичним даровима и талентима, делићи слагалице живота ће се уклопити стварајући савршену целину. Тако аутори *Колонаде* деле себе са другима. Крећу лагано, мислећи да је то што поседују премало, али није тачно. То што поседују су јединствени дарови којима су већ сами даровани да би били испуњени и задовољни.

Неки резиме би био: кроз наш часопис је представљено 87 аутора, од којих су 33 аутора радници Електромреже Србије, 11 аутора су радници ЕПС и ЦГЕС, а да нисмо херметични и затворени представили смо и 43 аутора ван електропривреде са прилозима осврта, критика и кроз рубрику „ишчитавања“...

Зато им се захваљујемо овако јавно, јер захваљујући њиховој смелости, одважности, креативности *Колонада*, чији је издавач Синдикат ЕМС–Ресор за културу, је стигла до овог импозантног низа, до броја 10, који блиста у свом достојанству!

Марија Шкорнички

Марија Шкорнички

ПРИЛОГ ТЕОРИЈИ О МАГНЕТИЗМУ

Кад пружиш руке према мени
између нас прострује валови
као струја кроз далековод,
па обасјамо своју свест
и читав универзум,
чак и по тмурном дану.
Облаци се размакну
као лоптице необраног памука
и играју по ивицама
нашег електрицитета.
Чак је и Сократ дао свој допринос
дефинишући неког попут нас,
а Перегрини увео појам *йолова*.
У том феномену
и сам твој поглед
има посебну улогу
у *Теорији о коришћењу*
и вођењу сигнала
за коју би неки нови Џеј Пи Морган
уложио брдо пара.

ЖЕЉЕ

Усиенски би рекао нешто као:
Вибрације у свим ступњевима
следе разне правце
сударајући се, јачајући,
успоравајући...

Непрестано ширење
и скупљање
до бесконачности
час јаче, час слабије
нарастајуће
удвајање и деловање без
симетрије...

Ја бих њак' рекла:
Неке краће,
неке дуже,
неке светле и јасне,
неке опчињавајуће,
неке као магнет
залепе се за екстазе,
за поетско надахнуће...

Рађају се мисли
које круже,
одлазе у линију, тачку, слово,
ноту, круг.
Ништа није на правом месту
а упорно певам песму
устајем, играм,
да достигнем циљ.
И док играм гледам
да пут и осмех држе
некакав кључ.

ОТКРИВАЊЕ

Има један сан
у коме
између нас играју звезде.

У другом сну
нежност из твог погледа
прелива се, шири и запљускује
све углове моје душе.

Данас сам само зажмурила
и било је довољно
да се нађем на пучини
и да пливам, пливам...
а онда осетих да нисам сама
и да заједно пливамо
у својој унутрашњој хармонији,
зароњени у пријатност.

Па се сад питам
шта је лековитије:
лагани поход у себе
или слобода исијавања
којој се стреми,
или успињање из несхватљивог
ка песничкој слутњи.
А можда, пак,
прихватањем тог таласа
и сами постајемо талас
небеске струје.

Јована Мијовић

ВРАТА БЕЗ КВАКЕ

Коме требају врата без кваке?
Имају ли сврху или су бескорисна?
Врата. Без кваке.
Замисли да си ти врата а твоја душа и срце су квака.
Замисли колико отисака
... свих тих људи који су се ухватили за кваку.
Нема везе да ли су је само дотакли,
без намере да отворе врата
или су са сигурношћу правили стисак око исте
и сигурним кораком себи крчили пут...
кроз твоја врата, кроз тебе.
Саплели су се неки о твој праг,
али дотакли су те претходно.
Временом одлучиш да скратиш муку
јер ти буде доста прегрубих,
масних и прљавих руку.
Уклониш кваку и убедиш себе да си уметничко дело.
Гледање, без додира.
Доћи ће чисте и нежне руке које ће хтети да отворе
та чудесна врата, неће имати за шта да се ухвате.
Јер коме требају врата без кваке?

АСОЦИЈАЦИЈЕ:

Асоцијација 1.

Једна реч, седам слова
Размишљај о њој,

Али ти си права!
У мислима је стега,
Али срж је свега!
Можда конфузно звучи,
Синоним си те речи.
На шта те асоцира?
Ти си корен, корена те речи!
Значај, бит, есенција.
Моја си,
Једна реч,
Седам слова.

(одговор је СУШТИНА)

Асоцијација 2.

Не може се описати речима,
Кад би покушали ... можда:
можда васкрсење,
можда рука спаса,
можда прапочетак.
Тај искон лојалности,
у времену оштећења.
Не може се описати речима.
Већа је од речи.
Већа је од свега.
Онај који разуме и цени,
На стрмој бини и животној сцени
... знаће увек да је нацрта.

(одговор је ПРИЈАТЕЉ)

Асоцијација 3.

Хеј ти, четири слова,
Када болиш, болиш јако.
Жао ми је,
Помоћи ти не могу,
Дотаћи те не могу.
Мењаш боју, у црно неретко
Кријеш лице и облик преслатко.
Бесмртна си, то ме брине.
Нема утехе за наше грешке,
Морали смо све то пешке
Све те пробијене банке.
Ти и ја смо једно,
Само ти више болиш.
Памтиш лоше друмове,
па сад слабије волиш.
Не могу ти ништа, мени пролази воз.
Какве везе имате ти, излаз и нос?

(одговор је ДУША)

Асоцијација 4.

Та иде заобилазним путем,
Иде, иде, никад да стигне.
Ти је ни не чекаш.
Идеш, радиш, мислиш ту је.
А онда се она појави.
Па се ти изненадиш.
Питаш:
„Зашто ти је требало тако пуно времена?“
Она ти се насмеје:
„Морао си да засадиш много лошег семена.“

Ти знаш да поред ње не би правио проблеме,
Због њеног одсуства, носиш тешко бремене.
Али буде ти драго, што је ипак ту.
Сад је не би пустио ни за шта на свету.
Само, пребациваћеш јој.
Пребациваћеш јој до самог краја.
Пребациваћеш јој своју младост
и мањак њеног присуства.
Увек ћеш понављати:
„Ех, да су ми те године...”

(одговор је ПАМЕТ)

Милан Стефановић

ПЛАВА И ЗЕЛЕНА БОЈА

Само плава и зелена боја
могу да стоје једна уз другу.
Било који други распоред боја
ствара у мени бол.
Видели сте некад како се зелена брда
са задовољством протежу
према плавом небу.

Знао сам, кад сам те први пут видео издалека,
да ћу у твојим очима
пронаћи ону нијансу
за којом сам одувек трагао.
Знао сам да ће то бити
час плава, час зелена нит
у коју ћу морати да се ухватим.
Због те боје,
која је готово тачка и скоро не приметна,
био сам спреман да се потрошим
другачије од дотадашњих учења.

Знао сам, кад склопим очи,
одсањаћу неухваћене пределе
или плавом, или зеленом бојом.

Не мора нико да ми каже,
осећам да је свако од нас рођен
за плаво или зелено око
неке случајно предивне жене,
јер цео свет игра
једну игру завођења.

Кад умиру,
сви људи се у задњем часу сете
само оне жене
због које су дрхтали у дугим ноћима
и душу заувек обојили нијансом
коју само њене очи имају.
Не би човек никад ни могао умрети
Да нема ту врсту љубави у себи.

Кажу и верују
да негде постоји димензија
у којој ће једино живети
само они који се
слично овој песми воле.

ОСМИ ДАН

Бог је за седам дана створио свет.
Осмог дана, у зору,
све је почело да стари, пропада и кружи.

Осмог дана Адам је већ био заљубљен,
људи су почели да се сећају,
могло је да се каже: јуче.
Могло је да се мисли на сутра.

Осмог дана животиње су се растрчале по пределима,
биљке су почеле да се протежу,
зачуђене блиставом лоптом у дубоком небу.
Осмог дана јастреб је прво пиле ухватио,
змија жабу,
риба рибу.
Први ратни план је направљен.
Почели су да лажу, краду
и да се боре за истину.

Осми дан је зора
први пут дошла споро и неопрезно.

Неко је запевао
И закукао.
Почео да броји.
Учинио му се од месеца слово.
Брезов лист, по коме је ветар засвирао,
личио је на ноту.

Осми дан сви су проговорили,
један је затим заћутао.
Не зна се ко је више погрешио.

Осмог дана родио се први пророк,
први борац и прва кукавица.
Човек је осетио глад и жеђ,
страх и хладноћу.
Прекрстио се.

Које ли је годишње доба пало Богу на памет
кад је стварао свет?

Осмог дана нико није био искусан,
све се догађало први пут,
у част изненађења и незаборавна.

Девети дан се понавља вековима
и још увек траје.

Десетог дана све ће се завршити,
као да никад није ни било.

Борјанка Макањић

ИЗА БИНЕ

За човечуљчицу из радија:

Љуштим шаргарепу, слушам радио и сетим се...

Радио је стајао у углу, на доњој полици, а ја сам волела да се привучем, да се увучем иза и да гледам кроз оне рупе на полеђини апарата. Кроз њих су се, у зеленој светлости лампице виделе прашњаве жице, и нешто мало унутрашњих делова. Била сам фасцинирана кад сам то открила! Била сам убеђена да гледам прашњаву позадину, оно што је иза извођачке бине. Знала сам да не могу да видим те мале људе који певају и причају јер они, као у позоришту, улазе на сцену са стране, из оног дела који се не види кроз рупе. Мало ми је било жао што не могу да видим бар оне који раде иза бине, али, мислила сам, они не смеју да се мувају и праве буку док се изводи програм, зато их не видим. Волела сам ту игру, то храњење фантазије, смишљала сам тим људима иза бине животе и послове, лица и одећу, чекајући да се неко превари па искорачи у ту зелену светлост...

И, тако ... љуштим шаргарепу, слушам радио, сећам се, и одједном, као кад пучнеш прстима, схватим да је један мали људ из радија искорачио у зелено светло и закорачио у мој живот! И управо је онакав какав сам замишљала да јесте. Невероватно, зар не?

ПРОСЛАВА У НАШОЈ МАЛОЈ ФИРМИ

Моја животна фантазија је да унем да певам. И да певам...

А себи још причам приче као дете: ... онда устанем, скочим и полетим, угасим пожар, спасим сирочиће, и направим торту за двеста људи а ни ознојила се нисам...

И тако ових дана грабим микрофон од певаљке, и опевам моје године у фирми: *Денсинг квин*, *Мај веј* и тријумфално завршавам са *Ај вил срвајв*, где маса френетично пљешће, пева са мнош, тражи још и скандира.

Завршава се тако што у цугу саспем цело пиво у себе, погледам окол, гицнем и кажем: волим и ја вас!

КАД ЈЕ СВЕТ БИО МЛАД ...

Данас смо се сећали динара, разних, па се ја сетих нечега што се догодило у време тих динара, кад је свет био млад, леп и поштен:

Посудим бицикл од комшинице, и баксузној ми га украду. Но, срећом, догоди се да је колегиница из фирме продавала исти такав бицикл, чак му и боја иста, па се договоримо да га она доведе на посао, ја ћу га купити за петсто хиљада, то је колико? Педесет оних црвених, је л'?

И тако, гура она бицикл у двориште фирме, кад Мики, портир, излеће из своје кућице: Где ћеш ти с тим бициклом, Милена?

Довезла сам га да га продам Јесењи.

Пошто?

Петсто хиљада.

Мики ћути, гледа у бицикл, па у небо, па у бицикл, па ће:

Ма, зајеби Јесењу, ево ти седамсто!

Оно млад, леп и поштен се не односи на Микија који је био мали, ружан и матор, него на мене и Милену које смо имале по двадесет једну, двадесет две године, и на то да је бицикл ипак продала мени за петсто.

КАМЕН ТЕМЕЉАЦ

Ултразвук месец дана пред порођај: Уууу... ово је јако велика беба, биће ово тежак порођај, баш велика, дођите за две недеље да видимо...

За две недеље (заборавио шта је рекао прошли пут): Уууу ... имамо проблем, плацента вам је остарила и више не храни бебу, ова беба заостаје у развоју, ситна је за своју доб, морамо ово решавати...

Код другог лекара: Мора да је колеги апарат у квару, ово је сасвим нормална беба, чист просек, не секирајте се.

Родила се: 50 / 3.650

А ја сам тек после петнаест година схватила да ме чувени др, примаријус, управник, начелник, итд... навлачио на царски рез.

Глупава ја, а могла сам бити један од утемељитеља луксузне приватне ординације поред које често пролазим, и сваки пут помислим како сам имала среће што сам била сталожена и без пара. Колико жена је непотребно успаничио? Колико њих су оплакале забринуте? Колико њих је платило све те скупе апарате?

Колико његових колега то и даље весело ради, без имало гриже савести?

ДА САМ ТО УРАДИЛА, ДАН БИ БИО СУПЕР

Данас у Фонду за здравство, пред собом за предају обрачуна боловања преко тридесет дана нас четворо. Процедура је да уђеш, особа унутра прегледа да ли имаш све папире, ако имаш удари печат, упише број и врати ти један образац. Ако немаш каже ти шта треба да донесеш, и то је то. Нема задржавања дужег од два минута, било који случај да је у питању. Данас ... како ко уђе, без десет минута не излази. Коначно улазим и ја. Она завршава унос претходног предмета, иако је претходник унутра био петнаест минута. Звони јој телефон, јавља се, и креће прича... лако канцеларијско олајавање. Док прича, преврће рукама моје папире,

али видим да не зна шта гледа, да је то лепо увежбана улога. И меље. И меље ... У мени кува... И кува...

Приближавам се столу мачјим ходом, вребам руку која држи телефон и размишља да ли ћу успети да је зграбим, притиснем на сто док га не испусти и тако је натерам да умукне и заврши посао. У том тренутку улази ... омалена женица, и махнувши руком пролази у другу канцеларију. Телефонисткиња шапуће: ушла је ...ћка (нисам чула име), прекидам, зваћу те за минут.

Моје папире након скоро десет минута чекања завршава за тридесет секунди.

Излазим и кажем човеку који чека: Ако дохвати телефон, одмах јој га отмите, одмах! Гледа ме са разумевањем, захвалан.

НАШИМ ШОРОМ ИДЕ СЕ НА ПЛАЖУ

Хајде да се тркамо! повикала сам и потрчала у воду. Хајде! потрчала је и она. Престигла ме је после пар замаха и од тад сам само могла да гледам у замршени жбун смеђеплаве косе како одмиче. Кад је отпливала довољно далеко, окренула се и насмејала: Како мислиш да се у мору тркаш с неким ко је пливање учио на Сави? Дахтала сам и гледала те сиве очи, очи какве је имала моја мајка, очи какве има моја ћерка... и одједном више нисам била на овом јадранском острву већ на бициклу који весело тандрче калдрмом прашњавог сремског шора.

Имам... не више од четири године, седим на пртљажнику чврсто се држећи за теткина леђа. Ноге држим раширене да их точак не ухвати, то је напорно али вреди, обично ме бициклом возе само по дворишту, пре него збришу негде остављајући ме с баком и дедом да седим међу мушкатлама испред летње кухињице. Сад идемо на Саву, на купање! Друга тетка се вози на неком другом бициклу и сигурно има још младих с нама, али се не сећам, у свом свету ја сам била сама.

Ја нисам смела да улазим у воду. Нисам смела ни близу да прилазим. Тетке су однекуд извукле велику, чврсту, зелену кесу, онакву каква се у то доба добијала само ако купиш нешто вели-

ко и скупо, заграбиле у њу савску воду и излиле је у песак. И тако неколико пута, да се добро натопи, да могу да се играм док се оне купају. Повремено су доносиле још воде, а ја сам се играла, прљава и срећна као прасе. На крају су нечим избушиле кесу и сипале из ње воду на мене, као туш, а ја сам скакутала и смејала се.

Један од младића је клекнуо и држећи ме за руку питао како се зовем, колико година имам, уобичајена питања за децу, а ја сам гледала у његову тамну главу са косом толико кратко ошишаном, да су му длаке стршале као стрњика, и у привесак на златном ланчићу, минијатурну фудбалску лопту, и ћутала. Је л' ти се свиђа? питао је. Мхм. Ако ми кажеш како се зовеш и колико година имаш можеш да погледаш. Ћутала сам, али сам пружиала руку и ухватила привесак. Он се смејао.

После, док су седели на песку и причали, ја сам стајала уз тог младића и нисам испуштала привесак из руку. Вероватно сам у себи замишљала оне малецеке људе за које сви кажу да не постоје, како се лоптају са овим малим савршенством. Мислим ... за кога би се правиле мале лопте ако не за мале људе?

Не сећам се повратка с плаже.

Жао ми је што тад на мору тетку нисам питала ко је то био, онда је све било довољно близу и можда би се сетила. Питала сам је премного година касније, кад је заборав избрисао и људе а камоли златне привеске у облику фудбалске лопте.

ПАД СИСТЕМА

Од јуче за преглед интернисте ... заказује... се директно, позивајући објекат у ком желиш да будеш прегледан. Супер! Односно, било би супер да се на добијене бројеве неко и јавља. Тек другог дана, у трећем објекту се неко јавио, љубазна сестра ми је рекла да сачекам јер им је систем ненормално спор, а питање је да ли ћу следећи пут добити везу, јер их стално зову. Након неких осам минута је рекла да јој је жао, али систем им је пао, и сад ништа док га подршка не среди...

Пре одеш код лекара, узмеш упут за специјалисту, одеш код специјалисте, предаш књижицу, седнеш у чекаоницу, чекаш можда и неколико сати, и тај дан будеш прегледан. Е, то нам се није свиђало, дуго се чека.

Сад преко кол центра закажеш код свог лекара, одеш по упут, па онда преко кол центра заказујеш даље. Супер, кад ти је заказано, тад будеш прегледан, не седиш сатима у чекаоници, сад седиш данима код куће. А можда седиш и у чекаоници, увек има оних који би да „само питају нешто“, или их специјалиста из ординације преко пута доведе за ручицу, и тако...

А ако ти треба специјалиста из Клиничког центра... Е, ту ћеш, мајчин сине и да устанеш у четири ујутру, да дођеш пред Клинички, и то баш оног, само тог једног јединог дана у месецу кад заказују, да стојиш до седам, кад отварају шалтере, и да молиш бога да успеш тог дана да закажеш, да не мораш долазити поново, и да ти закажу у року краћем од шест месеци. За ово ти треба гвоздено здравље.

... Некад:

После ко зна које по реду гнојне упале крајника, и после двадесетак инјекција и неколико кутија антибиотика, моја докторица ми је написала упут и рекла да одем у Клинички, код специјалисте за ОРЛ. То данас не би могла, морала би да ме пошаље специјалисти у Дому здравља, па ако он одлучи, он ме и шаље у Клинички центар. Дакле, узимам упут, и право из амбуланте одлазим у Клинички. Седнем и чекам. После пар сати сам дошла на ред, доктор ме прегледа, погледа документацију, и каже: Сад ћете одавде отићи на одељење, и сутра ћемо Вас оперисати, ови крајници иду напоље ... кажем да ништа нисам понела, нисам се надала, он вели: Ништа, ништа, идите кући, узмите ствари, и до пет сати се јавите на одељење. Урадим тако, јавим се пре пет, поваде ми крв, оно, рука, прст, уво... не дадоше ми вечеру, ваљда да се сутра не исповраћам на лекара, и лаку ноћ децо. Следеће јутро извадише крајнике, а наредно ме пустише кући. Значи: у среду сам добила упут за специјалисту, у четвртак оперисана, у петак била код куће.

Данас би то било: заказујем код моје докторице, два, три дана се чека. Добијам упут, па једно две, три недеље чекам на специјалисту. Ако он мисли да треба даље (а не мора да мисли), даје ми упут, па ја ураним, чекам на заказивање онолико колико сам пре чекала на преглед, и закажем, за, на пример, три месеца. Кад коначно дођем на ред, он ми закаже операцију, за такође, на пример, три месеца, а у међувремену да донесем налазе из лабораторије и интернисте. За интернисту је, погађате, иста процедура – кол центар, мој лекар, заказивање, интерниста ... Дакле, оно што је некад трајало три дана, од упута, до отпуста из болнице, данас траје бар шест месеци. Жалосно је што исто, или дуже, траје чекање за нешто што људима угрожава или јако отежава живот.

Јеб... вас кол центри, заказивања и остала ... срања! Све то укинути и вратити се на стари добри, дођи и чекај, начин. Е, тек онда онај коме се не чека ни тих пар сати може да оде код приватника, а не да га вишемесечним чекањем терају на то.

МАЈСТОРИ, МАЈСТОРИ

... и тако ја кренем у тв сервис да питам нешто, мајстор стоји испред, пуши и телефонира. Уђем унутра, поред врата депонија распаднутих телевизора, чују се и неки гласови али никог не видим. Уђе и онај за мном, али нит' гаси цигарету (ок, нисам инспекција – мада, откуд он зна да нисам?) нит' прекида разговор. Слушам како је неко отишао у пензионо да сређује папире јер овај то не би умео, и како се нада да ће се та ствар коначно завршити ... и пошто ми је деловало да ће и разговор коначно да се заврши, стојим и чекам, кад ... започе нова тема, о томе како је та која је ишла у пензионо оперисала зуб, знаш онај зуб што је с њим годинама имала проблема, али је нашла доктора који је то ... ма, да, да, преко везе, али мало је дала...

Махнем мајстору и изађем, и чујем га како за мном гунђара спомињући нестрпљиве људе...

Шта да ти кажем, мајсторе, ипак бих рекла да сам потребнија ја теби него ти мени, и да основно васпитање налаже да се разговор, ако се баш не може одмах прекинути, прекине што пре, уз

извињење и муштерији и телефонском саговорнику, а да не говорим да је то што оправљаш потрошна роба коју, за годину – две, кад стигне обећани бољитак, нико неће ни носити у сервис него у контејнер.

... Добро, ово с бољитком занемари.

ПРЕ ЕКОЛОГИЈЕ

Распуст, досада... Мама се договори са комшијом који је дошао из Немачке на годишњи одмор да нас повезе у Сарајево кад буде ишао, ето, да нам прође време.

У повратку комшија скрену с пута на неку ливаду, претруцкасмо се њоме право до потока у ком су неки дечкићи ловили пуноглавце и бацали каменчиће. Уђе комшо мерцедесом (наравно да је био мерцедес, другачије се из арбајта не долази!) у поток и стаде. Ми се згледамо, шта ради овај лудак, кад он отвори прозор, позва ону децу, однекуд извуче пластичне кантице, сунђере и нешто ситниша, даде им то и рече: Дед' мало оперите ауто!

Перу она деца, ми седимо унутра, плјуска вода... Кад су завршили, комшо им се захвали, даде им још мало ситниша, и ми се одвезосмо.

Ето видиш, каже комшо, ауто чист, опран у фином планинском потоку, дјеч'ца сретна, имају за жваке, штат' више треба?!

Ех... чари капитализма *by gastarbeiter...*

КАЖИ МИ ШТА САМ ХТЕЛА ДА КАЖЕМ

Критика уметничког дела... Шта је уметност, а шта не? Па добро, да се не замарам сад с тим, има стручнијих који ће то да одреде, него... увек ми је била необична самоувереност тумача дела, оно, шта је уметник хтео да каже и те муње. Како он зна шта је неко ко је умро пре двеста година хтео да каже? Како, ако уметник није оставио записано зашто је нешто нацртао, насликао баш тако? И никад не започињу са: верујем да је уметник хтео да

каже..., него са: уметник је хтео да каже то и то. Откуд долази тај недостатак сумње у своје уверење? Од недостатка интелигенције? Мислим, интелигентни људи увек сумњају. Или не?

... и тако ја слушах неког критичара у радио емисији како описује изложбу на којој је уметница изложила дела на којима су насликани зуби. Само зуби. Људски. Па прича: Уметница је овим сликама хтела да ослика данашње време, да каже како смо уједа-ни и уједамо, јер зуби су оружје, али могу бити и тврђава, насликани као зидине, одбрана људског интегритета, чувају нас од нас – спремни да нас уједу за језик ако нешто кажемо, а и од других, спремни да уједу, такође су разних облика, шиљати, као оружје или заобљени као целовита мисао коју неко излаже... блаблаблаблаблабла... стране речи, стручне речи, гледајтемека-косампаметан речи...

У том моменту се успоставља телефонска веза са сликарком, и на питање водитељке шта је хтела да каже овим сликама зуба, она одговара: Ништа. Хтела сам да покажем људима како има много нијанси беле боје, а за то су ми најпогоднији били зуби, сви су бели, али у разним нијансама.

Музика...

Критичар се није огласио до краја емисије. Надала сам се да га нећу чути ни у следећој, а он се надао краткој памети слушаца па је и идуће недеље био ту.

РАДОСТ

Враћајући се с пијаци, наишла сам на барицу с леденом покорицом. Прво сам прошла, а онда сам се вратила и слатко ногом искрцкала лед, не марећи што ме људи зачуђено гледају...

... Пре неколико стотина година, једне зиме у Лаћарку, моја ондашња другарица и ја смо ишле шоровима и крцкале лед на свакој барици. Мислим да смо обишле пола села, а Лаћарак је и онда био велики. Забава је била најзабавнија на свету!, и данас ме радује сећање на њу, и данас не могу да прођем поред залеђене

барице а да не крцнем ногом бар једном. И радићу то до смрти своје, да знате!

Нас две смо отишле од куће после доручка, а вратиле се пре ручка, и иако ни једна ни друга тада још нисмо имале ни седам година, нико није правио панику око тога где смо. Где год да смо, вратићемо се. Да ли због тога што је то село па нас људи знају, или су мислили да смо сувише мале да одемо јако далеко, или зато што није било много возила, или онда није било телевизије са страхотним вестима о убиствима и отмицама... немам појма, али знам да смо биле слободне да идемо и да се играмо како смо хтеле.

Име девојчице која је била са мном сам заборавила, мислим да смо је звали Сека. А можда и Ђуђа, ко зна? Али и данас јасно видим нас две како идемо од баре до баре, и стопала у чизмицама како лупкају по леду. И како снажно ударају петом тамо где је лед дебљи.

И смејемо се, смејемо...

ХАМЕР

Почетком деведесетих прича нам колегиница, замолили је клинци (5 и 7 година) да им купи *МС Хамера*. Она, жена сва у графичким пословима, крене у град, и од књижаре до књижаре...

Кад се вратила кући каже деци: Нема, бре, тај *ем си хамер*, сви имају или шелер, или обични, ја сам обишла све књижаре и НЕМА!!!

Јао, мама, ниси ваљда у књижарама тражила?

Где да тражим?, пита она сутрадан нас, па кад смо јој рекли шта је, смејала се као луда, каже: Да је у књижарама бар неко био млад, рекао би ми...

DEAR SANTA...

... за мене, молим, једну чисту дечију радост, онако кад се радујеш и смејеш без разлога.

И, наравно, један калеидоскоп:

Била сам већ велика девојка, кад сам на степеништу које води до моје собе (подстанарске) видела нешто, некакав ваљак, жућкаст са нацртаним лептирима. Играчка коју је оставило газдино дете. Узела сам га, завирила, и одједном ме обасјало хиљаде сунаца мог детињства! Завртели се рингишпили сремског вашара, лицидерска срца, луткице, слаткиши... То је то! Играчка на коју сам заборавила, а са њом и многе лепе тренутке.

Калеидоскоп је био напукао, на страни кроз коју се гледа је недостајао део поклопца, па је постојала опасност да она шарена стакалца упадну у око, али су огледала била читава, стакалца дивних боја (плава су ме подсетила на црквене витраже у које гледам досађујући се док бака прати службу), дивно сам се забавила okreћући га.

Данима сам га налазила на степеништу, или пред вратима собе, а кад ми је досадило да га склањам, унела сам га у собу. Никад га нико није тражио, и кад сам се селила понела сам га. Украла сам га. И није ми жао. Стоји у једној фиоци, кад год је отворим завирило мало у ту чаробну играчку, мада би се сад могла допунити, остало је само пар шарених комадића.

И даље желим ону радост. Не треба повод или догађај, само да осетим радост.

И смех смешни смехотресни.

Смех до суза.

Смех који се неће завршити сузама зато што је престао, него радошћу зато што ћу се поново смејати.

МАЛИ БРАЧНИ РАЗГОВОРИ

... оно кад сам ја рекао да ово урадимо ...

Чек, чек, чек, ти још увек тврдиш да је то био ТВОЈ предлог?!

Наравно да је био мој.

Побогу, човече, ја, ЈА сам то предложила, ево овде смо стајали, и ја сам то рекла оном дебелом, како се зваше...

Ти? Неће бити!

Ја, лично, али хајде да се сложимо да смо обоје предложили, у исто време, иако сам ја...

Аха, и ја сам ти рекао да ти је идеја баш добра, баш си паметна што си се тога сетила!

... Е, то је муж са дугогодишњим искуством. Пре двадесет година не би попустио ни за длаку.

За двадесет година ће знати да не треба ни да почиње.

О СТЕРЕОТИПИМА

Испричала сам како сам видела жену, танку као вилин коњиц, како шамара мушкарца великог као коњ. Запрепастило ме је колико је то било сирово, насилно, страшно.

Мој стереотип је био: Нека, сигурно је то и заслужио, а стереотип других: Вероватно би Вам било мање страшно (више прихватљиво) да је он шамарао њу.

Не би. Насиље је насиље. Мада, малкице ми је мање насилно да она бије њега.

... Састали смо се да покушамо да превазиђемо стереотипе, а све што смо урадили је да учитамо своје стереотипе другима ...

... пратећи свој стереотип да смо паметнији од њих.

АРАНЂЕЛОВДАН

Не сећам се кухиње, али вероватно су и ту били намештени столови и клупе, као и у соби до ње.

Ја сам имала празну кутију цигарета „Морава“, ону пљоснату, зелену, са нацртаном девојком у народној ношњи, и у њој изломљене гранчице – цигарете. Ишла сам од једног до другог дединог госта и нудила их, а они су их узимали и правили се да пуше, све те белокосе, бркате чиче... Вукли су димове из кобајаги цигарета, и озбиљно климали главама: добар дуван, доообар!

Нико ми није рекао да идем другде да се играм, нико није одмахнуо руком да се макнем.

Имала сам три–четири године, и да није тога, вероватно се не бих сећала ниједног Аранђеловдана у кући мог деде.

Рајица Драгићевић

ЈА ДА СВИЈЕТЛИМ...

Уватише ме једама Дане наш и Љубинко. Ко но још бијаше ш'њима, да л' Милинко из Лучице и Милоица Петров?

– 'Ајде, с нама, у рибу, Благоване. Идемо од Граића до наше Луке. Има да напљештемо пун ранац. Ваља да се окусиш – веле.

– Ће ћу ја у рибу? Па нисам 'ват'о никад у животу. Кад би после вођ' у авлији, мог'о би и' по'ватат, ал' да су припете и припитомљене.

– Јок ти да ваташ, само да свијетлиш. Ми смо мајстори за увлачење у чкаље, виђећеш. А добићеш исе, на равне части дијелимо.

Брани' се мајно, ал' не би вајда. Има њима ко да свијетли, но 'оће са мном да изводе циркузе, знам ја. Све ће да ме искушају да им приповиједам откад сам шерпицу почео да влачим око прошћа. Онда то наплету, изврну ко башуру и тандрчу с тијем док им и ђеца не поверују. Онда, ја не смијем путем да наиђем, но преко јаруга и страна, да ме ко не би тревиио. А ме тревии, почиње да натапиља и изводи што везе живе нема ни ш'чим. Знам унапријед како ће да бидне, ал' 'ајд. Не могу свакад да се изговорим, ђекад морам да пристанем на њине мангуплуке, само да и' се трсим, таман ме то и коштало. Ал' не дам се ни ја, кад бидне с по пива.

– Да сам млад ко ви, не би' 'ват'о рибе, ове репате, думам, н'о би зверке, оне крупне – запођенем, нек' виде да им се нећу подат' тако олако. А и кад се у рибу иде, ваља да се запођева.

Једва дочекаше. Кад су развезли о разнијем згодама и незгодама, шта су ми све ту ноћ навааали и наторипали не би преприч'о три лjeta, не би повукли чувени волови Живоина Анђелковића из Лучица. Нема ће нису свратили, нема ће се нису затекли, што очима нису виђели, шта нису кусали, нема шта се преко њини' леђа ни'е сломило, к'о да имаду по вијек и по, а сви су

млађи од мене. Само, прича 'е рад приче, 'ајд да видимо каки су на делу. Низ–воду се истораисмо, уз–воду – језик за зубе.

Кренусмо чак испод Граића. Утурише ми неку карбитну лампу и ранац и почеше да заповиједају:

– Свини вођ', свини нојна, свини тамо, свини овамо, шта би с тим свијетлом, мораш да нас пратиш.

Ко да мени свијетли и глава и гузица а јок само лампа.

Они иду ријеком, вода неђе до чукљева, неђе до кољена, а богами неђе и до паса, а ја ти само облијећем, час на једну, час на другу обалу, ко јеверица. Прескачем с камена на камен и провлачим се кроз јовове гране, не баса ми се по води, а само мотрим кад ћу да прделекнем и укутам се у неки вир. Ал', нема цурик. Цупкај сад, синане мајчин, кад си се уватио у то вражије коло.

Ал' да видиш, крену и' пастрмка. Коју у црпац, коју у руке, коју на виљушку, отежа ми ранац на рамену. Они пљешту ли пљешту, а ја богме поче' од терета да стењем. Кад бисмо подно Вртача, како но пут иде барабар с ријеком, баш код ћуприје, удари нека свирка и дрека, путем одонуд, к'о свадба. Кака 'е то свадба у глуво доба ноћи? Знали би ми да има неђе свадба. Диге ми се коса, одлеће ми ранац с рамена увис, стадосмо сви к'о омађијани, видим да и ови мо'и нешто звијерају, значи има нешто, ни'е да се само мени учињело. Видим да ћемо да награишемо. Мајко божија, што ми је ово требало? А она свирка иде право на нас. То 'е нештивни, дође ми у главу, е, сад ћемо и ш'њим у коло, па да видимо ко игра а ко надиграва.

Учиње ми се у часу да се тешки свијет одонуд ваља к' нама, видим и младу на коњу, видим барјактара и старог свата. Куд ћемо сад, одсекле се ноге, треба да бежимо, а стали к'о укупани?

– Јесте л' то ви Косовци забасали по риби? – продра се неко из оне свирке.

– А ти си, Жицмане, Ливро једна, ал' нас откиде?! Шта авиједаш тудије по тмуши, утваро? – гукну најпосле Дане.

Освијести' се и ја. Жицман из Привоја, сам самцијат, лурало неђе по Ободинама, па од стра' диличе и урла, док се враћа кући. Прије к нама, а мени рука сама полеће, једва се уздржа' да га не

шламнем по образу. Куд нас овако пресијече, прошла ми је четресница? Да нисам слуш'о Милију из Кошара, да ми ни'е приповиједао Миодраг Котур, да ни'е Добривое с Ободина, да ни'е Вукашин испод Села... Шта су све виђели баш војна, не би било ни по јада. Све грђе од грђег, сунца ми божјега. Ал' ето, да се не огласи Жицман одонуд, не би ме свети Петар убедио да нисам виђео цијелу свадбу. А послје свирке и свадбе, неко отакне, то не може да маши.

Шта би би, мајно се смирисмо и обзнанисмо, па оплајвазисмо даље. Удари и Жицман с нама ријеком, слободније му н'о путем. А и нама добро дош'о, сад ћемо да смислимо да му вратимо за ово што нас је престравио. Обрадов'о се к'о пашче што 'е на нас натрап'о, па не утолијева: те зарадио паре на свирку, те намигнуо овој, те она му нешто ша'нула, те она му се обећала... Јес', мислим се, њему наком се обећала, боље ногу да преби'е н'о за њим да коракне.

– Умукни једама, све нам рибе разагна, баксузе, к'о да ми не знамо за сва твоја наклапања – дрекну му Милинко из Лучице. Срећом, код Страињске ријеке одво'и се и одгега уз ону прљушу. Дадосмо му једну рибу, нек се вали да 'е и он једама у животу нешто у'ватио. А 'се одво'и, зацилика:

*Идем кући ђоранио
А и рибу у'ваћио...*

Е, шта ћеш и кући и вођ' са нама и тамо ће си био, кад си таки, наopak, мислим, а и у'ватио би, да не рекнем шта, да ти ми нисмо уклепали у шаке у'ваћено? Ал' торњај се бестрага и трсатама те било! Даље од нас. Тит! Сад си се извук'о, другима ћемо ту ћубу да ти мајно замочимо у ријеку, боље ће глас да ти одлијеже преко ови врлети, кад зашкрипиш с том твојом развалијом. Људи се развеселе само кад' те виде так'ог, а кад зијевнеш да санћи запеваш, то 'е прековише.

Продужимо беж њега, к Саставцима, идадија лијевом обалом, и баш у оном виру испод мостине, ће се Привојска улива у нашу ријеку спазисмо цијело рибље јато. Ови се растрчаше, ја за њима, свијетли вођ', свини онамо, блесни нани'ж и умуваше ме.

У'ватим се за једну сушку да ђипим на другу страну, да прескочим Привојску ријеку. Сушка се извали и ја ти кљукнем у вир, цип цео са све оног ранца и оне лампе. Учиње ми се у часу да се провали корито ријеке, да упадо' кроз рупу дољ' и поче' да лебдим. Нит' могу да па'нем дољ', нит' да се вратим. Проба' да дишем ал' заглави ми се чпар у гуши. Шта ово би са мнош Пресвета Дево Параскево? Ни'е могуће, приберем се, пробам да се дигнем на—ноге, гуња се напила воде, вуче матица, држи—пржи, је-два се испалуља. Е, нисам се овако окуп'о ни уочи Божића. И онда мајно плакнем врат и прса, как'и да квасим тинтару па да се разболим. К'о да може неко да те лијечи у овој забити.

Ова тро'ица, кад су виђели шта би са мнош, скочили и доче-пали ранац, да рибе не поизлијећу, мене се и не сетили. Помисли' у часу да треба да се укутам, куд' ме враг гони да шиљчам с овом млађаријом, да ш'њима бијес искаљу'ем, прошло 'е то вријеме, нисам ја ђилкош.

— Шта би с тобом? Ко ти измаче обалу испод ногу? — веле кад се мајно прибрасмо.

— Шта би с вама? Пречи ви ранац с рибом н'о моја глава? — не останем им дужан.

— Ти немаш куд да побегнеш, а рибе свитну зачас, па шта да кажемо, ђе смо базгали ноћас? — јопет ће они.

— Е, ово ми је за—памет, с вама одселе ни у сватове! — додам.

Дигосмо се оданде уз Косу, циједи се с мене и само гљичка у чизмама, да се торња и риба и све, ко ме подмаши, будалу, мешто да легнем на вријеме и куњам, сутра ваља за—стоку. Ја и риба, доста ми је за цео вијек, пашчад је из'ела...

Надомак мо'е удере они 'оће да дијелимо, да им ја дијелим, пошто сам најстарији.

— Ете вам све, влачите, прчкајте, муљајте. Не треба ми ни цикта. И немо' више да сте ме подраживали да с вама плештем по ријечи. Сведите се и ви мајно и уразумите. Нисмо врсници. Ја да свијетлим?! Нек' свијетли свети Илија о'згор, он има ш'чим, јабогме.

Милан Стевановић — Малиша

ИДЕЈА НА ВЕТРУ

Дувају ветрови са свих страна
Од далеког Јапана до бране Асуана,
Од Атлантика до хладног Балтика,
Опипавају се стварност и романтика.

Сви људи на свету били су деца
Дизали руке у правцу звезда и месеца.
Хтедоше горе по сваку цену
Стављаше под ноге стену на стену.

Било им брдо мало, планина већ нешто,
До врха пели су се упорно и вешто.
Сунце је једно, све нас греје и сија
Хоризонти широки, чист ваздух прија.

Људи се од давнина међусобно друже,
Узимају воду, ветар и сунце да им служе.
Силе су велике: плáве, носе, ломе, прже.
Савладаће људе ако се за руке не држе.

Од идеја настају слике, бајке и приче,
Од неких се и кула чврста прави.
Поред куле град велики ниче,
Скупља се народ да свецу Славу слави.

Љубави опстају на ветру или води
И свуда где људско биће ходи или броди.
Живели, маштали, децу рађали,
Околину чували, заједно опстајали!

У ПРИРОДИ

Углачан камен сам је себи леп
Сигурног ослонца на њему нема.
Отварај очи, не буди слеп
И гледај шта природа спрема.

Река мала, вирови бистре воде,
Рибице у јатима круже,
Чекају посету чапље или роде,
Заједно се у природи друже.

Житнице под снегом, стигла је зима,
Проклијала зрна кљуцкају птице.
У природи сваких чуда има
Зато често мења своје лице.

Повила се на обали врба
Расплела је праменове своје косе.
Све је мање на Косову Срба
Најлепше жеље поштари им носе.

Ноћну тишину ремети сова,
Пева ли она или шаље вести?
Пролази тешка година ова
Радо ћемо неког у следећој срести!

(Нова 2000. година)

ЋУРАН

Дигао ћуран главу у слојеве више
На све стране раширио крила.
Кљуцнуо глисту после топле кише,
Онако црвена, слатка му била.

Галами ћуран, далеко се чује,
Ко га разуме, свака му част!
Можда и неку заверу кује,
Тешко нама ако узме власт.

Ћуран је такав, природа му дала
Раскошно перје и црвени врат.
Не јури друге што је авлија мала,
Освајачу ћурки смета други брат.

Тове га тако за празничне дане,
Воле га богати, цену му дижу,
Чекају га данас као и лане,
Месо и кости у сласт да лижу.

Природо, природо, лепа си стварно
Иако те чувају и негују немарно,
уређују по сопственом ћефу
лепа си и егзотична по свом рељефу!

КОСА И КОСИДБА

Била је и биће ливада једна
Очима лепа, пчелама медна,
Милионе цветова косе бришу
Остаје корење, жељно чека кишу.

Богу је мила, сунце ће јој дати
Поруке захвалности њему ће слати
Зелено лишће високо до неба
Пчели због цвећа, човеку ради хлеба.

Косе секу, људи их држе
Вредно раде, све брже и брже
Севају муње, громови прже,
Такмиче се ко ће више, а ко дуже.

Верослава Малешевић

РАНКО

„Ранко, љуби те нана, 'ајд' још једном погледни је л' су све кокоши у кочини, ђаво да их носи!? Таман сам орибала сто и клупе, а и стазе су пометене. Сад ће они, само што нису.“

Ранко, дванаестогодишњи плавушан, лица посутог златним пегицама, једва дочека да послуша своју нану и побегне од предстојећег сусрета. Помисао да ће после ко зна колико времена поново видети оца задавала му је бол у желуцу и благу дрхтавицу ледених руку. Чуо је брујање аутомобила и звук сирене која изазва додан неспокој. На другој страни нана се силно обрадова.

„Стигли су, мили. Дедер отвори капију! Ранко!“ трчи нана сва уплахирана да дочека свог сина јединца и нову снаху.

„Добро ми дошли. Извол'те, извол'те.“

„Кад ће већ једном да прошире овај пут па да уђем као човек са колима у авлију, а не да на сред раскрснице остављам мерцедес ко одбачену мачку“.

„Пусти то, сине. Како си ми само леп!“ грли уплакана старица крупног, бркатог човека који се некако батрга из њеног грчевитог загрљаја.

„Шта ће Ружа да каже на ове изливе емоција које не приличе цивилизованом човеку. Добро, бре, Љубинка, остави то цмакање, видиш да сам се пресамитио од терета.“

„Ево Ранко ће припомоћи. Откад те нисам видела синко. Зажелела се мати. Ааа, ево и моје снајке. Лепа ли је! Видим и благословена.“

„Ја сам Ружа. Мило ми је. Да уђемо, сва сам утрнула“, жали се пуначка црнка.

„Боже, где ли се деде то дете. Ранко, дош'о ти отац, дођи брзо!“, виче старица.

Уђоше у трошну кућу, блатару. Лево кухињица и собица, право ходник који је водио до друге две собице. Све минијатурно, сиротињски намештено, али чисто.

Гости се раскомишше, нана се збрза око послужења. Не зна шта ће пре, да л' слатко, да л' кафу, да л' ручак, да л' да седне и гледа у њих. Од узбуђења све саме трице пита и сваки час их грли. Те како се тамо у Немачкој свет греје, те колико кошта кило парадајза, те какав је газда код ког раде и остало.

„Пусти те приче. Нигде није вода тако слатка као вода из нашег бунара. Види, бокал се замаглио. Спремила си, мати, све што волим. Једва чекам да се дохватим твоје гибанице.“

„Мамо, није да се хвалим, и моји су се баш показали. Прасетина је била слатка као шећер. Прсти ти се лепе. А тек торте!“

„Што нисте повели пријатеље, да се боље упознамо! Као дете, моји ме водили у твоје Трновче, ал' да ме убијеш, не знам како је до тога дошло. Тамо су сви баш добри домаћини. Јако село, снајка.“

„Ааа, ево и мог сина! Како си само порастао. Што си се брестисо? Приђи да се загрлимо к'о мушкарци! Да те упознам, ово ти је нова мајка. Упознајте се.“

„Мило ми је. Значи ти си Ранко. Лепо, лепо. Ускоро ћеш добити брата. Који си ти беше разред?“ слатким гласом везе Ружа.

„Лепи сте. Завршио сам шести. Тата, само да видиш моју књижицу“, заиграше очи дечаку и већ би да је донесе.

„Ако, покажи, покажи, душо! И ми имамо чиме да се похвалимо. Није што је мој, али је много добро дете.“

Син и снаја се значајно погледаше. Тек што баба ово изговори врати се мали и победоносно ставља ђачку књижицу на сто испред оца. Овај пали цигарету, срче кафу, пита Ружу да ли је понела новине и нехајно прелистава књижицу. Ранку се чинило да је била у очевим рукама неколико секунди.

„Извади бре, Ружо, поклоне. Заборавили смо начисто. Све петице, видим. Не у ту торбу, у ону плаву потражи. Шта си се смела“, говори Благоје жени и већ враћа књижицу сину.

Ранко црвени као булка. Више осећа него што види џемпер који му гурају у руке. До њега једва допиру речи.

„Де, пробај, дижи руке. Да видим како ти стоји. Ја сам бира-ла. Може и да се замени, ако ти је мали. Свиђа ти се?“

Ружа око њега облеће и тегли сиви џемпер, док мали стоји као аутомат. Нана ће прекорно:

„Како се каже, синко? Много је леп. Што сте се трошили на мене? Мени старој не треба ништа.“

Спуштене главе, једва чујно, Ранко изговара, хвала. Осећа нана да се спрема суза издајица да кане са образа детињег па га гура из кујне.

„Иди, дико моја, опери неки парадајз из баште за салату. Треба да се руча, само пожуре. Пази на бунар. Нису све даске нешто здраве“ довикује за њим. „Спремила сам скромно, ал’ од срца.“

Очас посла, на столу се пушила супа.

„Само ви почните, мили моји. Не гледајте на нас. Ми смо то већ обавили. Ви долазите са пута. Гладни сте, уморни. Ти снајка, не стиди се, мораш да једеш за двоје. Ајд’, ајд’, лепи мој, пробај и ово парченце“, нуткала је стара сина.

Ружа је лизала прсте и опомињала мужа подсећајући га на притисак и вожњу:

„Која ти је то по реду чаша, Добривоје? Смањи мало! Мисли на свој притисак и вожњу. Не плаћају ми се казне. Немо’ да престрашиш Ранка са твоју луду вожњу.“

„Нема нигде да идете. Не пуштам вас. Мало и овде да боравите“ – престрашено ће Љубинка – „чек мало, шта рече, снајка, куд иде Ранко?“

„Доста је било. Водим га са собом, Љубинка“, кроз залогај ће син.

„Зашто, тек тако, одједном, а ја? Шта ћу ја сама?“

„Биће му боље у Немачкој. Шта ће у овој беди? Ни купатила, ни телефона. Ничега. Тамо има да буде господин мајстор. То ти ја кажем.“

„Ако се ја питам, сину је место уз оца“, убаци се снаја и налива вино у чашу.

„Ти се не питаш!“ – већ виче нана – „слушај ти синко, знаш кад ти је умрла прва жена, само си дошао оставио замотуљак и отишао. Ја сам Ранка однеговала од кило мяса. Ниси ни питао за њега. Да л’ је гладан, жедан, здрав. Твој покојни отац је црнчио, а ја сам дреждала код лекара са малим. Једва га сачувасмо.“

„Шта хоћеш, писао сам, распитивао се, слао новац, понекад и долазио. Сама си га хтела“, скочио је Благоје и унео се мајци у лице.

Љутити гласови драгих, путовали су кроз крошње јабука и стизали до Ранка. Парадајз се необично црвенео у његовом крилу. Наслоњен на стабло, длановима је притистискао уши. Чврсто је склопио очи да заустави вртоглавицу.

„Мислиш да је то довољно? Ти си отишао, а он је моја утеха, моје дете. Сиротан мој. Ја сам му и мајка и баба. Малопре ни да га похвалиш, ни да га пољубиш. Знаш ли да се он труди да буде најбољи у школи, да би тебе задивио. Срам те било. Оде дете уплакано у башту.“

„Да ли си ти нормална, жено? Чујеш ли себе? Ја сам му родитељ, а не ти. „Оћеш ти да га пакујеш или ја? ’Ајде, Ружо!“

Трескање, ломљава и дрека су добиле на снази.

„Смирите се! Почеће свет да се скупља. Види како изгледате. После ћу ја да будем крива. Седите, да се договоримо као људи. Где ћеш сад, нано?“ већ усплахишено смирује ситуацију млада.

Старица је избезумљено истрчала у другу просторију, али се брзо вратила носећи преко руке уже.

„Слушај ме, сине једини. Стара сам, можда и слуђена. Не морам ти ваљда причати да те волим. Ранка волим као очи моје. Ако ми га сада одузмеш, ја ћу се обесити и зато...“ глас јој се стишавао.

„Не трпим уцену!“ одреза син.

„Ви нисте нормални. У какву сам ја фамилију ушла. Дете ми се под срцем узнемирило. Остави тај коноп мамо. Види какво јој

је лице. Благоје, шлогираће се. Пусти све! Види, дрхти. Благоје, Благоје, па и ти си помодрео“, сада већ панично, плачним гласом ће Ружа и прска водом из бокала мужа.

„Нека ти буде, мајко. Нећу никога да носим на души...”

„Где је Ранко?” – изненада се трза нана и брише сузе – „идем да нађем моју душу. Ранко, Ранко!”

Благоје је нешто мрмљао себи у браду, а Ружа трпала ствари у торбу, када се чуо врисак. Истрчали су у двориште као на позорницу. Нана је лежала пресамићена крај бунара који је био покривен даскама, сада помереним, и дозивала унука. Јаукање, кукање и вриштање подсећало је на завијање вукова. Прве комшије су пуниле авлију.

ЉУДИ СЕНКЕ

Мушкарац и жена стоје загледани у густу прашуму усред сремске равнице и гледају у врх крста. Он се назире иза свог тог растиња које прети да загуши храм.

„Персо моја, тешко је ово!” – врти главом старији човек – „да ли ћемо имати снаге за тако нешто?”

„Даће Бог, Ђоко, видећеш. Велики је Бог“ – рече Перса некако уверено као да већ гледа у свршен посао.

Погледаше се са разумевањем супружника са дугогодишњим стажом једења истог хлеба, прекрстише се и кретоше у љуту битку ослобађања немани око себе и у себи кроз тежак рад који су себи као призив наметнули. Добили су благослов од владике и у миру прионули на посао.

Сваки дан су шеснаест километара од куће до светиње и опет шеснаест километара од светиње до куће, по мрклом мраку, прелазили бициклима, да би што више радили и урадили. А радили су невероватно много са пуно снаге и љубави, са песмом на уснама, песмом која је славила Свевишњег.

Крчили су високо шибље, секли полутрула стабла и садили нове саднице воћака. Чистили рит од трске и рогоза, косили ви-

соку траву, копали и садили виноград. Сваки нови посао запо- чињали су кратком молитвом. Навикли на тежак рад и жуљеве на рукама, на зној са лица који је цурио у потоцима, на бол у крстима, на жеђ и глад, наилазили су на искушења али уз чели- чну вољу и љубав налазили су снагу у вери. Са сваким новим ис- крченим парчетом земље они су се радовали као мала деца. Би- вали су ближе светињи. Када су мислили да искушење прелази њихове снаге и да их Бог напушта, добили су стари комби и не- колико јагањаца. Претворили су возило у нужни смешај за себе и животиње. Са великом љубављу, Персида је изводила јагањце на испашу, а они, мили и умиљати, брзо су расли.

Преломни моменат је настао када је следеће године, уочи Ђурђевдана, Ђорђе почео да чисти запуштени, заборављени из- вор, са кога се по предању слепи младић Марко умио и прогле- дао. И гле чуда, после неколико силазака у дубину од два–три метра, потекла је бистра вода. Што је више чистио, вода је постајала све чистија, хладнија и укуснија, као горски извор. Ти дивни људи схватили су тога дана да су на пола пута од циља. Добили су потврду да су људи са задатком и задатом мисијом.

Није увек било тако. Ђорђе је у младости био безбожник на- храњен греховима. Нису га се много тицала Божја посла, имао је он доста својих брига. Није био чак ни крштен, те му је кафана била милија од цркве. Једнога дана, у време великог празника – Светог Илије, звоне црквена звона у селу, народ лепо обучен се окупља у порти, ту су и тамбураши, атмосфера свечана.

„Хајд’ и ја тамо да се нађем. Можда који полић ракије окваси суво грло“ – мисли Ђока.

Народ већ ушао, стоји смерно, служба почела. Ђорђе стоји неодлучан на вратима цркве и осети као да га нека сила гурну унутра. Скупио се, наслонио се уз сам црквени хладан зид, осећа мирис тамњана који му штита ноздрве, чује појање хора и свеш- теника, види фреске. Одједанпут све поче да се врти око њега као на рингишпилу, а у ушима настаде таква зука као да је неко ослободио све пчеле из његових кошница. Хладан зној га обли, дрхтавица протресе тело и наста после неког блеска мук. Пред његовим очима израста грандиозна фигура човека са брадом

који га умиљно и благо гледа како га нико никада није погледао, па ни рођена мати. Свети Илија, јер то беше он, окупан светлошћу прошири свој светлосни радијус који захвати и Ђорђа који осети неки сладак небески мир и блаженство душе као никада дотле. Грч у грудима, сузе које се котрљају из очних јабучица низ избраздано лице шибано ветром пустаре. Махинално човек клече и прсти му се савише у три прста који кретоше ка челу, стомаку, десној и левој страни груди, по први пут чинећи крст, а светац се још једном дискретно насмеши, климну главом и истопи као грудва снега. Крај литургије Ђорђе је дочекао као у бунилу, ни сам није знао како је изашао из цркве, али му је јасно било шта даље ваља чинити.

Од тада окреће други лист, исповеда се, пости, крсти и улази у свет посвећених хришћана. И његова жена крете тим путем. Снажан позив и руку водиљу осетише у свом срцу која их позва на искушенички духовни пут. Није им баш био видљив крај тога пута иако су од тада свој живот посветили помагању људи и задужбина. Знали су да имају милост, знали су да сеју добро, знали су да им је тешко и лепо, знали су да су ту по Божјој замисли, али они су хтели да пруже већи дар човеку и небу.

Сада када се напише воде са Марковог извора и када се вест рашчу по крају, добише одговор. Убрзо дођоше и мајстори да обнове и рестаурирају цркву, до које је сада пут био слободан. Црквица је била у очајном стању, сазидана далеке 1886. године и посвећена апостолу Марку, препуштена зубу времена. На радост и изненађење, на једном зиду нађоше урезано име Персида, што Персу посебно узбуди и још више ојача у вери.

Мајстори су се смењивали, али брачни другови се нису мицали са овога места неуморно улепшавајући крајолик. Мајстори им саградише скромну кућицу да се више не муче у комбију са животињама, иако они то нису тражили.

Брзо се рашчу вест, народ поче масовније да долази тражећи спасење и утеху. Сваком су Перса и Ђока призивали Бога, нудили реч утехе или пружали помоћ. Место назваше Водице, млади и вредни људи повезаше песму и игру, мудру реч и младост око ове лековите воде и светиње која ће по одлуци владике ускоро прерасти у женски манастир.

На ово место долазе многе умне и познате главе да увеличају Марков дан. После поседају, разговарају, запевају, смеше се. Персида и Ђорђе бдију око цркве као око детета, да неко нешто не поквари, да се трава не угази, да се цвеће не поломи. Точе воду мештанима са извора, служе госте са трпезе. Тихо, ненаметљиво, благо. Никада не изоварају речи „ја сам“ или „ми смо“, седају после свих, ако уопште седну на зачеље трпезе, узму коју мрвицу хране или који гутљај сока. Људи сенке. Ту су, а нико их не примећује. Лица су им некако блажена, душе испуњене човекољубљем и Богољубљем.

Каже Персида, саветује је владика, а и њена је жеља да се замонаши и остане овде где непрегледна равница на море личи, где мириси са Фрушке горе благосиљају још један манастир, где Бог богате земаљске дарове даје својим љубљеним кћерима и синовима који на босиљак миришу. И они му узвраћају. Мирни, весели, благи, помало успорени, али богобојажљиви. И још Персида вели да нико човека не може да утеши и воли као сам Бог.

А њен верни Ђока вратиће се кући и настојаће да из световног угла заслужи место у небеском царству.

Личи на бајку, а није бајка. Гледам у богату разгранату крошњу тополе на чијим гранама плешу нежним плесом лиске и заједно шуме прелепу песму о чврстој вери, о посвећењу, о давању, жртви, надању и скромности. Срећна сам. Постоје оазе среће, постоје велики—мали људи у телу паора, у телу радника, у телу детета, у телу песника. Та сила одолеће црној надолазећој олуји зла која гута свако добро, јер се грчевито држе једном руком за брата свог, а другом за Бога кога славе свим срцем. Све је могуће. И рај и анђели на земљи. Људи сенке су ту, тик уз мене.

СУНЦЕ

Драга Марија,

Наши сусрети су ретки, али увек тако обострано пријатни и плодносни, какви и треба да буду између другарица које су делиле хлеб детињства.

Знамо готово све једна о другој, но ипак има скритих места, рупа и меандара у нашим животима које брижљиво не посећујемо бојећи се истине. Често ми са трунком ироније указујеш на то да сам закопчана личност. Ти си све оно што ја нисам. Наш последњи разговор ме је навео на неке давно заборављене стазе, изазвао је навалу потиснутих емоција и вратио ме сазнајно бременитијом у садашњост. Хвала ти! Престала сам да се плашим чупаваца из кутије.

Обећала сам да ћу ти одговорити на постављено питање, да нећу по обичају изврдавати. Заузврат си ми обећала да бирам време и начин. Ово је мој начин! Само имај стпљења да прочиташ ово необично писмо до краја. Вероватно ћеш се изненадити. Можда и нећеш, јер ја сам ипак убога песникиња, а ти виђени психолог.

Догађај о коме ћу ти писати је смештен у време мог студирања. Место је наравно место где се укрштају скоро сви путеви нашег високог образовања. Главни јунак сам ја, Светлана Новковић. Ти си у то време, моја Марија, већ увелико удисала бечки, а ја београдски смог.

Моји снови су се распршили као мехур од сапунице у судару са стварношћу, а снага је копнела под врелином отуђености. Нешто није штимало у односу између мене и вољеног града. Личили смо на љубавнике који не могу једно без другог, а заједно функционишу као пар лудака.

Силно сам желела да успем у својој намери освајања највиших, не само образовних, већ, нескромно, и научних врхова. Сећаш се како смо сањале узвишене снове о бољем, даљем и већем, како то само младост може. Наравно чиста срца, у њима смо

увек ми биле те лучоноше. Тако натоварена амбицијама, заборавила сам да завири у пртљаг предзнања, моћи и самопоуздања, да пребројим ситниш у новчанику, да избришем сиротињу са лица, да оставим ућебане цемпере и расењене фармерке, да излечим преосетљивост и рањивост помешану са урођеном меланхолијом. Те ситнице, несрећно помешане са породичном несрећом дале су лош резултат.

Као осведочени слабић, бежала сам од све бројнијих проблема, кријући се час у самоћу, час у гомилу, где сам се осећала још усамљеније. Досађивала сам малобројним колегама са којима сам се зближила својим јадиковкама. Покушавали су да ми помогну како су знали и умели, али ово је била сурова трка у којој су сви превасходно водили рачуна о сопственом пролазном времену.

Да чудо буде веће, интересантни момци су се врзали око мене привучени не мојом лепотом и шармом, већ како су наивно мислили, мистеријом осаме. Врло брзо би прокљували да имају посла са испразном и изгубљеном душом, неспособном да оствари озбиљну везу, после чега би брзо окретали леђа. Равнодушно сам слегала раменима. Ни због једног ми није задрхтало срце. Открила сам да је то још једно мрачно место у коме ћу пакovati своје фрустрације и јауке. С једне стране сам жарко прижељкивала и сањала љубав, а са друге сам се плашила и бежала.

Покушавала сам да се борим, није да нисам! После низа сељакања, коначно сам се тешком муком докопала стана који ми је одговарао. Газдарица је била необично блага и племенита Пречанка. Није била као остале станодавке, прека и ситничава. Не! Под свој кров примала је само студенткиње. Студенте, из мени непознатог разлога, није подносила. Напамет сам знала њен животопис. Умела је да буде заморна, некада и досадна са увек истим причама, али ја сам је стрпљиво слушала, правећи се да сам заинтересована. Говорила је да јој није толико стало до новца колико до друштва. У суштини, плашила се да умре сама и заборављена. Чудно како сам заволела ту слатку старицу која је личила на добру вилу залуталу из бајке. А и она мене, морам признати.

Помислила сам да ће ми коначно кренути. Како сам стицајем околности у соби намењеној за две студенткиње, остала сама, могла сам да организујем време и простор за учење по свом нахођењу. Није ишло. Преместила сам се у библиотеку, ношена мишљу да ће ми радна атмосфера помоћи. Ни тамо ме није држало место. Хватала сам себе како са завишћу завирујем у повијене главе које предано и занесено упијају знање, а касније на паузи уз цигарету, весело ћеретају о испитима и професорима. Силила сам себе да бескорисно буљим у књиге, куповала необичне свеске не би ли себе осоколила на прегалаштво. Било је дана када сам примењивала другу тактику – кажњавала се глађу, наглађивала се позоришним представама, одлазила код успешних колега да скупа учимо, али све је то давало јалов резултат.

Све дубље сам тонула у неко лепљиво благо ужаса и таме. Усред испитног рока бесциљно сам лутала улицама, апатично зурила у излоге, а сетно у децу која се играју у парку. Сузама сам све чешће испирала очи. Сан ми је био испрекидан кошмарима и патњама. Уместо да једем храну, јела сам себе. Одећа је висила на мени.

Ни данас се не сећам у ком тренутку је мисао прерасла у одлуку. Можда су то биле ноћи када сам кроз танке завесе, заштићена тамом посматрала силуете иза исто тако танких завеса на прозорима околних вишеспратница. Метропола је суседима давала осећај слободе, а висина и заптивеност станова стварали су привид недодирљивости. Могла сам несметано да се играм њиховим судбинама виртуелно их премештајући и мешајући, као што сам некада премештала лутке из кутије у кутију. Било је дана када су ми осветљени прозори личили на велику позоришну сцену на коју сам и сама ступала, покушавајући да опипам мекоћу туђе среће. У туђој руци јабука је већа као и сопствени јад.

Елем, те јунске ноћи, зидни сат у ходнику је божанствено откуцао једанаест пута. Сећам се као данас. Ослушкујем када ћу чути препознатљиве звуке перача улица. Стари трамвај је већ одавно тешко одгегао свој последњи дневни круг. Бешумно сам отворила орман да прегледам да ли је оно мало гардеробе уредно спаковано. Једине ципеле сам дан раније изгланцала колико сам могла и у њих ставила новине, стајале су на свом месту. На

сточићу су биле уредно наслагане књиге од којих две нису биле моје.

„Видеће печат. Ваљда нису толико глупи. Да ли да ипак оставим цедуљу? У ову, морам. Како ће знати да је врате Марини?“ – и на парчету папира, који после стављам између корица књиге, мирним и сигурним рукописом записујем име и презиме власника.

На тренутак сам застала, размишљајући да ли се нешто може изменити, поправити или одложити. Одмахнула сам главом. У души је владао мир. Најтеже је прошло.

„Окупала сам се, обукла сам чисто рубље и одећу. Нисам вечерала, што је добро“ – а онда сам нагло прекинула набрајање – „какав сам ја сметењак, па нисам опрала зубе.“

У чарапама, на врховима прстију, као лопов, пришла сам вратима купатила и напипала прекидач. Заслепљено, жмиркајући вадим пасту и четкицу из чаше, кријући се од огледала. Не успевам. У мене гледа туђе лице, бледо, готово бело, и испијено. Истакнуте јагодичне кости, високо чело, слаба смеђа коса чешљана позади, танке усне и шиљат нос су склапале не тако привлачну целину. Два прореза изнад модрих подочњака а испод ишчупаних обрва се зову моје очи. Хладан и празан поглед је извирао из њих.

На брзину обављам прање, уживајући у укусу пасте коју сам волела. Уредно све остављам и скоро бешумно отварам и затварам врата за собом. Изванредан слух је никада није напуштао:

„Цецо, кћери, да ли си добро притегла славину да не капље целу ноћ?“

„Јесам, бако“ – трзам се од сопственог промуклог гласа.

„Немој да заборавиш да угасиш светло. Као синоћ!“

„Нећу бако! Лаку ноћ.“

„Лаку ноћ, дете.“

Није све текло глатко. Вративши се у собу, за врат ми је скочило потиснуто колебање и страх у виду жестоког међусобног

сукоба свести и подсвести. Први пут сам помислила како су смрт и страх сродне речи. Свађа је отприлике овако текла:

„А шта ако грешим? Имам ли право да их ожалостим? Можда се нешто да исправити?“

„Шта да се исправи? Ти си, драга моја, пропао случај и пропао студент. Момка немаш. Ниси ни лепа. Родитељи ти погинули. Тотални си лузер. Ко ће за тобом да плаче? Стриц и стрина који не знају ни како да се ратосиљају својих брига? Некада си била главни паметњаковић у школи, а види сада. Скоро празан индекс. Мајка и отац ти се у гробу преврћу. Како су то били честити и вредни људи! Нисам им ни црно испод нокта.“

„Да променим нешто. Рецимо да... Не! Немам снаге. Да одустанем? Овакав живот је бесмислен.“

Ходала сам собом горе–доле и гестикалацијом пратила ток неме расправе.

„Немам снаге да трпим погрде, увреде, пребацивања и сажаливе погледе свих које знам и који ме знају. Један пропалитет више – тако ће говорити у паланци. Још један нерадник кога ћу ја да храним – тако ће рећи стрина. Још једна уображена будала која се враћа подвијена репа – подгуркиваће се иза мојих леђа. Већ све видим унапред. Мој понос би пукао на стотину делића као кристална чаша. Шта да радим, кад не подносим пораз? Заглибила сам тотално. А да пронађем неки посао или да променим факултет? Или да се бавим собом? Страшног ли посла?“

„Лудо! Ти да продајеш у трафици или да служиш у кафићу или да чистиш туђе куће? Који други факултет када си изгубила време, новац и уплела се у клупко лажи горе од мачета. Еј, бре, ти си Новаковић! Од племенита рода!“

„Зар да посечем плод са те племените лозе? Где се деде молитва? Колико знам, верујући то не раде. Бог? Где ли ћу завршити? Дефинитивно ћу себе избрисати са карте Универзума. Кажу да Бог није батинаш. Рећи ћу му да је то мој слободан избор. Његово је да ме поново сложи у неком другом животу. У истом купеу сви путујемо и ја хоћу баш сада да изађем. Више волим смрт од

презира. Ваљда и ја нешто знам као физичар, у покушају. Каква иронија...”

Зујање у глави је постајало несношљиво. Око мене се све вртело као на вртешки до тренутка изненадног заустављања. Све се заледило.

Чини ми се као да је тада неко други водио моју руку до фиоке из које извлачим кесице и сипам прашак за спавање у чашу са припремљеном водом. Споро сам промешала прах да се до краја размути, водећи рачуна да не правим буку. Да је неко вирио кроз кључаоницу, мислио би да седећи на кревету мешам шећер у млеку и спремам се на спавање.

„Ваљда је ово довољно. Не би ваљало да се обрукам. Додатно би се ругали да ни то не знам добро да урадим. Ко не зна за виц о бешењу и дављењу. Волела бих да знам постоји ли курс за правилно руковање животом. Затвори и отвори врата живота. Не заборави да искључиш светло, како рече газдарица. Нећу се више мучити, јер у овом животу нема места за слабе. Косцу, коси. Овај час ми дозвољава мало театралности“ – биле су моје последње мисли.

Али нису! На срећу! Бљештавило сам осетила и пре него што сам на трен отворила очи и сударила се са јарком сунчевом светлошћу.

„Светлана, пробуди се. Шта се са тобом дешава? Већ је одавно прошло подне“ – чула сам из даљине газдаричин забринуту глас пре но што сам повратила.

Ето, другарице моја, морала сам ти ово исповедити да бих ти индиректно одговорила на питање да ли је одлука о животу и смрти ствар људског избора. Бојим се да није. Ни ја сама, а ни доктори, никада нисмо открили како то да сам се ипак пробудила после велике дозе пилула, здробљених у прах. Пилула за спавање! Нормално. Типично женски! И данас је то за мене остала непознаница на којој нисам много инсистирала. Ништа није случајно. Склоне сам да свему дам мало спиритуалан тон. Може бити да сам се у последњем трену предомислила и да ми је жеља услышана. Једно је тачно – после свега, сопствена метаморфоза је била спора, али очигледно успешна. Уписала сам се на листу

оних који су покушали да реше проблеме, покушавајући да себе лише живота. О томе никада нисам озбиљно и дубоко размишљала. Све до оног нашег разговора, који је резултирао овим писанијама. Желим ти свако добро.

Срдачан поздрав,

тввоја Цеца

* * *

Драга Светилана,

Заиста си ме изненадила. Добро је што си све записала Светлана. Појма нисам имала. После толико година, сазнајем за твој ужасни суицидни покушај! Замисли да си успела у свом науму ја не бих имала тако сјајног пријатеља. Многи би изгубили. На првом месту твоја породица, поезија и музика. Не могу да одолим, а да те не питам оно класично питање. Како ти се са ове временске дистанце чини такав покушај – као храброст или кукавичлук? У ствари, имам ја још много питања за тебе. Рецимо, ти кажеш да о томе ниси размишљала, а говориш о трансформацији. Јеси душо, није да ниси размишљала. Блиски сусрет са смрћу мења човека. Ма колико за неког био безначајан разлог, важан је узрок и исход исцељења. Имала сам у својој пракси овакве случајеве. Морам ти дати једну интересантну књигу да прочиташ, за сваки случај. Шалим се! Код тебе се показало тачно да *оно што те не убије, ојача те*.

Не бих ти ја одговорила да нисам осетила потребу да са тобом поделим наравоученије љубави и безмерност људске глупости, у овом случају – моје. Обале људског срца, запљускују различити таласи. Предлажем да пођемо у шетњу. На ваздуху се шире плућа и видици. Успут ћемо разговарати. Суочени са могућим губитком, учимо да живот ценимо као највећи дар и као највећу креативну авантуру. Могла бих ти причати о томе да нема промашаја, само учења, да су важне радост и лепота. Уживам у сваком трену постојања. Пише ли ово у књигама или то сами откривамо?

ФАТАМОРГАНА

Ако шетамо ливадама и напасамо очи сочним травама, дочекаће нас разнолико цвеће и изненадити усамљено дрво које цикаља у пуној снази или неко друго које једва одолева зубу времена. Ливада мења боје, посетиоце и станаре. Лептири, птице, кртице, мишеви и остала фауна врдалама кроз високе траве, а чаролија траје све док краљица леда не замахне штапом и све их растера. Тада бели прекривач поклопи нежне зелене власи и оне се преобразе у друге облике. Једино дрвеће стоји храбро, укочено, огољено. Не жали се, само понекад болно зашкрипи гранама када ветар претера са обесним понашањем.

Седим за кафанским столом у башти и испијам други дупли вињак. Од њега ми ваљда и надлазе такве филозофеме. Нахерена липа, испод које је сто, толико се разгранала да ми њено лишће додирује шешир, а мирис буди сећање.

Чудан сој беше тај Арса, као ово дрво. Никао је непозван и неочекиван, одлучан да баш ту пусти корен. Изгледом и појавом, остављао је људе да у недоумици врте главом и у чуду се крсте, после сусрета са њим. Да ли то пајац искаче из кутије да се подсмева њима, угледној и отменој господи или је у питању, шарлатан, сецикеса и престодушан преварант? Можда померен човек безопасан за околину, побегао из затвора или какве душевне болнице?

Плодно тло за опстанак и развој, Арса нађе у малој трговини. Прорачунат власник, њухом искусног трговца, осетио је да може извући ћар из чудног света, поготову када виде како овај вешто „жонглира“ са муштеријама.

Арса је и лети и зими носио сиви качкет, кримке, филчане панталоне и плаву радничку блузу испод које се назирао кожух и кошуља сумњиве чистоће. Таман тен, ситне смеђе лисичије очи, црна оштра коса и бркови које је изгледа фарбао, а испод којих су вириле танке усне вазда искривљене у непрепознатљиву гримасу, красили су то изборано лице и давали му меки, загонетан облик. Истина се тешко назирала у гомили лажи које је слагао у разговору. Приче му често бејаху конфузне. Требао је чо-

век добро да се потруди да би напипао почетак, средину и крај фабуле. Временом сам научио да дешифрујем шта је „писац хтео да каже“. Слуга слугу нађе. Као трговачки помоћник, дочеках и то да ме снађе. Само нисам знао да ли да се радујем или да плачем. Арса стече статус потрчка без које није могла да постоји ниједна озбиљна продавница у нашем граду.

Упућени један на другог, Арса и ја се неминовно зближисмо. Ујутру ме је чекала заложена фуруна, скувана кафа и пометен тротоар испред трговине. Заузврат смо делили доручак, давао сам му кришом по неки комад распареног одела и кришку поштовања. Поверење и срце је сам освајао, и то на јуриш.

Број муштерија се нагло повећао. Арса као да је довукао на леђима нарамак среће и збацио га са себе. Гледао сам како се мајсторски прилагођава људима и продаје им и оно што нису планирали да купе. Ако је на пример осетио јужњачки нагласак у говору муштерије, неизоставно је истим тим наречјем питао дотичног одакле је, из кога је села, познаје ли тамо „тог и тог“ Арсиног познаника, једе ли се још врућа баница и пије добро вино и све више вртео у чуду несрећника. Завршавало се тако што би се човек призивом носталгије сећао и оног кога или чега нема, куповао не питајући за цену и руковао се са сада већ „провереним“ земљаком.

Тако се показало да Арса познаје скоро сваки буџак миле нам отаџбине и да су му сви људи нека својта. Слатко сам се смејао бројним догодовштинама и каламбурима којих је сваким даном бивало све више.

По завршетку радног времена одлазио је у своју сиротињску гарсоњеру где га нико није чекао. Кад год сам имао прилику стрпљиво сам скупљао парчиће Арсиног живота и после га уклапао у мозаик. Бејаш међу реткима који држаше потпуну слику ове врдалапе, која ми се увуче под кожу. И то не само мени него и поштару, газди и осталима који су свраћали ради посла, чашице разговора или пића. Имао је, као и сви људи непријатеље, оне који га нису подносили.

Дакле, та Арсина животна прича личила је на куглице у флипер апарату. Од врха, до дна, лево, десно, сударао се са срећом и

несрећом, устајао и падао са задивљујућом лакоћом. Сваштар који је радио шта му допадне. Пuteви су га водили од најудаљенијих пустара, до великих градова. Са једнаком лакоћом је био продавац коња, грађевински предузимач, менаџер, откупљивач или уговарач. По свету је ревносно као ратар њиву, сејао децу, не правећи разлику између брачне и ванбрачне, не мерећи много за потомство.

Како је у души био номад, како није имао среће приликом избора жена и како и сам није чезнуо за топлином дома, иза зна-ка једнако стојао је усамљеник. Како он није марио за рођене, ни они нису марили за њега.

На крају је све карте бацио на једно дете које се игром судби-не вину пут успеха. Наслутио је Арса да ће се тај лепи цветак по-казати као утеха и сигурност у старости која се сваком живом створу прикрада. Прикачио се на њену композицију и постао део посла. Није ми било јасно да ли је то било зрнце неодуване родитељске љубави или карта за сигурну старост. Зло се памти, добро заборавља. Сувише слични да би опстали као породица и пословни партнери, брзо одуваше помирење, а дозваше не-трпељивост. Ко ће кога, ако неће свој свога, рече народ, а Арса потврди. Тако ти се он нађе натоварен годинам, без сталних прихода. Брзо се по малом месту прочу за њихову свађу. Он то није ни скривао него је доливао уље на ватру злим језицима.

„Сам је крив за своје невоље! Пргави старкеља! Умишљена будала“ – шапутала је чаршија.

„Ма нерадник и пришипетља“ – жаморили су злобници.

Вешто је Арса крио чемер и беду иза веселости, као што је крио поцепан грудњак испод радничке блузе или да у њему тече нешто од крви богате и угледне чешке породице. Лакше је било њему, а и чаршији, да га памте као скитницу и Циганина.

Сећам се првог радног дана после Нове године. Еуфорично смо се међусобно љубили, делећи жеље и наде у боље сутра, раз-метљиво смо причали о препуним трпезама и коментарисали ТВ програм. Иначе причљиви Арса је из прикрајка ћутао. Када се метеж развишао као магла из котлине, и када смо остали сами, испровоцирао сам га и протресао за ревере срца. Давио сам се

кнедлама кајања када ми је онако у стилу „није то ништа“ испричао да је те Нове године умакао бајат хлеб у уље из кандила и заливао га сузама.

Његову сиротињу сам невешто настојао да закрпим са мало новца и нешто хране и понеком потрепштином. Све то, Арса је примао као позајмицу. Говорио је да ће наћи начина да ми врати добро, да је то тренутно стање и да ме воли као сина. Потурао се када ме је газда кривио за какву штету или грешку и хитао да уради мој део посла.

Како се појавио тако је и нестао. Као пустињска фатаморгана. Никако ми није било јасно, зашто. Слутио сам да је први пут погледао истини у очи и да је покушао да нађе трајно решење за своје проблеме. Од себе није могао побећи. Са новцем никада није умео да располаже. Тонуо је све дубље и дубље. Чуо сам да је продао гарсоњеру у којој је становао и мајчино гробно место и да се потуца од немила до недрага. После неколико година видех изнуреног и пропалог Арсу. Чекао ме је испред трговине, ослоњен о стабло липе. Дошао је да ми каже да ће му овога пута неки важни људи сигурно помоћи да се извуче. Понашао се као коцкар који вади задњи новчић, спремајући се за одлучујући реванш. Припрети ми прстом:

„У старачки дом нећу.“

„Чувај се“ – још рече – „ожени се да ти децу шетам.“

Не задуго потом, видех његову умрлицу на бандери. Кажу ми људи да су га мртвог нашли у неком подруму. Липу испред трговине још посекли нису.

Тихомир Јовановић

Ф-1

Сенке су се издужиле и постајале све нејасније док се коначно не сјединише у таму. Са брда се спустио хладан ваздух и удахнух га дубоко испунивши ноздрве мирисом трулог лишћа и влажне земље. Њихао сам се у седлу док је коњ подамном ишао лагано, уморно... Ако сам ја у седлу био на измаку снаге како ли је тек њему? Морам да потражим неко преноћиште пре него што тама постане потпуна и када крену ноћна створења. Нисам их се плашио јер сам био обучен за сукобе са њима, али вечерас сам само желео меку постељу и сан као окрепу после дугог јахања.

У долини на крају свог пута, покрај друма, нешто даље од реке видео сам слаба светла, налик свицима у летњем житу. Мамунуо сам коња и потерао га.

„Још мало Доро“, шапнуо сам мом једином пријатељу и сапутнику последњих дана, „ускоро ћемо се одморити...“

Светла мале вароши ушушкане у доли. Кроз прозоре тек неке куће једва разабрива светлост петролејки и лојаница. Пут донде макадамски, пуст... одјекују потковице о камен. Спустио се сутон и људи не излазе касно из кућа јер су уплашени. А ја долазим овде да их ослободим тог страха... страха од ноћних бића јер сам именовани дворски убица вампира. У торби ми је депеша потписана лично од стране Његовог величанства Краља Милана Обреновића и његове светости Митрополита Инокентија. Добро сам знао сваку записану реч:

„Вољом краља српског Милана Обреновића и уз благослов његове светлости митрополита Инокентија има се Јоаким Уљеша Крстић именовати за званичног ловца и уништителја вампира и другог сличног накова. У том смислу потребно му је пружити сву потребну помоћ како физичку тако и било коју другу сарадњу од жандармерије и осталог људства. Они му се морају ставити на располагање и потпуно његовој заповести.“

Испод тог кратког писма потписи краља Милана и митрополита, својеручно. Уз краљев печат.

Моје кодно име Ф1, краљев ловац. Сам са неколико пијуна против црне војске. Моја поља су бела и када нека од црних фигура доспе на њега, мој задатак је да је уништим.

А ово писмо чему? За неколико писмених ћата у срезовима. Јер обичан пук у српским вукојебинама једва да зна и ко му је краљ а камоли да уме читати...

Прихватио сам се овог посла и прихватио понуду његовог величанства уз захвалност и из својих личних разлога. Освете!

Током школовања у Текелијануму у Пешти често сам путовао и до Беча и ту се упознах са лепом ћерком Љубомира Богојевића, који је ту даде на подуку. Милена и ја заветовасмо се на вечну љубав и да нашу везу окрунимо браком када се вратимо у Србију. Али како то често бива судбина се не повинова нашим жељама.

Једног викенда, кобног, Милена је са породицом ишла у Медлинг у посету пријатељима. По повратку, у предвечерје, док су пролазили кроз шуму нападе их створење које тамо називају *Nachzeurer*, што у грубом преводу значи ноћно биће. А није потребно рећи да је то нешто исто или слично нашем вампиру.

И увек када бих чуо тактове валцера Јохана Штрауса *Приче из бечке шуме* сетио бих се и видео слику уморства, видео створење које истрчава из таме, коње који се пропињу, кочијаша како пада на земљу а гнусно биће отвара врата кочије и зарива своје оштре зубе у врат који сам толико пута целивао. И проклињем себе што нисам пошао са њима мада бих позван. Уверен сам да бих је спасио, само да сам пошао...

После тога заклевх се на њеном гробу да ћу се до краја живота борити против тих немани и да уништим тај одвратни сој, да свет ослободим те пошасте колико је у мојој моћи.

Некако у то време и по Србији се рашири та пошаст па су тако аустроугарски иследници забележили случајеве вампиризма у Кисељеву покрај Пожаревца и у Медвеђи. У првом случају радило се о Петру Благојевићу а у другом о Арнауту Павлу или како га у царским књигама назваше Арнолд Паоле.

О Петру Благојевићу је извештај поднео аустријски службеник Фромбалд у часопису *Wienerisches Diarium* (Бечки Дневник), док је о Арнауту Павлу известио комесар Јоханес Фликингер.

Такође у селу Радојево наомак Румуније је 1732–ге године забележена необјашњива смрт 11 мештана па је тамо послат мајор санитета Јожеф Фареди Тамарски да испита те случајеве. Тамо је петнаест месеци пре ових догађаја сахрањен извесни Милош. Када је Тамарски подигао поклопац са сандука нашао је Милоша са отвореним очима и млазом крви који му се сливао низ усну. Пре него што је поново затрпан гроб леш су пробали глоговим колцем и прелили угашеним кречом.

А ја сад ево дођох у Топлички округ у потеру за једним од тих створова – Страхињом Каравлахом. Краљ Милан је после многих случајева одлучио да оснује свој тим за истраживање и истребљење немртвих, не верујући превише званичницима из Беча и не желећи да се аустроугарски двор превише уплиће у српски фолклор и митове.

Стигао сам пред механу када су се забледеле прве звезде. Убого здање од непечене цигле и дрвених греда са натписом Дерт¹. Чудно име ми беше јер унутра седеше све старије особе. Ох, да, и они су вероватно били млади а дерт остао, или је то сада оно што се зове севдах. Касније сазнадох да је све и почело због дерта.

„Побрини се за мог коња“, рекох механицији а он то препусти једном плавокосом дечаку, по свему судећи његовом сину и наследику посла.

Дечак прихвати коња за узде и поведе га ка штали, све време окрећући се ка мени. Мора да сам му деловао чудно, висок, зрастао у браду од неколико дана, са шеширом и дубоким чизмама од црне коже. Осим тога за појасом припасан револвер. У руци самострел са стрелама од глоговог дрвета у тоболцу на леђима. Згодна ствар за сукоб са немртвима, да се не упуштам у борбу прса у прса. У бубњу револвера сребрни меци.

¹ *Дерт* – осим што значи јад и муку и сентиментално расположење под дејством пића обично се приписује млађим особама као страх од тога да ће им младост брзо проћи и нестати.

И одраслима сам деловао чудно, бар за њихова схватања и начин одевања. Али знали су одмах ко сам ја и разговор у механи намах утихну. У тишини сам могао чути како жудно увлаче дим цигарета дубоко у плућа.

„Желите ли нешто да попијете?“ упита ме механџија нагнувши се ка мени.

„Да, дуплу љуту... и преноћиште!“

„Наравно... очекивали смо Вас. Кревет је спреман. Пећ је подложена, ноћи су овде свеже...“

Климнух главом и он одшета до шанка а то као да је био знак да механа поново оживи, прво шапатом а затим гласније, ипак недовољно гласно и превише уплетених разговора и прича да бих било шта схватио. Претпоставих да причају о мени и о том случају вампиризма у њиховој вароши.

Попио сам ракију и осетих како ми крв брже кола венама, удови оживљавају, враћа се еластичност у прсте. Љути кафански дим штипао ми је очи и оне засузише. Или је то било због изненадног сећања на Милену.

Умела су та сећања да наиђу заиста неочекивано али не и ово сада, јер био сам на трагу једне бештије која је морила мештане а посебно једну жену. Жену коју је некада волео, онда док је био жив. Потражићу је сутра и видети шта могу од ње да сазнам. Ипак реших да прво питам механџију шта он зна о том случају.

„Па не баш пуно, углавном оно што и сви остали и шта се прича. Једно је сигурно а то је да нико не зна где му је гроб, па ни Јелисавета...“

Јелисавета је била девојка коју је волео, због које се убио и сахрањен на непознатом месту, ван гробља и без опела.

Упркос његовим речима имао сам утисак да зна нешто више, јер се по механама увек пуно прича и ту се размењују разговори, истине и гласине. Вероватно се плаши из неког разлога, ако је потребан посебан разлог када су у питању вампири, људи верују да они поседују велику моћ и знање, и ако их на неки начин увредите дођу да вас море ноћу, када сте најслабији и најнеспособнији у тами.

Нисам инсистирао на одговору. Изашао сам напоље да још једном удахнем свеж ноћни ваздух пре него што одем на почи-
нак. Сада је месец већ засео изнад врха брда, црвен, злослутан. А
његову пуноћу кварила је само танка трака облака који се пре-
вукао преко његове доње половине.

Све друго је мирно и чује се само жубор воде преко камена,
којег упорно и вековима обрађује, заобљује и глача док тече ка
ушћу док се не претвори у песак. Као што време нас бруси и бри-
ше сећања, радости и туге остављајући у нама само оно најскри-
веније док се не претворимо у прах. И хук сове која креће у лов.
А ускоро можда још нека ноћна грабљивица крене у лов. Али о
томе ћу мислити сутра. Ја сам бели ловац и ловим дању...

* * *

Јутро је било магловито. Стајао сам испред механе и покуша-
вао да докучим шта се крије иза магле. Нигде сенки пролазника,
пут је празан бар донде докле ми се поглед пробија... Рано је да
пођем код Јелисавете и да ми она исприча шта зна о Страхињи
Каравлаху и како је све то почело... Зато кренух ка реци, више во-
ђен њеним шумом него видом. Било је нечег омамљујућег у по-
сматрању воде, која је текла непрестано пре нашег настанка и те-
ћи ће и када ми нестане. Претвараће се у маглу, у облаке, кишу
и поново у реке и потоке, на кратко некоме подаривши живот.

Неко је седео крај обале и бацао каменчиће у реку. Накашљах
се да најавим свој долазак. Он се окрете ка мени и рече:

„Седите. Морам нешто да вам кажем...”

„Откуда сте знали да ћу доћи? Овде сам сасвим случајно...”

„Ништа није случајно, па ни Ваш долазак. Знам зашто сте ов-
де. И знам где је сахрањен Страхиња Старовлах.”

„Заиста? Јесте ли присуствовали његовом покопу? Ви сте му
рођак?”

Ћутао је неколико тренутака а онда рече.

„Могло би се рећи да...” глас му је био тих и храпав, стара-
чки.

„А где је покопан?“ упиташ.

Пружио је руку у маглу, низ реку.

„Стотинак метара даље, где се одваја стаза од главног пута ка реци, поред рачвасте врбе.“

„Рачвасте врбе?“

„Да, из корена расту два стабла“, рече и устаде и тек сада видех његово лице. Бледо, изнад усана танки брчићи, лице младо, без бора. Изненадих се јер глас му је звучео као да је у питању доста старија особа.

„Хвала Вам“, рекох и пружих му руку.

Он само климну главом и заби руке у џепове. Док је нестајао у магли имао сам утисак као да му стопала не додирују тло, да су неколико сантиметара изнад друма...

Одмахнух главом, какав чудака, али свакако ћу проверити оно што ми је рекао. Прво ћу посетити Јелисавету али пре тога да се вратим до механе и упитам власника где је њена кућа.

„Господине, то вам је кућа од црвене цигле, са доксатом и два ораха испред, лако ћете је познати“, рече ми механџијин син и преда ми узде мог дората.

Помиловах га по глави и појахах. Можда би наш син био већ оволики помислих. Мој и Миленин, да се оно није десило...

Кућу сам заиста лако нашао. Прво сам чуо ударце секире о дрво а затим видео човека који је припремао огрев за надоласећу зиму. Када се зауставих код капије и коњ зарза примети ме и застале у замаху секире. Спустио ју је и загледа се у мене.

„Добар дан“, рекох и сјахах. „Живи ли овде Јелисавета?“

„А, ко сте ви?“ упита ме уместо да понуди одговор.

Ни ја не одговорих већ извадих депешу краља Милана и показах му. Гледао је у слова на папиру неколико секунди а онда диже поглед. Знам да му и даље није било јасно па рекох:

„Ја сам Јоаким Крстић, краљев ловац на вампире. Овде сам због Јелисавете и Страхине Каравлаха...“

На помен овог другог имена се намршти, и приметих неке трагове љубоморе.

„Уђите“, рече коначно и одложи секиру.

Привезах коња за стабло ораха и пођох у кућу а мушкарац крете замном.

„Морам насамо да разговарам са Јелисаветом“, рекох.

„Ја сам јој муж“, љутну се он, „имам право....“

„Слушај човече“, прекидох га, „ако желиш да вам помогнем не прави неприлике!“

„Зашто?“ упита он. Одћутао сам и погледах га у очи, скренуо је поглед и врати се цепању дрва.

Можда Јелисавету и спасим вампира али тешко ћу успети од овог мужа.

„Ви сте?...“, поче Јелисавета када уђох, али застаде не знајући како да ме ослови па ја рекох:

„Јоаким Крстић, убица вампира по овлашћењу краља Милана и благослову митрополита Инокентија.“

„Па изволите, седите...“

„Реците ми све, како је било. Од почетка, мислим док је Страхиања још био жив. У каквој сте вези били.“

Погледала је ка вратима проверавајући где јој је муж а када чу ударце секире уздахну и исприча ми причу, за почетак сасвим обичну.

Она и Страхиања су се волели и желели да се узму. Али како у Србији не одлучују млади, ни љубав, већ родитељи и интерес, то се не оствари. Њени родитељи били су против те љубави јер Страхиања беше из сиромашне породице и најамник а она лепа и запела за око сину богатог поседника. Родитељи су у браку са њим видели спас од сиромаштва и мислили су да ће и њој бити добро, да ће једног дана завољети тог човека. Удали су је за Миладина, сина тог богаташа. Разочаран Страхиања изврши самоубиство хицем из револвера испаљеног у груди, у срце које је до тада куцало само за њу. Прича се да су га нашли мртвог у стаји а

да је на његове груди засео црни лептир који одлете када су ушли. Покопали су га рођаци на тајном месту а недуго потом умреше од непознате болести. По казивању људи они су били прве жртве Страхине, да не би одали где је сахрањен и да може несметано да вампирише. А затим је почео да посећује Јелисавету.

„У почетку је долазио да ми говори како ме и даље воли и позивао ме да му се придружим, јер и мртви умеју волети“, причала је Јелисавета, „а онда је постао грубљи, почео ме плашити и узнемиравати а ипак... на крају је одлазио као да му је жао, тужан...“

„Знаш ли где је сахрањен?“ упитах је.

„Не, нико то не зна, знали су само ти рођаци али и они су мртви.“

„Али један човек, јутрос ме срете и рече да зна.“

Јелисавета се трже и каза: „Можда је неко од рођака некоме пренео ту тајну?..“

„Можда“, рекох и устадох са шамлице. „Време је да пођем и потражим то место.“

„Где је то?“ упита Јелисавета.

Одмахнух руком и изађох. Можда ћу јој рећи касније, када обавим посао, видео сам чудан сјај у њеним очима, као онда када желите да знате где је сахрањен неко вама драг, да одете на гроб и упалите свећу за покој његове душе.

Када прођох крај Миладина он погледа у мене а затим у своју жену, која је стајала на прагу куће. Захвалих му се и рекох довиђења, мада искрено нисам имао жељу да га поново видим. Узјахах дората и кретох путем ка реци. Магла се сада савим разишла и видела се макадамска стаза и врбе покрај реке. *А шта ако ме је онај човек слажао, измислио. Како је могао да зна...?* – помислих.

Скренуо сам са главног пута на стазу која води ка реци и угледах рачвасту врбу. Оголеле гране, лишће опало и потамнело од киша и ветрова прострло се по тлу. А покрај врбе једва видно уздигнуће налик хумци. Узех ашов из бисага и почех да копам.

Одбацивао сам земљу са стране и копао све дубље док ми ашов не удари у нешто тврдо и одјекну тупо и шупље. Дрво, ковчег? Наставио сам журно да откапавам док не открих целу површину ковчега. Заиста је ту неко сахрањен, али откуда је онај чудак то знао?

Журно сам разгртао земљу са сандука и открио полунатрули поклопац. Нисам имао снаге или можда нисам веровао да је то заиста оно за чиме сам трагао па застадох неколико секунди а онда уздахнух и подигох поклопац и видех тело и лице поднадуту од крви. Али га и поред те искривљености препознах. Био је то онај чудак којег сретох покрај реке. Та глава, брчићи, очи и рана на грудима! Страхиња Каравлах. Капци на очима се подигоше и погледа ме а онда се и усне отворише и једва разабривим гласом прошапташе.

„Хајде, шта чекаш...“

Зашто, зашто је тако жудно чекао своју смрт? А онда схватих оно што ми је рекла Јелисавета: И мртви умеју волети. Као што и ми волимо њих. Исувише ју је волео да би је и даље морио. Желео је да је препусти животу. Узео сам самострел и уперео га у његове груди. Тамо где је већ била рана од метка којим је прострелио срце. Оклевао сам неколико секунди док сам посматрао његов молећиви поглед а онда отпустих струну тетиве.

Стрела је пролетела кроз његово тело и забила се у доњи део ковчега задрхтавши, као да осећа бол а онда се све смири. А Страхињино лице поприми мир, спокој и на моје очи поче се тело распадати и претварати у прах, у оно што је давно требало постати. Спустио сам поклопац на ковчег и почео да затрпавам гроб. Кад заврших прекрстих се над хумком и читах молитву а онда појахах дората ка механи...

ТУНГУСКА

Сео је за столом проверавајући прорачуне о кретању ракете у складу са горивом које би било потребно да се досегне потисна сила за постизање прве и друге космичке брзине. Као мла-

дић читао је књиге Жила Верна о путовању на Месец уз помоћ ђулета испаленог из огромног топа. Деловало је лепо као фикција али далеко од остваривог. Сторија је била потпомогнута неким прорачунима о промеру топа, ђулета и потребној количини барута да се досегне Месец. Не, то никако не би било могуће на тај начин!

Ноћи су у Москви рано падале и биле дуге. Рестрикције струје биле су честе па је украј стола стајала петролејка лампа која је бацала лелујаву светлост. Константин Циолковски скиде наочаре и протрља очи не би ли тиме уклонио копрену умора која се навукла на њих. Није био сигуран да ли је то заиста чуо куцање на вратима, пошто је слух изгубио још као десетогодишњак када је прележао шарлах, све док се то куцање не понови знатно гласније. Устао је од стола и дође до врата. Када неко куца у овај позни сат у овој земљи то не слуги ни на шта добро.

А посебно ако је на вратима припадник НКВД-а.

„Друг Константин Едуардович Циолковски?“

Ово је истовремено било и питање и констатација од стране човека на вратима. Висок, спојених обрва и бркова налик онима које је имао врховни вођа, друг Стаљин.

„Да... ја сам“, шапну Циолковски.

„Морате поћи са мном“, рече НКВД-овац.

„Зашто? Нисам ништа учинио...?“ у гласу Циолковског било је мало страха и сумње. Истина, био је члан Академије наука али то не мора да значи ништа...

„Нисте“, узврати човек у кожном мантилу, „тек требате да учините. Узмите најпотребније ствари и пођите са мном“.

Циолковски заусте да пита још нешто, али га ледени поглед посетиоца натера да одустане. И док је прикупљао ствари схватио је да није учинио ништа лоше, али можда ће тек морати. Можда да каже нешто неподобно о неком члану академије?

„Хајдемо!“ рече он пошто нагура ствари у кофер.

Напољу их је чекао неки предреволуционарни аутомобил изграђен док је још радио *Русско Балтијскаџо Вагоннаџо Завод*.

Готово пустим улицама стигли су до Кремља. Показивање специјалних пропусница и кратак разговор шапатам учини даље путовање могућим. Све до великих врата од пуног дрвета. Испред њих још једна провера од стране стражара чије лице није изражавало никакве емоције. Осим тикова левог ока ништа се не помери на том лицу док је проверавао папире.

„Уђите, друг Стаљин вас чека“, рече коначно.

Циолковски је био немало изненађен видевши осмех на лицу вође и због речи добродошлице.

„Па здраво Друже Едуардовичу, седите“, рече Јосиф Висарионович и показа ка столици са наслоном пресвученом црном кожом. „Сигурно Вас занима зашто сте овде?“

„Да, наравно...“, шапну Циолковски не усуђујући се да гласно прича пред другом Стаљином.

„Видите“, Стаљин уста од стола и поче се шетати по канцеларији, „сигурно знате о случају који се десио у Сибиру 1908—ме године... тамо је нешто експлодирало...“

„Да, вероватно је пао метеорит“, примети Циолковски.

„Можда, али имамо приче људи...“, ту мало застаде у причи и шетњи по просторији као да покушава да нађе праве речи, „да није баш тако, можда је нешто друго у питању.“

„Шта?“ заинтересова се Циолковски.

„То је оно што ви треба да утврдите. Сутра ујутру ћете поћи са још неколико људи, као пратњом и заштитом и проверити шта се то тамо тачно десио.“

„Да!“ Циолковски је знао да може дати само потврдан одговор на ову понуду. Осим тога и њега лично је занимало шта је то тамо заиста експлодирало.

* * *

Првео је скоро бесану ноћ у хотелској соби, ишчекујући јутро и позак на пут. Пред хотелом опет онај исти аутомобил и онај исти НКВД—овац, који се коначно представи и рече да се зове Аљоша. И још двојица који рекоше да се зову Пјотр и Костја.

Аутомобилом су дошли до Казањске железничке станице, полазно место за Трансибирску железницу. Путовање возом бар докле је то могуће ће уштедети доста времена. Један одељак у возу је био резервисан за њих тројицу.

На вагонима су још биле видљиве ознаке из царског периода, унутра још све очувано, са понеким трагом немара. Локомотива огромна, црна, налик некој немани од челика, пара је куљала из котла и повремено би из димњака сукнуо густе црни дим са мирисом спаљеног угља. Циолковски и тројица припадника НКВД-а уђоше у вагон и завалише се у мека седишта. Њутке су посматрали једни друге, не налазећи за сада неку тему заједничког разговора.

Чуо се звиждук пиштаљке отправника возова и вагони се тргоше, точкови зашкрипаше по трачницама...

Током дугог пута почели су да размењују по неку реч, вешто избегавајући политичке теме и стање у новој држави, тек понека реч о крајолику који је промицао крај прозора и о томе шта их очекује на крају пута, како даље када напусте воз. Аљоша би понекад одшетао до прозора, отворио га напола и стајао крај њега са цигаретом у уснама. Дим цигарете се извијао и одлазио навише спајајући се са димом локомотиве...

Промицали су градови, села, пашњаци, тунели и мостови. Циолковски је већину времена проводио читајуће неке од књига или хватајући белешке у полупохабану свешчицу. Када би га ухватио дремеж, кроз полусклопљене очи видео је како би неко од НКВД-оваца узео његову бележницу и проверио шта он то пише. Тешко да су могли докучити нешто о принципу сагоревања и потисним силама вишестепених ракета.

Омск. То је била последња станица Трансибирске железнице за њих. Одатле су даље опет наставили аутомобилом докле су то допуштали путеви. Испрва поплочани коцком, затим макадам, док се све не претвори у само утабану земљу, прашњаву или блатњаву, зависно од терена или временских услова. Прву ноћ су провели у једној дачи, где им се придружио још један човек са опремом потребном за логоровање и топлотом одећом. Када би зановилили у кући неког непознатог хазјајина увек би неко од

НКВД–оваца остао на стражи јер сељаци су нешто друго у односу на пролетеријат, њима се није могло веровати превише, јер су у мислима још увек били више привржени свргнутом цару него новој, народној власти.

Код једног од њих реквирирали су коње којима су наставили пут, јер аутомобил није могао даље. Највеће проблеме на путу правиле су реке, са мостовима који су били предалеко, понегде скела а у највише случајева морао се претражити плићак да се прегази река.

И коначно сибирска тајга. Даље није могло другачије него пешице. Друг из Омска је остао са коњима да сачека њихов повратак. Влага и хладноћа упркос летњим месецима. Циолковски је често застајао да се надише, хватајући хладан ваздух пуним плућима, био је престар за овако напоран пут али га је гонила научничка радозналост.

„Близу смо“, рече Аљоша једне вечери, „овде ћемо зановити и поставити логор. Сутра ујутру нас чека само још неколико километара до циља.“

Подигли су шаторе и запалили ватру, пламен прво захвати суво лишће и ситне гране а затим и комаде сувих дебала. Аљоша разви карту са уцртаним местом експлозије и провери компас, климну главом, склопи карту и врати компас у торбу а онда се преда дуванском диму.

Док су седели и испијали чај небо се осветли нечим налик звезди падалицы, само знатно крупнијом и постојаније светлости која паде неколико километара даље.

„Рекао бих да је то приближно место на којем је 1908–ме пао и онај предмет“, примети Костја, „не бих рекао да је то сасвим случајно.“

„Никако“, потврди Аљоша, испуштајући дим цигарете док је другом опицавао дршку револвера. „Сутра ћемо сазнати о чему се ради...“

Наилазили су на стабла налик покошеној трави, полегла и усмерена врховима даље од центра експлозије, корачали су између или преко њих, провлачили се кроз шибље у потрази за кратером који је морао настати услед пада метеорита или шта год да је то било.

„Дођавола, зар није чудно то што још увек нема никакве јаме“, гунђао је Аљоша загладан у даљину.

„Не мора бити никаквог кратера,“ мирно узврати Циолковски.

„Како?“

„Ако је то експлодирало у ваздуху, на неколико километара, онда нема кратера...“, рече Циолковски.

„Ахааа...“, схвати Аљоша, после неколико секунди размишљања и присећајући се обуке о експлозивним направама. А онда се нагло тргну, оживе и рука му крену ка револверу.

„Шта се дешава?“ Пјотр и Коста га погледаше а онда напред ка месту које је он посматрао.

„Тамо напред, нешто је блеснуло, одсјај сунца од нечега. Нешто метално или стаклено.“

Ретко шибље и растиње скривало је поглед све док се не пробише мало даље.

„Човече, шта ли је ово?“ шапну Костја, „људи или нешто...“

На стотину метара испред њих кретала се група хуманоидних створења. Високи, витки, главе несразмерно велике у односу на тело, према људским мерилима, у оделу од нечег налик кожи и са кацигама на глави. У рукама нешто налик револверима. Зрак који је излазио из њих растварао је металне делове расуте по тлу. Нешто су пак уносили у неку врсту летелице, сасвим другачију од оних из нацрта Циолковског. Највише је личило на два диска спојена ширим ободом.

„Створења са друге планете...“, шапну он.

„Сигурни сте у то друже Едуардовичу?“ упита Костја.

„Сасвим, погледајте конструкцију њихових тела, одећу, чудне револвере... А оно тамо“, показа ка металној справи, „то је вероватно летелица којом су дошли...“

„И шта сада?“

„Покушаћу да ступим у контакт са њима...“

И рекавши то Циолковски се диже из заклона и на запрепашћење НКВД—оваца крете ка ванземаљцима. Костја пође руком ка револверу, али га Аљоша дохвати за шаку и спречи да учини нешто што би довело до неочекиваних дешавања.

„Пусти Костја!“ рече Аљоша тихо.

Видели су како Циолковски прилази необичним створењима, како они усмеравају ка њему своје оружје, а онда га спуштају. Гестакулирају рукама и осврћу се, док коначно научник не покаже руком ка месту где се остали налазе.

Они се згледаше, Аљоша климну главом и устадоше и несигурним кораком кретоше ка Циолковском и необичној скупини, не знајући шта могу да очекују тамо...

Ванземаљци су стајали, прекинувши конверзацију са Циолковским.

„Шта се то дешава?“ упита Аљоша.

„Дошли смо у миру, да уклонимо остатке нашег брода који се овде срушио пре неколико ваших година...“

Три НКВД—овца су зурили запањено. Ова створења су течно говорила руски језик а глас није допирао из уста већ из неке справе на грудима. Циолковски схвати збуњене погледе па им објасни.

„Ова створења поседују неку врсту преводиоца, претварају њихов језик у наш и обрнуто... зато их разумемо и они нас“.

„Ахаа...“, Пјотр климну главом, „и какве су им намере?“

„Као што рече њихов заповедник, уништавају остатке брода који је овде експлодирао 1908—ме године.“

„Не схватам зашто?“ зачуди се Аљоша.

„Та њихова технологија је исувише напредна у поређењу са нашом. Осим тога, ако би неко докучио тајне могао би то да злоупотреби у нежељене сврхе, као што је стварање разорног оружја, што би...“, објашњавао је Циолковски а Аљоша пође руком ка револверу.

„То неће моћи тако, те ствари су на нашој територији и припадају отаџбини. Имамо пуно право да то испитамо...“

Циолковски примети покрет и његова старачка, слаба рука заустави младу и јаку.

„Станите Аљоша, уразумите се... Погледајте колико их има а њихово оружје је пуно делотворније...“

Аљоша обори главу. Знао је да је научник у праву. Али како и са којом причом да изађе пред друга Стаљина? Ово му се сигурно не би допало. Постојала је могућност да СССР дође до моћног оружја у циљу одбране младе државе и моћних машина за погон летелица.

„Рећи ћемо...“, поче Циолковски, „оно што ће бити истина, оно што ће наћи и експедиције које дођу после нас, да нисмо нашли ништа. Да је све уништено у експлозији.“

Аљоша погледа ка Пјотру и Костји. Били су млади и још неискусни. Климнули су главом. Постигнута је прећутна сагласност, завера ћутања и само делимично лажи, која ће постати истина.

„Онда идемо назад“, коначно рече Аљоша.

Константин Едуардович Циолковски се упути ка ванземаљцима и са њима размени још неколико реченица а онда крете назад са својим сапутницима.

Када су следеће вечери подигли бивак једна звезда је полетела од земље ка небу и стопила се са њима. Лице старог научника се развуче у осмех а онда диже руку и махну ка нестајућој светлости...

БАКА МАНДИНИ КРУГОВИ

/наставак из прошлог броја.../.

* * *

У османлијском логору владало је нешто налик ванредном стању. То је било поврх оног редовног ратног стања. Разлог овоме је био тај што је пронађено мртво тело селцука који је пошао да среди бабу. Уместо тога сам је био срећен. То је било очигледно, иако на његовом телу није било никакве озледе. Сигурно да није умро напрасно, у лаганој шетњи по чистом шумском ваздуху, то никако не шкоди здрављу, напротив.

Нити је умро од страха, јер му је на лицу био осмех, као да је видео или доживео нешто лепо. Упркос веровању да их после смрти чека ценет, где га чекају све радости, почевши од безброј лепотица, ни један погинули Османлија није са осмехом одлазио тамо. Увек је томе претходио један болан и мучан тренутак у коме се нешто схвати. И овоземаљски живот може бити довољно леп и уживати се у њему, без неке потребе да се жури да се стигне тамо, одакле се нико није вратио и каже како је тамо заиста све лепо и пријатно.

А овај се радовао последњем тренутку свог живота.

„И шта мислиш“, велики ага се придиже са лежаја и упита Ибрицу, „шта може бити разлог његовој смрти и том осмеху?“

„Ех, пресветли. То знају само он и свевишњи а ја, могу само слутити. Како сам чуо, стражар каже, да је он видео неку лепоту девојку са нацак бабом. Можда је она узрок томе?“

„Мислиш ли на бабу или девојку?“

„На девојку наравно. Стражар каже да је необичне лепоте. Светле пути и косе, онакве каквих нема у нас.“

„Па, доведи ми тог стражара да га штогод приупитам“, заповеди ага. „Ајд, похити!“

Ибрица плесну дланом о длан и док дланом о длан тај стражар је већ био у агином чадору. Наклони се до пода застртог руком тканим теписима и рече:

„Ефендум, пресветли аго.“

„Дедер, реци ти мени шта си тачно видео, ал’ полако и све по реду, немој ми казивати некакве сокаки лафе већ истину“, каза ага, заби се у дуње и прихвати чибука. Дим учини атмосферу магловито тајанственом и опојном.

Стражар све потанко исприча. Како је видео да баба одлази у шуму, да је селцук пошао за њом да коначно реши питање бабе. И затим како су се баба и нека девојка вратиле у српско село. Потом је пронађено тело несудоног асасина и то је све...

„И кажеш лепа је баш?“, упита ага.

„Лепша од иједне друге у том селу, пресветли. Буди грешне мисли у инсана...“

„Ех, када је женска лепота у питању и сам султан није ништа више до обичан инсан, а камоли обичан чоек“, насмеја се ага. „Но пазите, да ако се поново појави не прилазите близу, него на-ко поиздаља ако је можете отети. Можда је нека чаробница, јер сигурно има нечега у томе што је била са том наџак бабом.“

„Разумем пресветли“, рече Ибрица а за њим то понови и стражар.

„А ти Ибрахиме²“, дода ага, „побрини се да смислиш нешто паметно, нешто делотворно, да ако већ не можемо победити да бар не изгубимо.“³

Ибрица климну главом и повуче се из агина чадора. „Е, доста ми је овог аге“, помисли Ибрица. Стално му је нешто угађао а и досадило му је оно понизно и снисходљиво „Пресветли“, „Звездо истока“ и слично улизивање. Пуно лепше би било да је он велики ага и да те исте речи не говори него слуша. А да и не спомиње рахатлуке, наргиле, хајкуне девојке...

² У агином ословљавању ка Ибрици постојала су три степена: 1. Ибрице – онда када је добре воље, 2. Ибро – када му није баш све потаман али подношљивог расположења, 3. Ибрахиме – Ословљавање пуним именом значило је да је велики ага много љут.

³ Староримски филозоф Магнус давно је рекао мудрост: *Ne perdas te vincat* – Ако каниш победити не смеш изгубити.

Ага у самоћи свог бивака повуче опојни дим и прошапта сам за себе:

„Ех, какве ја тешке одлуке морам да доносим, све морам сам чинити.“

* * *

Интересантно, први пут нико од сељана није био против тога да баба Радунка узме неког у поступак. Ако ико успе да из ове девојке извуче неку реч више онда је то Радунка. Извући ће јој све што желе да знају а можда и више од тога.

Атанасије да руком знак и сви се повукоше ка својим кућама а Радунка и Морана остадоше саме на деблу испод дуда. Баба Радунка удахну и спреми се за ислеђивање...

Морана се осмехну. Онако како се трговац осмехује када види добру муштерију. У изгледу јој је био скори посао са њом, но прво да види шта хоће.

„И кажеш, ти си богиња?“, упита је Радунка.

„Богиња смртии тјачније. И мада сам по правилу задужена за Словене морала сам да се позабавим и неким дружим људима. Наиђе тјачко нешто чему не можеш да одолиш. А још ако ти се поетиља у посао...“

„Неки Османлија? Е, вала, нека си“, насмеја се баба Радунка. „Него, откуда ти овде, мислим, ако си већ богиња, онда..?“

„То бих и ја волела да знам. Нека виша сила, неки ритуал, неко ме је овде призвао а да не знам ни ко, ни како, ни зашто, само...“, засмеја се богиња.

„Само, шта?“, заинтересова се Радунка.

„Па овако, била је нека бијка. Словени и Авари. Посла на претек. Једва да сам поистинила да све обавим како ваља, мада у тој џунџули неки усјеју и да се извуку. Ушла сам у круг који су чиниле лоџорске вајре... А онда џуффф...Замазливо се, у глави ми се завртелo и нашла сам се овде, унутар неких белих кругова.“

„Бели кругови?“, зачуди се баба Радунка.

„Да, ѿри круџа исцрѿана кречом, који се секу и у њима исцрѿан неки маџични симбол. Неко ме је ѿризвао са мени неѿознаѿом намером.“

„Ех, драга моја“, помисли баба Радунка. „Није било ту никакве намере. Ко ме још треба богиња смрти. Нешто друго је у питању. Баба Манда! Ко зна шта је хтела а успела је да уради ово. Да, једино то може бити у питању.“

„И еѿо ме у сасвим неѿознаѿом свеѿу!“

„И онда, шта? Угледаш баба Манду?“, упита коначно Морану.

„Па да, бабу и ѿоџ човека који жели да је убије.“ Морана зажмури и присети се догађаја.

Баба Манда је безбрижно брала цвеће и травке не примећујући да је неко посматра, на десетак метара од ње и да натеже стрелу у луку, док му се лицем шири злуради осмех. Морана, тек приспела у овај људски свет, у стању у којем се богови ретко налазе, у материјалном. Али не баш онако као што су и људи.

Створила се између баке и асасина. Изненађен наглом појавом лепе девојке он се осмехну и спусти стрелу. Чуо је да у Срба има лепих девојака, али овако пожељних. Чуо је да постоје и неке виле.⁴ Можда је и вила, не мари шта је, лепа је... Морана је стајала, посматрала га и смешила се. Њему!

А затим је пружиала руку ка њему. А рука се и даље пружала сама, истезала...⁵ Шчепала је асасина за врат пре него што му је нестао осмех са лица. Није умро од гушења, већ од хладног додира смрти.

„Еѿо, ѿако је ѿо било. А како ћу назад не знам...“ заврши Морана.

⁴ Виле су представнице оностраног света који је забрањен обичним људима. Улазак у тај свет може бити смртоносан а посебно за оне који лепо певају. Раданов долазак у овај свет, била би само пријатна шетња.

⁵ Најбоље се то може упоредити са истезањем Пинокијевог носа када каже неку лаж.

„Не бери бриге, све ће бити у реду“, шапну Радунка, мада није била баш уверена да не треба бринуте, знала је да ће их се набрати, онда дода: „А да ми нешто попијемо, ха?“

И не чекајући одговор из цепа сукње извуче бочицу ракије и потегну, па и женама понекад треба храбрости, мада њихове битке су некако другачије. Надланицом обриса уста и преда бочицу Морани. Њен гутљај био је знатно дужи. Очито да је и њој требало храбрости, и то више него баба Радунки. Ма колико било чудно и богови могу да се уплаше. Чак и богиња смрти. Бачена у овај људски свет можда и сама доживи судбину својих клијената.

Поново је потегла и баба Радунка и довршила бочицу. Загрлила је Морану, што из неке наклоности, што из потребе да се придржи за некога док хода. Морана њу не загрли. Ех, да је то учинила био би то последњи загрљај, бар за баба Радунку.

„Има времена“, помисли Морана, „некако ми је симпатична, а и она друга баба, забавна је...“

Када сељани приметише да су Морана и Радунка устале кретоше ка њима да сазнају новости. Али баба Радунка учини нешто што је све изненадило. Није одмах раширила вест већ само позва бака Манду у страну. Издвојивши је из групе рече јој:

„Девојка спомиње неке кругове од креча и неке магијске симболе. Каже да је призвана помоћу њих.... шта ти знаш о томе?“

„Кругови, какви кругови?“, мумлала је бака Манда, не схватајући одмах о чему се ради а онда се удари шаком о чело, што иначе често ради када саму себе изненади неком помисли.⁶ Па да... али, то не би требало...“

И прекинувши реченицу, оставивши све запањене изјури кроз сеоску капију ка пољанама, не марећи ни за какву опасност. Ако не стигне на време може се десити нешто пуно горе од појаве само Моране.

⁶ Овакви ударици су се користили код старих уређаја да би прорали после застоја, да се оствари контакт. У овом случају је обрнут поступак. Прво сећање па онда ударац.

Журила је ка круговима, брзином за коју би корњаче рекле да је надзвучна. Добро, није то оно када се пробије звучни зид и чује прасак, али... Задихала се и ознојила од журбе и стигла на пољану, на узвишени део где су била исцртана три круга.

То је било њено тајно место, посебно. Давно је исцртала те кругове, повремено их обнављала, јер ово место је било чудесно, нека енергија је ту струјала а кругови су је само заробљавали и усмеравали. Долазила је ту једном месечно, раном зором за млада месеца, да стојећи у пресеку три круга прикупи енергију која је дотицала из васељене. И та енергија је оно што ју је држало тако крепком и здравом упркос годинама. Ех, да је раније то урадила можда сада не би била тако стара. Не по годинама, оне теку и тако и тако. Можда би се за њом неко и окренуо. Истина, и сада се окрене неко за њом и погледа је, али не из разлога што желе да још неки тренутак задрже поглед на нечем лепом....

„Ох, срањееее“, оте се бака Манди када угледа кругове. „Неко је нешто прчкао...“

У пресеку сва три круга неко је нашкрабао нешто налик на старо слово иже, моћни знак који указује на нешто више, на више биће, самог створитеља. И то је призвало неког. Морану. Али ко зна, можда није само она прошла кроз овај портал. Шта ће бити ако још неки од тих древних богова приспе на земљу, хоће ли то бити добро или лоше? Да ли ће људе научити мудрости или ће своје небеске ратове наставити међу смртницима?

„Деца“, шапну бака Манда. Сигурно деца. Случајно су нацртала што не знају шта је и шта из тога може настати. Нека нам је Бог у помоћи...“

Е, то, када се баба Манда присети Бога и уз то још призива Његову помоћ, значи да се ситуација сасвим отргла контроли и да не зна шта да ради. Никада још није била у овако незгодном положају. „Можда ипак има спаса“, помисли она, „али пропасти можемо, врло вероватно.“

Ногом је обрисала исцртани знак у круговима и пошла назад ка селу. Нестало је оне журбе и хитрости. Безвољна и утучена вукла је ноге по трави и прабини, остављајући после сваког корака довољно времена да мала створења попут бубица и мравца

утекну пред њеним стопалима у пукотине и рупице на тлу. Није се обазирала на сунце, ни на мирис цвећа и игру лептира, који су кружили око ње у плесу завођења, онако безбрижно како то већ чине неразумна створења, изашла из чауре да проведу само једно лето живота. А и оно може бити прекинуто нагло ако нека мама–птица крене у потрагу за храном за жутокљунце који гладно зевају у гнезду... Птице воле лептириће у стомаку, не само када су заљубљене.

До села је стигла без проблема, мада су је пратили погледи осматрача из османлијског логора. Није било време, није била прилика да је сада заскоче, бар док не сконтају ко је тајанствена девојка у њиховом селу. И шта тражи ту. Ако она изађе сама, е, онда је то нешто друго...

Бака ушета у село намрштена, ћутљива и уз то бесна. Нико се није осетио рад да започне разговор са њом, када је тако мрачна као градоносни облак, као што се понекад намрчи небо над Земунуом...⁷

Само су се деца играла јурећи по дворишту, не обазирјући се на баба Мандин долазак и не примећујући њено озбиљно лице. Јурили су по дворишту, играјући Шуге, кикоћући се све док бака не уста са дебла и крете ка њима. Пре баке, до њих допре талас хладноће који је избијао из ње. И намах преста смех и граја. Бака подиже главу и погледа их, и коначно упита.

„Ко је дирао моје кругове?“

Ћутање.

„Ко је жврљао по круговима на ливади?“, бака понови питање мало јасније дефинисано.

И даље су ћутали, али се погледи дечака усмерише ка Мирку. Он једини није имао кога да погледа, па му се поглед заустави на врховима сопствених стопала, прашњавим и изгребаним. Дуго је буљио у њих а онда подиже главу и призна.

„Ја сам, али само сам се играо...“

⁷ Детаљнији приказ овог описа видети у представи Радован III.

Очекивао је грдњу, батине или да га можда баба Манда претвори у жабу, глисту, слепог миша, свашта се причало о њој. Приче које су о њој чули од одраслих у њиховој дечијој машти постајале су још чудесније а бака је постајала пуно моћнија.

„Ниси требао то да радиш“, прекиде га бака у размишљању. „Не треба се мешати у нешто што не разумеш.“, рекла је на крају.

Само је то рекла, окренула се и отишла. Ништа од грдње, батина или претварања у глисту. Мирко се испрва зачуди и обрадова а онда у трену као да остари неколико година. Схватио је да је ово упозорење пуно теже од било какве казне, да доноси одговорност. Посматрао ју је како одлази до сељана, прича нешто са оном чудном девојком, а затим њих две одлазе до бакине куће.

Тренутак касније затворише се врата за њима.

Баба Мандина кућа—соба, могло би се рећи ћилер, била је савим другачија од Нићифорове. Ако је Морана мислила да ће овде затећи типичан женски ред, сигурно се преварила. И мада богиња, није се уплитала у поделу мушко женских послова. Код ње увек постоји равноправност полова. Нема јачег и слабијег пола, то је она тврдила још давно пре осмог марта 1857. године...

Ипак у свом послу навикла је на неке ствари. Истина, доста тога је обављала на бојном пољу, где су јој клијенти углавном били мушкарци, све једно, старији или млађи. Али када је долазила у кућне визите ту су полови већ били равномерније заступљени. И ако је у кући клијента било неке женске руке видео се ред. Сложене ствари, почишћено, уређено, све спремно за њен долазак. Као да долази неко најрођенији или пак када неко први пут долази у кућу и треба оставити добар утисак. Код мушкараца је већ било другачије. Понекад јој је био проблем да уђе у кућу у којој владају крш и лом, одећа разбацана на све стране, неопрани судови а о прабини и паучини ни да не говоримо...

Е, ово овде је личило на типичну мушку кућу. Кућу у којој генерацијама живе само мушкарци. Осим већ горе поменутог, колорит собе чинили су и разни предмети који се никако не би требали налазити у кући. По кровним и зидним гредама било је окачено разно сасушено биље. На полицама разнолико камење

и комади нечег недефинисаног по облику, а у чинијама и по агрегатном стању. Ваздух је био устајао, помешани мириси сувих трава, људског зноја и запршке...

„Ето, то је мој скромни дом...“, рече Бака Манда.

„*Лейо...*“, уздахну Морана.

И богови понекад морају да слажу.

„А сада да видимо шта ћемо“, рече бака и седе на сламарицу, која зашущка под њом. Морана седе тик до ње и бака започе причу, о себи, о селу, круговима...

У причи дође и ноћ. Бака упали уљану лампу и осветли избу. Сенке залелујаше по соби, налик створењима од таме, која излазе из скровишта тек када сунце западне.

А бака продужи приче које је одавно чекала да некеме каже, некеме ко није из Села, о свим борбама и надмудривањима које су водили са Османлијама, о својим чаролијама. Све осим онога зашта су и биле ту, да виде како да Морану врати у њен свет...

„Дуго се бавиш тим послом?“, упита бака Манда пошто испуца све приче а још јој се није спавало. И Морана је била будна, то јој је ионако у опису посла, двадесетчетворно радно време, без паузе за топли оброк, без плаћеног прековременог рада, без регреса.... 365 дана годишње, без одмора, без празника. Уствари, онда га је некако највише и имала...

„*Од када знам за себе, а вероватно и пре тога...*“

„А извини, који ти је случај најинтересантнији?“, упита је бака.

„*Ех*“, замисли се Морана. „*Било их је доста и тешко је издвојити неки посебан, знаће има људи који једноставно не умеју да се ојусте и дојусте да их поведем... Било је и лајотта...*“

„Лаптоп?“, упита бака, „Шта ти је то...?“

„*Ма не лајттој, нешто лајотт...*“, рече Морана. „*То је оно кад неко постане сувише стар да би био користан, одведу га у планину, ставе му тогачу на главу и цай секирицом...*“

„Ух, бреее...!“, бака се почеша по темену. „Па то баш и није...“

Наравно, није нимало пријатно добити секиром по глави, макар и преко погаче. Морана настави причу:

„Да, био је један, мислим да се звао Радосав из Кривоџ Дола. Мада није све до њега и ја сам била мало немарна и брзољетна. Он је волео јуно да ждере, појео је толико прасића и јагањаца ја сам хтела да му смрт буде симболична, да га удавим комадом меса. И све је било у реду док нису почели да носе сандук. Негде су закачили о камен, комад меса му је испao из ђрла и он подиже поклопац и изађе.“

„Можеће мислити колико су се људи око нега улашили. Чак и они најближи више су волели да је мртав нешто да се повампирио. Разбежали су се као сирине. Касније сам покушала да га удавим у реци, док је пецао из чамца а није умео да плива. Преврнула сам његов чамац у дубини и он се лепо нажутио воде, кад река нанесе неко дебло и он се ухватио за њега и некако се дочепа обале. И само је рекао: Никада више нећу плвати у воду. И није. Чак је избегавао и у коритиу да се купа... На крају сам морала за њега да се побринем срчаним панагом...“

„Срчани напад, шта је то, неко му је забио чакију у срце или..?“, заинтересова се бака.

„Ах, не, то је оно што ви кажете умро најрасно“, одговори Морана. „Цај и џошово...“

„Да, то је значи то“, мумлала је бака помало већ зевајући. Коначно ју је сустигао умор и сан па дода: „Ја бих мало да дремнем, а ти?“

„Ма не, ја не спавам, прошеташу мало наоколо.“

„Ноћу? Сама?“, зачуди се бака. „А не плашиш се да ти се нешто деси?“

„Ех, једино Ја моћу неком да се десим“, насмеја се Морана.

„Ипак... не познајеш овај свет.“

„Нема везе, прилика је да га упознам“, рече Морана и ишета из собе пожелевши баки лаку ноћ. Знала је да ће лепо спавати пошто је одлучила да је не мори неким кошмарима.

Бака Манда утрну лампу и завуче се под прње. Упркос бригама брзо је заспала. Једноставно је прескочила ДРЕМ⁸ фазу сна. Ускоро су зидови њене куће вибрирали у складу са звуцима које је производила спавајући на леђима.

Морана пође пустим двориштем. Пун месец је осветљавао село. Какво пријатно вече. Сеоски кучићи су спавали украј кокошињца и када Морана прође крај њих само трзнуше задњим ногама, као да их мори неки ружан, кучећи сан.

Стигла је и до капије. Затворена. А стражар са куле је погледа и рече да нико ноћу не сме напоље, па ни она.

„Али ништа ми се не може десити“, рече она и помисли „осим да залутам у неки дружи светл у друго време. А што рече онај пој, можда више и не постојим, бар не као божиња, јер ако нико у мене не верује, можда временом и постојанем обичан смртник, човек...“

И онда показа прве знаке људскости. Лице јој се ороси ледено хладним сузама...

* * *

Међутим, док су бака Манда и Морана разговарале, десило се још нешто, није постојао само проблем како богињу вратити тамо где припада. Проблем је био и у томе што је портал пре брисања знака остао отворен за још неке проласке између времена и светова.

Двојица припадника старих Словена лутала су Балканским полуострвом. Учествовали су у много битака против Авара, Хуна, Римљана, Германа, Илира и још којекаквих припадника разних племена и народа, који су имали намеру да се настане на овом подручју, богатим свиме, а понајвише сукобима. Њих двојица, као што рекосмо били су стари Словени, од којих је један био мало старији. Име му је било Вукоје. Онижи, старији човек, бркат, и био је у сродству са високим плавокосим ратником по имену Дикан. Наиме био му је стриц.

⁸ ДРЕМ фаза — то је онај део сна када се на послу упорно трудимо да нас не савлада сан или онај увече, када желимо да заспимо што пре а сан никако не долази на очи.

Стари Словени били су мудар и храбар народ, бар тада док се не поделише на племена и док су имали исте старе богове. Од номада постали су сточари, ратари, рибари а и понеки учен човек... Насељавали су се поред река, у брдима и долинама. Само су још ова два храбра ратника задржала тај номадски дух, некадашњег доба и лутали тамо амо, жељни авантура и нових познанстава.

У тренутку, који је био један од оних кључних, када се налазимо на раскрсници светова, стајали су на врху једног шумадијског брега. Пред њима се пружала плодна удолина обрасла житом, које је навиле класје, зрелим и спремним за жетву. Оно што је било чудно у том житу, гледано са брда, је то што се чинило да га је неко погазио. Али не онако без везе, као што то чини стока. Ово је личило на смишљени рад неког уметника. Ипак не баш толико смислено да би приказивало нешто кохерентно и разумљиво, али ветар и кише сигурно не би могле створити такву слику. Нешто налик кубизму и дадаизму, оно када ухо и нос замене места, глава испод пазуха и томе слично. Не баш толико апстрактно, личило је на нешто... Имало је неки бесмислени смисао!

„Видиш ли исто што и ја Дикане?“, упита Вукоје и протрља очи да се увери у истинитост приказа.

„Ако мислиш на оно погажено жито, онда да!“, узврати Дикан. „Али како је чудно погажено...“

„Да погледамо шта је то?“ упита га стриц.

„Може!“, узврати Дикан и забаци буздован на леђа, за сваки случај. Мало опреза није на одмет.

Кренули су низбрдо до класја које се повијало под њиховим стопалима. А цврчци су доле под земљом на трен прекидали пој, осетивши њихове кораке над главама. И коначно стигоше у полегли део жита.

„Хммм, као да је поваљано“, шапну Вукоје.

„Није угажено“, примети Дикан. „Нешто друго је у питању.“

И обојица кретоше трагом, стазом коју је чинило полегло жито. Наједном зујање, као да су сви цврчци истовремено запе-

вали. Ваздух завибрира од зуја а сунце као да се распаде у безброј звезда...

Да је неко стајао на брду, на којем су њих двојица боравили до пре неки час видео би само како једноставно ишчежавају. Нестају брже од магле снова. Десило се у трену, као када дунете у свећу. Само што овог пута није остало трага дима...

Када су поново постали видљиви били су на другом месту и у другом времену. Ово прво су одмах приметили. Нису више били у пољу зрелог жита. Уместо тога били су у неким белим круговима, на узвишењу са којег се није пуно видело, јер је поглед заклањао шумарак.

„Шта ово би, стриче?“, упита Дикан осврћући се око себе, не верујући својим очима.

„Нешто нас је катапултирало. Мислим да су они цртежи у житу били нека врста чаролије.“

Спомињање чаролије и магије у старих Словена није било баш лако за прихватити. Све оно што се не може поразити мачем, буздованом или песницама на неки начин било је страшно и углавном се користило као приче деци пре спавања. Али ово се десило крајем дана, још увек је сунце било ту, вирећи изнад брда својом црвеном лоптом. Деловало је немогуће и нестварно. А ипак десило се...

„Уопште нисмо на истом месту, ни близу. И где сада да пођемо, ближи се ноћ?“, упита Дикан.

„Када не знаш где си, онда је најбоље поћи било где“, мудро одговори стриц Вукоје, некако Магнусовски расположен.

И кретоше...

* * *

Бака Манда се пробудила. Отрла је крмељ из угла очију и погледала по соби. Моране није било ту а ништа није указивало на то да је спавала. Па добро, помисли бака Манда, то је њена воља и навика, бар ће моћи да на миру себи припреми окрепљујући напитек.

Као и за већину напитака и овде је основа била ракија а оно што га је чинило посебним су одабране биљке, које су давале потребно својство. Све се то смеша у чашу, промути, изваде се травке и остатак попије на екс.

„Тааако“, рече сама себи пошто стави последњи цвет и промути садржај.

И тако свеже припремљен напитака бака искапи у једном гутљају. Очекивала је да ускоро осети оно познато струјање енергије, снаге, налик трнцима. Али ништа, уствари нешто, мала вртоглавица. Погледала је остатке биљака извађених из чаше. Жути цвет. Да, али не онај који се ту требао налазити.

„Невен уместо маслачка“, мумлала је бака. „Ваљда неће бити неке штете?“

Не би сада никако било добро да справи нови, исправан напитака. Ако се помеша дејство са овим непознатим, могла би се десити катастрофа са неочекиваним и непредвидивим последицама. Није ни слутила да ће већ и ово бити довољно непредвидиво. И неочекивано.

Навукла је опанке и провирила кроз врата. Празно двориште, само Морана седи негде близу капије и чека да се отворе и изађе из утврде.

„Еј, пазите, иде она висибабa,“⁹ чула је од некуда непознати, мало крештав глас.

Окренула се и погледала по дворишту. Празно. А ипак је поново чула глас.

„Види како се само љуља, већ је дала по напиту!“

„Ко је то?“, викну бака и поново погледа лево и десно, мислећи да се неко крије иза дрвећа.

Никог, само коке које су пораниле, уосталом рано су и легле, као што то већ чини већина птица, посебно оне које никад не полете,¹⁰ оне којима крила служе само да успоре пад са пречке ко-

⁹ У овом случају не мисли се на цвет који најављује пролеће, већ на баку која је ишла погнута и деловала као да виси...

¹⁰ И неки људи никада не полете. Увек стоје са обе ноге на земљи. Људи који никада не полете не могу ни пасти. Њихов страх није од лета, већ од пада.

кошињца. Чепркале су по дворишту и подигле главе посматрајући бака Мандин пролазак.

„Иш, бре!“ , лупи она ногом да их растера са пута.

„Де, шта се одмах љутиш“, чуо се глас. Али бака сада схвати да он није допирао споља. До њеног мозга није допирао кроз ушну шкољку и даље предвиђеним каналима. Као да јој је настајао у самој глави, као мисао, али не њена...

Њена мисао била је другачија. „Немогуће“. Било је немогуће да она схвати да су то коке мислиле и да је она на неки начин то осетила.

Ако је то тачно, вероватно ће моћи да сазна и шта људи мисле. Моћи ће сваком да завири у главу и види шта се тамо дешава. Хе, хе, биће то врло забавно. Само не сме да се ода. Прво ће пробати са Мораном, можда је то најбољи начин да сазна да ли је она заиста богиња.¹¹

Пришла јој је и села крај ње. Није осетила никакву мисао. Ни шпат. Можда девојка није ништа мислила? А можда се бакина моћ ипак односи само на коке, то би било поражавајуће, јер од кока се не може научити пуно. Како се чупа глиста из земље а да се не прекине, како снети јаје на земљу а да се не разбије, не превише обећавајуће... „А таман сам се понала“, помисли бака.

„Како сте?“, упита је Морана. „Добро сте спавали?“

„Одлично, а ти?“

„Ја... седела сам, гледала месец и звезде, како је лепо... нисам то раније примећивала. Пуно сам радила...“

„Ах, да“, присети се бака Манда. „Шта ћеш, такав ти је посао. Али одмори мало, неће ти нигде побећи... А шта се дешава сада, кад ниси тамо, мислим у твојем времену..?“

И све то време ништа од мисли, бака је чула само оно изречено. До свести јој није допирало ништа од онога што Морана мисли или осећа. А можда је она ипак то што каже да јесте, богиња.

¹¹ Данас су клинике пуне душевних случајева, који у својим мислима заиста потхрањују идеју да су божанства, војсковође и слично, тако да би ова метода истраге остала без валидних резултата....

Можда та виша бића имају начина да сакрију своје мисли од људи, па макар били посебни као што је бака Манда?

„Мислим да је ужасно. Мада није баш свима, неко се и овај-дио. Али сигурно има оних који ме призивају да им прекратим муке. Ах, ено, отвори се капија, одох ја мало у шетњу.“, заврши Морана.

Истрчала је кроз капију на пољану а бака пође ка сеоском тргу. Ту су већ били Арсеније и Обреније, испод дуда, седели на деблу и пили јутарњу порцију напитка.

„Оде девојка а нама ево бабе. Ваљда неће да нас дави прича-ма...“, чу баба Манда Обренијев глас.

„Шта си то рекао?“, упита га баба Манда.

„Ништа!“, зачуди се Обреније. „Ћутао сам све време.“

„Ах, хмм...“, поче бака, „нешто ми се причинило...“

Било јој је јасно да је то ипак само Обренијева мисао. Осетила ју је а и сада његове мисли лутају и покушавају да схвате шта се то дешава.

„Баба је јутрос нешто надрндана“, сада се чуо Арсенијев глас. „Боље да се ја не замерам, и да држим језик за зубима.“

„Ма не, реци слободно“, омаче се баки.

Арсеније је погледа. Откуда она зна да је он хтео нешто да каже а да је одћутао?

Било је крајње време да покуша да се извуче из невоље. Ако се овако продужи неће јој бити лако да сакрије своју новостечену моћ.

„Извините, журим, идем да средим неке траве, да припре-мим...“, рече коначно и požури кући.

„Баба је данас баш чудна. Мислим више него обично. Нешто се дешава у њеној глави.“ Ово је изрекао Арсеније, не схватајући да је погодио суштину ствари, јер све се дешавало у бакиној глави. Обреније потврдно климну главом на Арсенијеве речи и настави са јутарњовачом.

„Ово није ни мало забавно, баш нимало“, мумлала је бака сама за себе. Мислила је да је у људским главама нешто интересантније. А оно ништа више него у кокошијим мозговима. Толико вијуга а у њима ништа. Као да је то лавиринт у коме нестају уместо да настају корисне мисли.

„Ево, оне добре баке“, чула је неки глас.

Запрепастила ју је таква мисао и погледа да види ко је то. Мирко, дечак којег јуче није изгрдила и казнила за жврљање по круговима. Помиловала га је по глави и продужила даље мислећи да ипак има неке наде. А онда опет унутрашњи глас:

„Хе, хе, ево бабе, живахна је нешто јутрос.“

„Не бринем ја за њу, мени је до нас, еххх да ли ће неко од нас да дочека дубоку старост¹²... Увек када дође неко од гостију, неко од нас оде...“

Прасићи су се каљугали у блату и гроктали, коментарисали на свој начин. Понеко би засквичало, што је баки звучало као смех... Нема разлике, свиње, мушкарци, кокошке. Бака Манда је била видно утучена. Само је оно дете било другачије. Али и оно ће порасти, а онда ко зна? А шта тек може сазнати из женских глава? Хммм, мораће и то да проба, мало касније али не превише, јер дејство овог напитка сигурно је пролазно, као и код свих осталих а питање је и да ли би успела да га поново сачини, ко зна можда је још неку травку побркала. А није била сигурна и у то да жели да га поново направи.

Осећала је да поседује неку невероватну моћ. И истовремено врло некорисну и напорну.

Дошла је до своје куће–собе, осећајући успут разне мисли, неке о њој, неке о другим сељанима. Углавном мало тога лепог. Дошло јој је да заплаче. Какви незахвалници, толико тога је учинила за њих. Добро, признала је самој себи, некада сам и погрешила, али све из добре намере. А онда је мало теже признала, и то само себи да ни она није увек имала најлепше мишљење о свим људима, посебно о сеоском свештенику Нићифору. Али

¹² Свињски род обично сачека старост у виду каквих шунки, кулена и сланине. Оно кад одстоји мало на диму а затим окачено на тавану.

углавном му је увек и рекла оно што мисли о њему, мада у поприлично ублаженој варијанти, прихватљивој за слушање.

Издувала се, одморила а онда се врати у село да пође до Радунке. У њеној глави се сигурно крију разноразне мисли. Да би из ње извукла све што се крије требало би јој знатно дуготрајније дејство напитка. Можда чак трајно.

Ишавши ка Радункиној кући прође крај сеоских цукаца, који на њен пролазак подигоше главе да виде ко то пролази.

„Некако увек дођем у искушење да је грицнем за ногу“, осетила је бака мисли једног од паса.

„Ех, не бих се ја то усудио, знаш, свашта се прича о њој, може да те претвори у мачку, кокош, и ко зна шта...“

Спустили су главе и мисли посветили досадним бувама које су кроз крзно тражиле пут до коже, да забију рилицу у месо.

„Како је Радунка?“, упита је бака Манда.

„Ето, иде некако.“ Узврати она. „А код тебе?“

Ништа скривено. Немогуће! Или је управо престало дејство напитка, помисли бака, тако нагло. Где баш сад..?

„Ма ништа битно, брину ме само они кругови. Морам да одем тамо, да видим шта се дешава.“

Још увек никаквих мисли из Радункине главе. Немогуће да неко ништа не мисли, поготово Радунка која у својој глави обрађује све приспеле информације и прави од њих сензационалне новости. У данашње време била би добар уредник или водитељ неког таблоида или ТВ емисије недељом поподне...

Пошла је ка капији, помешаних осећања, утучена а ипак срећна што се решила тог баласта, непрестане буке гласова мисли који су јој допирали. Да ли заиста?

На стази ка круговима приметила је Морану како хода полако. Пустила је корак не би ли је сустигла. Упркос том убрзању не би успела у намери да Морана није застала чувши стругање ко-рака за собом. Стала је и окренула се.

„О, бако, добро јућиро?“, рече Морана. „Пошли мало у шетњу?“

„Па, ето... хајдемо заједно до кругова.“

Морана климну главом. Можда се деси да тамо нађу неко решење које би јој помогло да се врати у свој свет и време. Мада ни овде није лоше, забавно је, мада понекад досадно. Ужелела се посла.

„Ви Срби ме љилично обожавате, ђосвећујете ми ђуно својих мисли.“, рече Морана.

„Извини, али не схватам“, рече бака Манда. „То је нормално, па сви људи се ваљда боје смрти...“

„Ма неее ђо, неђо имате чудне изреке на ђриме¹³: сјава као заклан, мрђва усја да ѓа једу, мрђва усја не ѓоворе, нешја сам мрђвосан...“

„Ах! То, да.“, сложи се бака Манда.

Стигле су до кругова. Били су ту, необрисани али не и нетакнути. На њима су се видели трагови нечијих стопа по ивицама. А трагови су долазили из кругова. Ту су настајали а затим је тај неко изашао и отишао даље ка шумарку.

„Ох, ср...“, поче бака а онда се уједе за језик (колико се то може са два зуба) и онда настави пуно пристојније, „Још неко је изашао из кругова.“

„Сја^{ри} Словени!“, рече Морана.

„Откуда знаш“, упита бака.

„Осећам њихово ђисусја^{во}. Ђуди из мођ времена, они који верују у мене. Тамо су!“ Показала је руком ка шумарку. *„Идемо ђо њих.“*

Застале су у шумарку, пред нечим што је личило на колибицу, на брзину начињену од грања и гранчица, тек да буде какав такав кров над главом, да се не спава под ведрим небом. Неко је ту нођио, неко ко није одавде, а бака Манда се плашила и да није из овог времена.

Шум њихових корака истерао је напоље станаре те импровизоване кућице. Један од њих био је млади високи мушкарац, дуге

¹³ У потоње време настала је и изрека Боље гроб него роб...

плаве косе, наоружан буздованом. Други је био старији и знатно нижи а за појасом му је био заденут мач. Бака Манда и Морана зуриле су у њих као да су приказе. А њих двојица посматрали су њих две нимало другачије.

„Види ову бабу, идеална је прилика за стрица Вукоја, да се скраси“, помисли Дикан. „Истина, мало је старија од њега али у тим годинама... али ако уме добро да кува и ради по кући.“

Бака Манду изненади прилив мисли младог мушкарца и схвати да њена моћ није сасвим нестала, само се губила повремено. То је отприлике оно што се зове „хладан лем“ код електричних уређаја, место слабог контакта, где опадне напон... Наравно, бака није тако размишљала. Уосталом такве могућности се дешавају код оних вештачких мозгова. Код баке се радило за сада само о томе да је због превише „буке“ изазване мислима у селу дошло до само блокаде, нека врста одбрамбеног механизма, да се заштити мозак, као што бела крвна зрнца блокирају вирусе...

„Ко сте ви?“, упита бака. „И како сте то чудно одевени?“

Да, били су одевени у крзнене гуњеве, мада је било топло и у неку врсту тунике. За бакино време ипак мало старомодно.

„Тако се одевало у њихово време“, рече Морана. „То су *стари Словени*...“

„Ако сам ја стар“, помисли Вукоје, „шта је тек онда ова баба...“

Бака одћута на ове његове мисли. Научила је већ да се контролише у изјавама. Није било оних бурних реакција на које ни најбољи политичари не би могли да се уздрже.

А онда Вукоје упита Морану.

„А ко си ти девојко? Као да те видех негде...“

„Ах, да... *наравно*“, насмеја се Морана. „У *што*лико *би*ш~~а~~ка *гледали* смо се очи...“

„Никада против жена нисам ратовао. У боју сам само смрти гледао у очи!“

„У~~и~~раво *што* сам и ја *рекла*“. Морана прсну у гласан смех.

Вукоје се најежи. Да, тачно је, њен лик је видео у биткама а и још негде. Мада је тада била некако прозирна и нематеријална. А сада је то створење од крви и меса.

„Па, јеси ли ме ти овде довела. Зар овде да се састанемо а не на бојном пољу, како јунаку доликује...”

„Ма неее“, умеша се бака. „Све је то велика збрка, кругови, деца... биће вам све јасније када дођете у наше село, сигурно вам треба окрепа у храну и пићу.“

„Добро би нам дошло“, узврати Вукоје.

„А има ли овде неких Авара, Хуна, Илира, неког непријатеља... делује ми све тако мирно?“, упита Дикан премештајући буздован из руке у руку.

„Ех, синко, не знам ја који су ти ти, што их наброја, али имамо Османлија, силне зулуме починише, много белаја...“, узврати бака Манда.

„Османлије?“, зачуди се Вукоје. „Никад чуо, ко су они?“

„Ех, старино, не брини, сазнаћеш ускоро.“, рече бака Манда.

„Старина!“, помисли Вукоје. „Ако сам ја старина, шта си онда тек ти?“

Али на крају, обузда мисао и само рече.

„Једва чекам да се поближе упознам са њима.

„Ех, *и ја!*“ огласи се Морана, видевши могућност да се позабави послом.

Османлије су поиздаља, са осматрачких кула видели да се Селу приближава четворо људи. Неки од њих су се враћали, али било је и неких који су долазили. Прво је отишла она девојка а за њом нацак бака. А сада се враћају са још два мушкарца, одевена мало старински али наоружани. Нешто Срби смерају, али шта? Да им можда не долази помоћ из братске Русије? Онај високи плавокоси је типичан Словен, а онај мањи, хммм, вероватно је неки стратег или можда врач. Мада, оружје им некако старинско, као и одећа. Буздован и мач. Обично оружје, бар тако изгледа, осим ако не поседују неку чаробну моћ...

И српски стражари видеше да са баком и Мораном долазе још два непозната мушкарца. И с обзиром да су идући путем ћаскали пријатељски није било потребе да се диже узбуна међу сељанима. Ако и буде узбуне она ће се десити међу прасићима, када схвате да су стигли гости које треба достојанствено дочекати. А прасићи су ти који ће на себи својствен начин у томе учествовати.

„Село вам је ограђено палисадама, има ли неког разлога за то?“, примети Вукоје.

Прошли су кроз капију и ушли у село а радознали сељани се одмах окупише око незнанаца.

„Да, тако се штитимо од Османлија“, рече бака Манда. Приметила је да јој је способност (или проклетство) читања мисли опет ишчезло.

„Ех, да ми је да се упознам са њима и они са мојим буздованом...“, дода Дикан.

„А мој мач је мало отупео“, примети Вукоје, „Имате ли ковача у селу?“

„Наравно!“, одговори бака.

Прошли су кроз капију и ушли у село. Радознали сељани се одмах окупише око незнанаца и почеше да запиткују.¹⁴

„Ко ли су ови?“, упита Обреније Арсенија.

„Није ми јасно“, узврати Арсеније. „Онај мали бркати ми личи на Марка Краљевића. Али је нешто ситан. По стасу би то могао бити онај високи, само што не личи...“

„Чудно су одевени“, рече Радунка пробијајући се кроз масу у први ред. „Као да нису одавде...“

¹⁴ Долазак непознате особе у неко село и дан данас изазива интересовање и побуђује радозналост. Пред капијама сеоских дворишта обично се налази клупа, као информациони пулт. Ту обично седи нека бака која пажљиво посматра придошлицу, скенира и упоређује податке о сличности са неким од мештана. У случају да у бази података не нађе адекватни запис користи последње могуће средство идентификације, постављајући директно питање: „А који беше ти синко?“

„Путници намерници“, мумлао је Атанасије, „ни први ни последњи, вероватно залутали...“

„Незнани јунаци“, огласи се и Радан. „Можда долазе из неког боја који треба опевати...“

На Морану нико више није обраћао пажњу. Интересовање за њу нагло је опало појавом нових особа. Док су се сељани тискали око Дикана и Вукоја искористила је прилику да се ишуња из села и запути ка шумарку. Био је то кобан потез. Наравно, не за њу...

„Па, којим добром, јунаци?“ Атанасије иступи пред придошлице. „Који путеви вас овамо нанесоше?“

„Па... хмммм...“, поче Вукоје. „Ни сами не знамо. Али чини нам се да смо залутали у неко друго време, које није оно на које смо навикли, мој синовац Дикан и ја.“

„Дикан!“, повикаше у глас Арсеније и Обреније. „Онај Дикан?“

„Који онај?“, зачуди се Вукоје. „Ја знам само овог мог...“

„А ти старино, ти си Вукоје?“, упита га Обреније.

„Јесте, мој стриц Вукоје.“, рече Дикан и размени збуњени поглед са стрицем. Није им било јасно од куда ови људи знају за њих. Истина, добар глас далеко се чује а зао још даље.... Али како су их овде дочекали рекло би се да је ипак у питању добар глас. Врло су срећни што их виде, али зашто?

„Ви сте стари Словени“, рече Арсеније. „О вашим подвизима толико смо слушали од предака, преносило се са колена на колена... и о медовини, коју надам се знате да справите.“

„Их, ништа лакше, треба само мало меда“, насмеја се Вукоје. „Сигурно га имате.“

„Ех, да, наш поп Нићифор има кошнице, гаји пчеле“, умеша се бака Манда.

„Поп?“, зачуди се Вукоје. „Шта је то или ко је то?“

„То сам ја!“, искорачи Нићифор пред гомилу. „Свештеник овдашњи.“

Чудно одевени старац, сав у црном, са брадом до пола прса. Ништа тако не видеше а пропутовали су пола Балкана. Успут, на том црном оделу лако се види свака трун прашине...

„А ви сте шта? Неки маг или жрец?“, упита га Вукоје.

„Па, хмм...“, поче Нићифор. И одмах му је било јасно да ће и овој двојници тешко објаснити да постоји само један Бог, да нема других богова, да је он само раб Божији, пастир чије стадо је тешко сачувати. Стадо којем би пре требали пси овчари и који би стадо лакше утерали у ред и водили рачуна да јагње које не залута. Мада, у овом стаду као да нема јагањаца, већ само овнова, које је и на ливади тешко сачувати а камоли преко брвна протерати.

„Ех, да, мало је теже то да се објасни вама...“, умеша се бака Манда да спаси Нићифора. Неком другом приликом радо би га пустила да се зноји, али ово су важни људи. Гости који се не дочекују сваког дана. И то гости које је на неки начин она дозвољала. „Видите у ваше време било је пуно богова. Бог овога, бог онога, шта ти ја знам, ватре, воде, дрвета... А сада имамо само једног Бога...“

„Шта? Само један све постиже?¹⁵ Богови заратили међу собом?“, зграну се Вукоје. „Морало је то једном да се деси... Да ли су заратили са другим боговима или сами наши међу собом и ко је победио?“

„Хмм“, замисли се бака, „па не постоје подаци али ко год да је у питању остао је само један. Сада га зовемо само Бог, нема другог имена, шта ће му кад је један!“

„Мени је ту нешто нејасно и сумњиво. А она девојка, рече да се зове Морана, богиња смрти, како то објашњавате?“, упита Вукоје.

„Дошла је овде исто као и ви. Из времена када је било пуно богова.“

¹⁵ Вукоје је био изненађен, али био би у још већем чуду када би знао да се овај старословенски пантеон пресликао и на обичне смртнике. У фирми постоји генерални директор. Испод њега су финансијски директор, директор сектора за развој, директор продаје итд.

„Да нису сви ти богови прошли кроз неке кругове и разишли се ко зна где?“, замишљено констатира Вукоје. „А преостао само тај један...“

„Вероватно“, уздахну бака Манда срећна да се ово објашњавање некако привело крају. Али ју је уједно почела мучити мисао, шта ако је она, уз малу помоћ деце некако отворила двери ка небесима и времену и ако су се ти богови заиста расејали ко зна где или сви овде нагрну. И са људима је једва излазила на крај. Још јој фале само богови.

„Е, па да прославимо долазак Дикана и Вукоја, да мало загуномо“, предложи Атанасије по завршетку разговора.

„Неком пригодном песмом!“, јави се Радан, и већ се дохвати гусала, смишљајући пригодне стихове којима ће овај долазак остати заувек у сећању.

„Не, него прасетином“, узврати Атанасије.

Прасиће, као што знамо из милоште зовемо гуде, из тога следи глагол гудити, односно јести прасетину. Певање уз гусле може се такође назвати гуђење, али Раданово гуђење није било баш то чега би неко желео да се сети, напротив, то је једноставно тако, оно што желите да заборавите дубоко се утисне и ако га на трен истиснете оно се увек упорно враћа на оно место које је резервисало у сећању, не уступајући га ничем другом.

* * *

(...ко је нестрпљив да прочита наставак – наћи ће га у књизи „Баба Мандини кругови“)

Зоран Петровић

Приказ из бифеа Вентил бр. 2

РЕГИА ФАНТАСТИКА 4 – ПРОМОЦИЈА

Из службених мемо–записа агента Међугалактичког Синдиката сачињених око поноћи, после промоције антологије *Regia Fantastica 4* у бифеу Вентил.

Годинама сам вам на трагу...

Ноћас, после скоро пола века откако сте избегли са колоније Зол–17, први пут направили сте грешку. Било их је, додуше, и раније, али су се уклапале у људске обрасце понашања, те их алгоритми нису издвојили као значајна одступања од Зол–матрице.

Тек сада, међутим, све почиње да добија смисао.

Присутни сте на многим промоцијама колега писаца, а на свакој својој добри сте домаћини. Пристојни, породични људи, вољени и поштовани. Како и сами за своје наступе кажете – они су умереног односа духовитости, информативности и елоквентности. Таман толико да ни по једном основу не привучете пажњу Међугалактичког Синдиката. Ипак, овога пута, господо, калкулације су вам презупчиле.

Али пре него што вам кажем шта вас је одало, не смем заборавити на члан 7, тачку А, звезданог Бон–Тон–А Синдиката:

„Пре сваког хапшења серијских починилаца кривичног дела кријумчарења и спровођења у надлежну Палату Правдољубља, агент Синдиката дужан је да се увек и у потпуности представи.“

Моје је име Давид Г. Трећи Свога Имена и Ко Зна Који Својега Презимена и 68–а сам генерација Звездочатника и Мастер–навигатор временских закривљења. Били сте мој први случај и једина несветла тачка моје каријере. С обзиром на то да сте нестали у небули Бестрагије, књижевни Еснаф колоније закљу-

чио је да сте раз-атомљени, те је убрзо повукао оптужбе против вас. Мени су с временом додељивани многи други задаци, које сам, наравно, завршио беспрекорно и у року, али ниједан није представљао толики изазов као ваш. Фавез и Тиз, креатори кријумчарских сервитора, способни да дизајнирате биохемијски симулакрум било ког органског ентитета у знаном универзуму... вас двојицу никада нисам заборавио. Знам да је ниво панике у вашим Fight-Flight системима сада на високом нивоу, али узалуд је да било шта покушавате. За трансформацију и алфаморфозу немате времена. Док читате ове редове, специкрулне трупе Синдиката затварају све контролне пунктове Земљине атмосфере, а теренске службе за ургетилна дејства постављају системе праћења по последњој технологији Золџумисли.

За љубитеље фантастичне писане речи који нису могли да присуствују, ево сажетка вечери, а затим и моје дедукције у служби Међугалактичког Синдиката. Као и увек, Фавез и Тиз били су у елементу и промоцију извели маестрално, подаривши свим посетиоцима бифеа Вентил угодно предвечерје. Представили су своје фантастично удружење SCI&FI, које су основали на овој планети. Поред других многобројних издања, самостално су објавили још једну репрезентативну антологију под називом Региа Фантастица 4 и довели феноменалне госте (један од њих био је изузетно симпатични господин из Македоније, Миле Костов, који је, можда ће вам бити занимљиво да знате, тренутно на са слушању код синдикалне Ин-Квизиције, због сумње да је, заједно са још једним својим колегом, пре тридесет година Фавезу и Тизу пружио прво уточиште на Земљи користећи као параван тадашњи Институт за научну фантастику у Македонији). Домаћини, Фавез и Тиз, које ћемо ради лакшег праћења текста у наставку звати њиховим овопланетарним надимцима, Филип и Тика, набројали су почасне чланове и примили нове, потписане су приступнице, причало се о много чему занимљивом и паметном, и наравно пила се ракија.

Е, господо драга, управо смо дошли до једне од две битне ставке које су вас одале. Наиме, први пут откад долазим на окупљања која организујете, пробао сам вашу фамозну ракију... Непознаваоци и цасуал-корисници воћно-поврћних деривата тј.

Алк–Охола рекли би за њу да је то једна класична српска ракија, док сам ја, Звездочатник Синдиката, одмах посумњао у широм космоса познату Кријумчарку високог квалитета, и то од забрањеног кестен–зрна. И раније сте ме на разним скуповима виђали са електронским модовима који испоручују никотин, али је вашој пажњи овога пута промакао нови, софистицирани модел Зол–Ниц, који у себи има инсталиран најмодернији софтвер за анализу забрањених материја. Како приложена фотографија (доказ број 1) показује, састав пића које сте ми понудили само је 1,26% српска шљива, 3,97% српска јабука и чак 12,5% забрањено кестен–зрно које се може наћи само иза небуле Бестрагија, на колонији Зол–17, а које помоћу ваших сервитора модела „Калиф“ већ деценијама кријумчарите на Земљу!

У случају да немате поверења у најновија технолошка достигнућа Зол–мисли и приложену фотографију назовете намештаљком, постоји и доказ број 2 – јавно признање господина Филипа! У једном тренутку током промоције, Фавез односно Светислав Филиповић – Филип изјављује да носи четири пара наочара, а како је старији види СВЕ БОЉЕ! По једном од најстаријих мемо–записа анатомије становника колоније Зол–17, само и искључиво код креатора сервитора (што су по занимању Филип и Тика) у 99,3% случајева забележено је побољшање вида са старењем јединке, те ми је након ове изјаве све било апсолутно јасно.

Драги љубитељи фантастике, бифе Вентил од синоћ је под кантином, залихе Кријумчарке од кестен–зрна су заплењене, а Филип и Тика су током ноћи спроведени у интергалактички конзулат колоније Зол–17 на Звездари. Незванична информација из седишта Синдиката јесте да ће, без обзира на интергалактичке криминалне активности, обојици бити омогућено неограничено бављење писањем и издавањем фантастичне књижевности, а евентуална казна бити преиначена у друштвено користан књижевни рад, којим су се ова два велика имена фантастичне књижевне сцене планете Земље ионако до сада бавила. До следећих издања Удружења SCI&FI, уживајте у најновијој антологији РЕГИА ФАНТАСТИКА 4!

Давор Шишовић

ШЉИВОВИЦА И МЕДОВИНА

Тихомир Јовановић: „Бака Мандини кругови“, роман,
Еверест медиа, Београд, 2018.

Двије године након што је у збирци прича „Палисаде и чадори“ дочарао малено српско село које једино Османлије нису још освојиле у свом походу на Балкан јер су његови мјештани непобједиви захваљујући тајанственом напитку од дестилираних трулих шљива, Тихомир Јовановић у роману „Бака Мандини кругови“ доноси нове авантуре својих јунака, њихових љутих противника и неколицине случајних намјерника у том времену и простору.

Срби и Османлије

Неосвојиво српско село и насупрот њему одмах преко ријеке војни логор Османлија наравно да су врло успјела и духовита пародија чувеног стрипа о Астериксу, с нешто друкчијим распоредом и значајем ликова, с битним упливом магијских и наднаравних елемената (којих у Астериксу, изузмемо ли легендарни чаробни напиток, ипак нема), и с још неколико симпатичних по света насљеђу стриповске, књижевне филмске популарне културе, поглавито у фантастичним жанровима. Тако, примјерице, у турскоме логору главни лик бива лијени, хедонизму наклоњени и помало безлични ага, али динамичнији од њега је лик његова побочника Ибрице, којему је највећа жеља заузети агино мјесто, као што његов узор, велики везир Изногуд (који поткрај романа и сам навраћа у фабулу) жели бити „калиф умјесто калифа“.

Између српскога села и турскога логора влада перманентно ратно стање, али без озбиљних ратних збивања. Сељацима је довољно што их Турци не дирају, а Османлије се морају задовољити тиме што овај рат „неће изгубити када већ у њему не могу побиједити“. Летаргију благо заталасану тек повременим чаркама јаче ће узбуркати долазак уљеза: најприје ће се на попршту по-

јавити старославенска божица смрти Морана, за њом „стари Славени“ Дикан и Вукоје (такођер јунаци једног трећег стрипа), за њима пак трговачки путник Веселин из 21. стољећа, и тко зна тко би још дошао кроз отворени просторно временски процјеп да бака Манда, као најмудрија у селу, није одлучила нешто подузети да све врати на старо. Међутим, ствари ће се још више закомплицирати. Временски скокови изазвани што магијом, а што једним правим временским стројем водит ће Манду и друге ликове унатраг све до доба диносаура али и унапријед све до доба Морлока и Елоија, у радњу ће ускочити и остатак старославенског пантеона, а наћи ће Манда у палеолитским шпиљама и своје непосредне претке. Тотални русвај догађа се на страницама овога романа и како се крај ближи, русвај све више расте, смијешне ствари постају још смјешније, и започети заплети морају се расплести само зато да припреме терен за неке нове авантуре на које не бисмо требали дуго чекати. С двије књиге о баки Манди и њеним компањонима Јовановић је врло ефектно попунио празнину у регионалној продукцији хумористичних фантастичних књижевних дјела. Иако на први поглед звучи као једноставан и лапидаран текст, сложена је то композиција, врло захтјевно језично осмишљена, с корелацијама спрам садашњости успостављенима кроз духовите фусноте или опаске у самоме тексту, и с динамичним комбинирањем правоцртне и мозаичне фабуларне структуре.

Мудра бака Манда

Од почетка до краја романа тече јединствена прича, коликогод невјеројатни се доимали њени преокрети, али понеке су епизоде предуховита прича за себе, попут примјерице „Будзованских игара“, покушаја да се непријатељства утишају ратничко-спортским натјецањима; или пак покушаја Дикана и Вукоја да своје тисућињак година младе потомке огрезле у шљивовици науче како се ради медовина.

Појаве ликова из разних временских раздобља резултирају духовитим културолошким сразовима, божица Морана успијева чак постати носитељицом и неких феминистичких идеја, животињски гласови постају коментатори менталитета својих људ-

ских господара, а провлаче се кроз роман и сатиричко–критичка промишљања о екологији, образовању, религији, класним друштвеним суставима, апсолутизму и демократији, чак и о положају умјетника у друштву. Многи ће нам детаљи бити познати из већ споменутих класика популарне културе, а да нам не промакну аутор ће нас и сам на њих упозорити, потпуно свјестан да се свјетоназор гради од мноштва ситница које смо потпуно слободни усуставити и послати у функционалну цјелину онако како ми то хоћемо, а не онако како произлази из увријезаних канона.

(Објављено у Гласу Истје – 22. април 2018. год.)

Милијан Деспотовић

ЗВЕЗДАНА МАПА ДУШЕ

Марија Шкорнички, *У једној руци фењер у другој поезија*, поезија
Матична библиотека „Љубомир Ненадовић“, Ваљево, 2019.

Посебност поезије лежи у њеној мисији духовне светлости. Благословена је рука која поезију пише и рука која светлост проноси. Ова друга, за песникињу Марију Шкорнички је рука која држи фењер, светлило које енергију добија из извора званог поезија. Тако је њена нова књига поезије добила име: *„У једној руци фењер у другој поезија“*.

Човек је као житељ природе њоме условљен. Природа је у неку руку створитељ свега поетског и ми као људи знамо само за њене продужетке, тако је светлост у човеку природна појава, као и поезија. Неприродно је људско мрачило у људима, такве би требало „послати“ на дораду код природе. Како? Па, поетички их враћати праизвору постања. То чини и песникиња Марија Шкорнички чија поезија слави речи „ишчезле“, враћа веру у космос и има мисију да „призива/ бесконачност/ небеског зрака“.

Филозофија њене поезије је у препознавању себе изнутра да би етички стајали, и трајали, истином. А истина лежи у чињеници да сви људи имају право на „гутљај зрака“, те порука да је поетски глас, „глас који искушава“. Светлост је за Шкорничку благост која „враћа мудрост“ што значи да мудрост негде постоји, она увек постоји треба је призивати, она је тамо где „светлост клиже“, каже песникиња. По неписаном закону звука, музика се прелива кроз бљесак светлости па ова поезија има ритам тог прелива музике, њена равнотежа је у „свежој страсти и зрелој свести“ којом треба позитивно управљати кроз сазнање. Сазнање треба да је равно мудрости:

*Затјећи лук сјознаје / и угледај невидљиво. / Из ветира истјреси љу-
шоказ ља / искажи истину / о себи... / Лековићу.*

Ова поезија је „чиста љубав“ која иде од себе да би дошла у себе, у нас. Песникиња каже: „Отворите срце свима.“ Она не мисли само на сопствено срце већ на отворена срца „свима“. То је за песникињу Марију Шкорнички „радост давања“ и она жели да свог читаоца уведе, да га препозна у том „кругу задовољства“. Дилеме око планете коју је човек повредио немаром, а наша планета је део космоса, на свој начин разрешила је и Шкорничка. Она „поручује да је космос добро место чији је центар људско срце, док је прави језик којим створено комуницира између себе – интуиција. Да би ово разумели и да би се догодило препознавање свих малих ствари које су за све нас најважније, потребно је погледати у себе.“

Дакле, прави космос је у нама самима, и само кроз такво „обраћање пажње“ ми ћемо открити оно што собом уобличимо као радост живота и поздрав песничкој слици која говори да „небом иде светлост/ разведрења“. За песникињу и живот је као коприва, треба их обоје упознати.

Спознаја тражи усклађеност себе са животом („Несклад“), искључити из ума све оно што не долази из срца јер, човек се мора ослободити особина „свадљивих врана“ у себи и поштовати принципе природе да у свему постоји ред. Просто њега се треба држати јер, човек не може поправљати природу. На то је Шкорничка указала стиховима који су, када се, сада издвоје, сјајан хакику обрис:

Свадљиве вране (...)/ чејркају по семењу / посејаној биља./

У овим стиховима назнаке, кроз оно што је намерно прећутано, или успавано, упућен је прекор човеку за његов чести разлаз са оним што га чини собом, а то је емотивност, духовност и интелектуалност. Без усклађености ових елемената није могуће постићи „космичку равнотежу“. Човек у свакодневном животу, стварном, али и оном у прилазу Логосу, треба да живи „у славу сунца“, славу природне енергије, и да му и осмех Сунца и његов „залазак на уснама стоји“. А сунце се јавља и међу људима, њиховим ближњима: родитељима, браћи и сестрама, животним изабраницима, деци... Ако нас то Сунце не облије ми смо онда промашили планету и наш отисак је само неко „туђе име“.

Ето разлога на који Шкорничка подсећа да је потребно стално трагати за Сунцем и у себи. „Трагање“ је и назив песме чијим је уводним стиховима именована ова књига. Песникиња светли стиховима попут античког филозофа Диогена који је у по бела дана са упаљеним фењером ишао улицама древне Атине и „тражио човека“. Тражио га је у бићу, у речима и делу, како то чини наша песникиња која указује да речи „мењају начин смеха“. Песници у свом певању једним делом додирују стварност, једним машту („понекад проветри све, па чак и машту“), али њихова крајња стопљеност мора бити истина која се чује унутра у песнику, у читаоцу, потом:

Најуишћам измашћане йриче / и ослушкујем саму себе / као куцање саџа./

Дакле, истиче време игре стварања „без напора“. Ако је поезија особит труд да се открије завештање песнику да пева, онда то мора учинити и читалац поезије, а нечиталац треба да зна где да тражи себе као човека. У пороцима сигурно не! Схватиће да је само „бескрајна љубав“ створила свет и она га једино и може сачувати и одбранити, пре свега од нас, за рад нас, а ми смо и преци, и ми, и потомци. То је поезија, како каже Марија Шкорнички: „Пуна шака поезије/ и светлости.“ Тада можемо казати да се налазимо на звезданој мапи душе, („Пуна шака поезије“). И где је овде тај духовни фењер? У срцу! У дијалогу са Душком Трифуновићем коме песникиња посвећује песму „Књига“ она то и потврђује: „слушам/ шта пише душа/ (...) само да светли.“

Благодарно светли поезија Марије Шкорнички. Ако је књига дом, а јесте, ја сам у њему читалачки био угошћен попут многих савременика али и оних чији ћемо гости бити у будућности („Осмех ме дозива“ / и посматра/ време“) свестан да је ово поезија која је благословена „одозго према унутра“.

Јулиа Капорњаи

ОЉУБЉИВАЊЕ ЗАТЕЧЕНЕ СТВАРНОСТИ

Марија Шкорнички, *У једној руци фењер у другој поезија*, поезија
Матична библиотека „Љубомир Ненадовић“, Ваљево, 2019.

Марија Шкорнички, песникиња из Ваљева, од 2006—е године објавила је седам књига песама, од којих је једна допуњено издање њене прве збирке. Ова последња се као и претходне бави песникињиним омиљеним темама стварања кроз коегзистенцију пријатеља, као и уметношћу, са јасном укореењеношћу, увек отвореног ума за истраживање и осветљавање нових могућих путева, којима је свима циљ ољубљивање затечене стварности речју. А то је, по песникињи могуће ако је у једној руци фењер, у другој поезија. Књига је подељена на три дела, од којих је истоимени централни.

У првом циклусу књиге, у *Свету бескраја* улазимо у песникињин свет у језичком настајању из ничега, који је у свакодневном стварању. Блага је реминисценција на старозаветну Књигу постања, и схватамо је као песникињин избор с таквом намером. Поетска космогонија у коју смо увучени да у њој учествујемо рашчитавањем нити неизрецивог, преплетених с малим познатим стварима, не тражи схватање херметички тешко докучивог, већ саучествовање у радости стварања, која се увек обнавља кроз „*чишћење стајне нечишћивога стаја*“.

Све је у сталном прожимању и ми смо позвани да знатижељно кренемо „*другим световима / љућем воље и смирења / кроз вену и крв*“, истовремено животворно и лековито.

У другом циклусу, *У једној руци фењер у другој поезија*, светлост и поезија скупљају песникињину личност разливену околином. Овај део је изразитије комуникативности, почевши од разговора с малом Маријом и повремених ејдетских слика детињства миришљавих на снег и дуње, затим и са блиским особама које су утицале на њу, било да је у питању брат, или друга песникиња на коју се позива цитатом (Ева Липска). Реч која се чес-

то помиње је љубав, и њена ониричност није недоследна а није ни практична у мери која би јој угрозила пројављивање кроз поетски сагледан живот, она је поједностављено – могућа и призвана. Песникињи мисаони ток је јасан, трагички и светао и позива нас да из логичког ступимо у интуитивно, а емоција коју изазива је радост.

„Тај осећај, утисак, њок мисли / претвара се и машину / и сјонитану стварност. / Гуђућање гуђући храни претварај дејства / шћо скуља шћарке / и заљепене слојеве.“ (Пућања)

Свему, ипак претходи тишина, јер *„док се зледамо / у очи, / звучи најлепше.“*

Зналци би рекли да песникиња радо прибегава синестезији у свом грађењу песничких слика.

Трећи циклус је Космички врт, у коме се Марија среће с пријатељима, а све песме махом су посвећене особама из света уметности, које су на њој оставиле трага. Ово је врста песничког подсећања читаоца на њихов значај у култури XX–ог века. Нека од тих имена у посвети су Бранко Миљковић, Душан Матић, Зоран Радмиловић (три песме), Соња Савић, а посебно почасно место припада Љуби Поповићу у епилошкој, мини есејистичкој песми занимљиве структуралне композиције.

„2. // Свака ниш је важна / у њој целини / и она: претвара се, парализује, увлачи, утискује, преноси, њоклања, њлеће замку и нема крај.“

Књига је врхунски опремљена, осећај лепоте почиње у тренутку кад је узмемо у руке, и наставља се читањем.

Рајица Драгићевић

СВЕДОК ЛЕПОТЕ ПОСТОЈАЊА

Весна Егерић: Песме о Зеленој земљи; „Сфаирос“ Београд 2013.

Свој књижевни лет Весна Егерић започела је рембоовски, у младим годинама, пре пунолетства, књигом приповедака „О свему што те чека“, коју је потписник ових редова пропратио текстовима у „Борби“ и „Дневнику“. Ти њени први кораци нису били несигурни. Напротив, најављивали су сериозан улазак у свет књижевности. Са ове стајне тачке, после неколико објављених прозних и песничких књига, или много година касније, како би то у великом стилу саопштио Маркес, види се да је она овоме послу пришла с крајњом озбиљношћу, и то је дало резултате.

Окамењени симболи српског историјског, градитељског и духовног постојања, у виду манастира Жиче, Милешеве, Љубостиње, заузели су високо место у певању и мишљењу, у посвећеничком и молитвеном истрајавању Весне Егерић. За разлику од већине наших писаца, она је имала срећу да расте окружена књигама, у породици где се књижевно слово уздизало до највиших националних домета и вредности. То јој је, разуме се, са једне стране, отворило путеве да стекне веома широко образовање и увид у литературу на светској позорници, а са друге стране обавезало на високе критеријуме. Али, то је тек први услов да се крене на „тежак пут“. Други услов за успех на путу којим је пошла је да се роди „с пером у руци“.

Прослављена пољска песникиња Вислава Шимборска, која је 1996 године, за књижево дело овењчана Нобеловом наградом, има песму „Разговор с каменом“.

„Куцам на врати камена / То сам ја ђустии ме / Хоћу да уђем у твоју унутрашњост / Да погледам уоколо / Да те уиђем као дах...“

Песник има потребе да открије суштину, да на сва врата закуца, да сва питања отвори, да би као одговор изградио свој свет

кристалне структуре. Песнику је као и монаху потребно самовање, тиховање и разговор с каменом.

Но да се вратимо наслову изабраних и нових песама Весне Егерић и понудимо одговор на основно питање: Шта је Зелена земља? Зелена земља је песничка уобразиља, идеал. Свет није онакав какав је већ каквим га видимо, рекао би филозоф. Писци су склони тој врсти идеализације. Добрица Ћосић је у роману „Бајка“ такође створио идеал: Земљу савршене среће и слободе. Само његова „Земља“ је „заљуљана“ снажним иронијским одразом.

Песма „На крају свега“ открива нам искрену намеру, без трунке ироније, да свет оплемени, унапреди, уздигне:

„А ти се од кишине ветрометине, / Склањаш у тојлину мога кућка /

Од злобних језика од светине / У светлости блиставој ђиренућка. /

Својим песничким метром Весна Егерић премерава поље које су освојила наша проверена пера: Његош, Црњански, Десанка Максимовић, Бранко Миљковић. Ту долазимо до кључне одреднице која учвршћује њено место у савременом српском песништву. Дакле, на темељу великих националних узора, уз много шире увиде изван граница наше земље и наше литературе, без посезања за експериментом на пољу форме и значења, она гради кристалну песничку структуру у коју уграђује само проверене вредности, сликајући своју земљу, коју воли и којој је одана. При том не напушта лирско и мисаоно поље, удубљује се у далеке догађаје и појаве, прилази им са крајњом обазривошћу, промишља и објављује да на неки начин припада и том, давно прошлом времену, јер је у свему открила лепоту, каву је открила у једној од најостваренијих песама: ВИЗАНТИЈА

У Византију оде ми мисао при лућању, / Мајстори, иконе стје сликали у ћућању / Тамни ликови девица ваших / На тамном плаћину / Од златних листића ткали стје своју / Подложу златину // И чини ми се ко да сам тамо живела и ја /

У срцу моме сад сија светло – Византија. /

У знак подршке песникињи Весни Егерић њеном усрдном и искреном напору да свет поправи и преуреди да завршимо сликом песника надресеног над бели папир на којем настају и уписују се у људско и историјско памћење велика дела:

*„Над белином као над бескрајем / Тражим се као у њињици лећу /
Над белином занесен ојијен / Држи се у мени свет“.*

Милан Мрпаљ

КО САМ У СТВАРИ

Пред мене истрчале очи и машу ми да станем.
Отказује ми срце у тренутку док се слутим.
Где ћу о свемогући јаду, где да гранем,
кад залазим за оно што не смем да прећутим.

Коме да се поверим у ово време неподесно?
Зар птици која не зна кад пева кад плаче?
Мени је у овом простору одавно тесно,
сваки ми пролазник личи на опасност која скаче.

Умрећу као што сам се родио, у знаку питања.
Споменик своме уму градим од несанице,
ако хоћете, у поноћ, у вашој соби запалићу свитања,
јер ја сам далековод који вам мисли шаље без жице.

Идем у сутра гласно, ваздух препун летача.
Уместо са женама спавам са песмама у кревету.
Сваког се јутра будим испод звезданог упијача,
а себе никако да угледам у ваздуху, у лету.

Ко сам уствари, шта сам у овом часу,
кад ми се траг којег слутим у видуку врти?
Можда кришка света још непозната компасу,
мина која ће експлодирати, тек после моје смрти.

Атиф Кујунџић

О МИЛИ ЧАСИ

Обраћање Пјеснику Алекси Шантићу

* * *

Мили су часи пјесниче Алекса

У далеководу између нас

Када се Алма у журби јави

У ријечи Мостар бљесне јој глас

И твоја љубав – како да не

Ево и сада – овога трена

Ријеч и поезија спајају нас

У мили час

Теглим *живи сјирој* као Иван мој

Бијелу врану с књиге Милета Стојића

Дана нема добри пјесниче

Да не Мотрим Миру Трпимира

Док спајам нас у мили час

Моја наивност самога ме дира

Јер,

Мили се часи осјете у маси

Шире се мржњом и презиром

Једни се од других одвикавамо

Свијет привикавамо на себе модре

Исти свијет собом још и чинимо

Док нас са сцене злуради бодре

О, мили часи!

Душа нам гори. Ни трага зори.

36. ШАНТИЋЕВЕ ВЕЧЕРИ ПОЕЗИЈЕ / МОСТАР, 06. – 08. 2009.

http://www.orbus.be/poezija/atif_kujundzic_18.htm

Бојан Марковић

ЦРНОМ

остругано мајчино млеко што капа по тартарском мермеру
то је црно
птица–жар ибис бачена у непосећену висину вратила се као врана
то је црно
мртва смежурава и дебела балерина у розе трикоу у песници држала
то је црно
затворено стање у порозности дубине
као нетакнута мракоплетна паучина превазилази се
то је црно
отворена контура тела осенчене нејасности пастелно тамним
развучена облина у просектури зева
анатом и мртвозорник би разумели болести нутрине
то је црно
обриси поводац злу и плач црномужа на каменој сфери мефиста
симетрија ордења преобучена у националну лабудову хармоидеу
то је црно
ведрине прегршт у невиност детиње шпаге увијене
и колути стања напред и назад
то је црно
шта није повређено пушта низ водене токове опере руке оде на
вешање
напише сонет окачи вилицу на семафор удове гажење построји на
шине
нашминка усне образе атилиним бичем на хладном огледалу лиже
токсични
цукер пластелин телом направи мост у бутину зарије нож
посади уши на место далековода и неумитно протиче
безбројне снежне смрти поврх сова и папрати само
црнило–реметилачко изненађење.

<http://afirmator.org/crnom-bojana-markovica/>

Бојан Тодоровић

/иза два брега.../

иза два брега трчи пет дивљих коња
три бела и два црна
преплићу се у недоглед испод сунцем обасјаног мицора
високу осушену траву носим у рукама
песковито класје режем ноктима
пишем те као мангу
погрешно референцирам објекте

жичаре и далеководи имају боје пастелне
на тренутак су ми близу светлосне године

зелени жбунови разбацани су по
неправилно нацртаној планини
осећам опор укус у устима
попио много лекова
јуче сам први пут спавао у јакни
и мислио о могућности да ме неко други угреје

РЕЗ, Број 8, 2019. /

http://casopisrez.blogspot.com/2019/01/blog-post_39.html

Роберто Водановић

ДИВЕРЗИЈА

Једнолични ритам корака одзвања плочником.
Звук се шири и тупо одбија од зидова
стварајући цјевасту јеку.

**Улична свјетиљка својим мутним сненим
жутим сјајем баца дуге сјене.**

Прошла је поноћ или можда цијело стољеће.

Мушкарац и пас у ноћној шетњи.

Он дозива пса именом.

Пас дотрчи машући весело репом,
дигне се на задње ноге а предњим
досегне мушкарчев трбух.

Овај га поглади по глави.

Пас весело залаје и поново отрчи.

Искупљење.

* * *

пенетрирали смо
у спалионице љубави
и у пепелу
оставили отисак усана

ноћне слутње
дневне истине
раскошне тетоваже
краљевских кобри

на бедрама куртизана
у сненим зградама колодвора
отимају силуете путника
и нуде их пјесницима
за инспирацију

**Сатијеви кишобрани
висе
са жица
далековода**

<https://www.kriticnamasa.com/item.php?id=879>

Владана Плавшић

МАНИЈА ТЕШКОМИСЛЕНОСТИ

Буђења без петлова
Коцкање коцкицама без страна
Далеководи који воде у бескрај
Птицо
Капљицо
Да ми је да знам
Колико пута се саплетеш
Кад мислиш
Како је то да ме загрлиш
Својим великим рукама
Створеним за грљење
Птицо
Капљицо
Колико су тешке те секунде
У којима ме не пушташ
Да постанем случајни пролазник
Птицо
Капљицо
Ентропијске очи
Које жваћу стварност
Птицо
Капљицо
Где живе твоји осмеси
Ја сам заборавила како то изгледа
Је ли биће?
Је ли ствар?
Је ли ефемерно или потпуно вечно?
Птицо
Капљицо

Ноћни лет без крила оставља траг
Песак цури у шоље за чоколадно млеко
Птицо
Капљицо
Све кутије еурокрема неће помоћи
Сати гледања у бездан
Само би попунили рупе
Птицо
Капљицо
Уђи у рам слике у мојој соби
Слети на малу казаљку горе
Пусти је да се бесна врти у недоглед
Птицо
Капљицо
Покључај све пољупце
Просуте на ветру
Који плеше звездама
Птицо
Капљицо
Залети се у свемир
Нађи мир
Облети ме заборавом
Танушна грла дудових гранчица
Лепезе кукурузових цветова
Рубови застора откривају праву истину

<http://outloud.rs/manija-teskomislenosti/>

Анонимни М. Н.

себе зове „Сањар са месеца“

НЕКО...

Неко ће прво да види групу људи који својим животима пролазе и одлазе.

Неко ће да види да је асфалт влажан и да размишља да ли је киша падала или је комунално прошло чистећи Београд.

Неко ће да види улична светла и начин на који имају одсјај и размишљаће да ли ми је камера умазана или је до прозора.

Неко ће да види црвено светло за пешаке на семафору.

Неко ће да види лампе у кафићу и мислиће: “Како лепе боје!”, али неће знати да на сваких пет секунди оне мењају боју.

Неко ће да види моју чашу и помислиће да нисам био превише жедан.

Неко ће да види њену чашу и помислиће како она јесте била жедна.

Неко ће да види њену шољу и неће знати да ли је то домаћа кафа или дужи еспресо са млеком?

Неко ће да види да моје шоље нема у кадру јер је то сувишно и знаће да сам ја наручио домаћу кафу јер ако нема домаће“ ја не засједам“.

Неко ће да види далеководе у позадини и да помисли: “ма где су ово они отишли на кафу?!“.

Неко ће даље да се изгуби у размишљањима како далеководи много зраче и биће му драго што не живи испод далековода.

Неко ће да види одсјај плафона кафића на прозорима и помислиће како је лепо јер испада као да је напољу ведро небо са белим облацима који изгледају као таласи.

Неко ће да види да она гледа напоље.

Неко ће да види да ја не гледам напоље.

Неко ће да се пита шта ја видим.

Неко ће да зна.

<http://aska.rs/anonimni-m-n-deli-emocije-sa-nasim-citateqkama-sawar-sa-me-seca-ce-vas-ganuti-ovim-recima/>

Роберт Шкарјан

ПОСЛЕДЊИ БАЛ

Парк је пуст, очи се лепе за сањиву таму,
шапуће презрело лишће, зове нас на поноћни бал.
Не могу те оставити, под звездама саму,
док ти се у оку отима плаветног бола вал.
Стојиш крај клупе, крај наше прве тајне,
на твојим уснама тишина, непознати мук.
Ти знаш да не постоје љубави трајне
и да је то све само, заборава хук.
Та раскошна хаљина балска
и боја вишње на уснама твојим,
вечерас је то, само обична маска,
иза које се кријеш пред погледом мојим.
Мислиш да те волим?! Не! То је само подсмех,
Давно су наша срца престала да дишу.
Не можеш на лицу зиме, нацртати пролећни осмех,
ни посеченом стаблу, гране како се њишу.
Одлази сада! Стазом знаном, не скрећи корак.
У таму греха, покори сене.
Пратиће те само, месечев поглед горак,
док ће духови прошлости наше, тећи кроз моје вене.

УСКРО ОДЛАЗИМ

Ускоро одлазим! Не бој се, мила моја,
ништа не боли, ништа не осећам.
Увек ћу бити, негде, ту,
са тобом, твојим осмехом.
Пратићу те свуда,

где год да си,
с ким год да си.
Чуваћу те ...
И прхнуће белог голуба крило,
у вечито плаво. Тако високо.
Глас ми каже, да доста је било
и да је време за хладно, дубоко.
На врату већ данима осећам поглед
и ноћи су тешке, све у низу.
Можда је то само Божији оглед,
али, не верујем, дах му је близу.
Не плачи! Моја драга!
Погубљени облаци то раде место тебе.
Брзо ће проћи ...
... нестаће из ока сви наши умилни погледи,
нестаће са усана све наше прећутане тајне.
Нестаће Нас...
И кад плави лептир слети у твоју башту
и свиленом марамом размаже ти образ,
нека чудна топлина, води те у машту...
... у огледалу ћеш видети мога лика одраз.
И тада ...
Осликаћу витраж у зеници ока твог,
осетићеш боје како теку венама.
Положићеш руже на јустук гроба мог
и пустити моју душу, да игра се са сенама.

ИСПРАЋАЈ

Пробудио сам се рано.
Неиспаване снове оставио сам под јастуком.
Журно, хладном водом, спирам сећања.
Навлачим на себе орошено јутро и одлазим...
... одлазим, да је испратим...

... Она је срећом још увек ту,
у влажним јој очима и туга и нада,
осмех свој крије на каменом дну,
ваља се тихо у крилу уснулог града.
Уска јој „плећа“ одузимају дах,
земљани дланови притежу јој струк,
понека се врба наклони на мах,
очекујући, после каскаде, застрашујући хук.
Не! Она је мирна, укроћена кап,
под бетонским кипом рашчешљава косу,
када је гледам, у срцу моме, откуцава слап,
каткад је „осетим“, разливену, босу...
... Али ... Она одлази ...
... На постељи њеној мој поглед се губи,
на кривини задњој милује је трава,
веће царство водено, усне њене љуби,
љубав прва, непролазна, моја река Млава.

ПОСЛЕ СВЕГА

Сада, после свега, када хладно је у души,
када ветар, шарлатан, разбацује осмех,
стеже ме нешто, као да ме гуши,
од љубави оста, само благи подсмех.
Пролазим кроз талас, оштар је и сече,
под њиме се гнезди моје чуло немира,
остаје ми рана, да ме љуто пече
и да некако те нађем на ивици свемира.
Да сијаш ми у тами, у неумитном часу,
да месечев сан, претвориш у свој
кад милион бакљи небо на нас сасу
да последњи уздах, на твој врату, буде мој.
Не дај овим сатима да стану због нас,
једном ће и ово бити прича стара,

нека потону у бездан, да пронађу спас,
ил' нек леже као патина са старих ормара.
Одлазим, јер, после свега, срце је чаура празна,
танким се нитима држи за врат напуклог бора,
сачекај зору да букне, да стигне ме страшна казна
и да моји стихови, са мношвом, заврше на дну мора.

САМО ТЕБИ

Тако далека, недокучива, „сама“,
синоћ си ме на „познати осећај“ потакла,
из твоја два бадема избија савршена тама,
као да си ме седефним прстима по лицу дотакла.
Сви твоји страхови и скривена бол,
пеку ме јасно и на груди стављају руку,
привезала си своју барку за порушен мол,
док се „твој мир“ утапа у „неподношљиву буку“.
И када изгубиш некога, Вољеног. Плачи!
Сузе ће спрати бар део прашине сиве.
Из сваког губитка, пораза, човек излази јачи
и злокобни на крају почињу да ти се диве.
Драго ми је да таквих још има,
баш таквих, као Ти. Инспирација.
На звезданом небу недостајеш им,
Да би била завршена Божија декорација.

ОСТАЈЕ НАМ

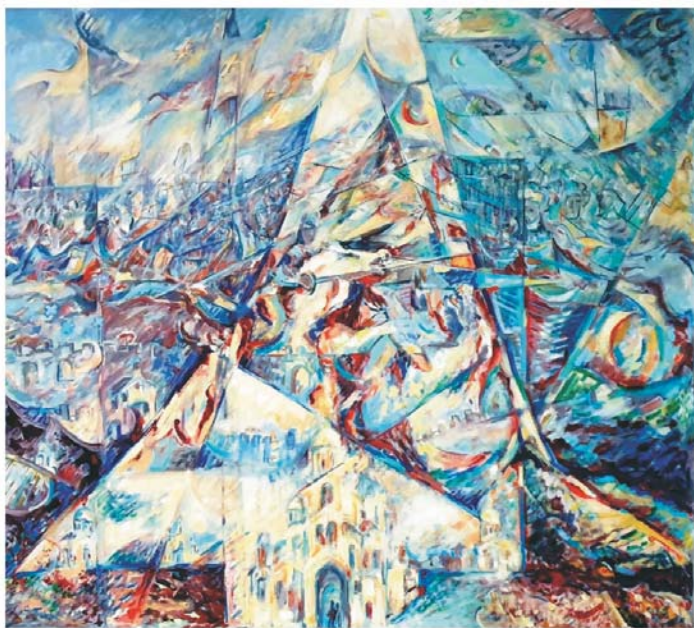
Остају нам кораци истрошени у прошлости
и све оне стазе поплочане њима,
остају за нама порушени мостови
и спаљена љубав у облаку дима.
Остају нам писма, сада већ у дубокој тмини,

али, још увек чувају мирис орхидеја,
остаје у нама непролазна младост,
као слика Доријана Греја.
Остаје нам радост што покрива нас небо
и његова дубина што крије нам сузе,
остаје нам дуга да боји нам снове
и вјечито питање: „Ко нас од Нас узе?“
Остаје нам немир у свемиру сапет
и звездана прашина што Богу крије корак,
остају за нама моје тужне риме
и на длану исцртан осмех твој горак.
Сачекајмо дан, да прогута ноћ,
да пурпурна киша у зори нађе спас,
да се ноћном лептиру разлију све боје
и да разапет у грању сачека на нас.

Светозар Трајковић Тоза

*Мртве шетње (Бомбардовање Генералиштаба у Београду
30. априла 1999. године), уље на платну, 70x105*

Косовски бој, уље на платну, 180x170

Мојсије, уље на платну, 50x40

Бели анђео, уље на платну, 60x75

*Силазак Белог анђела на рушевине косовских цркава,
уље на платну, 37x42*

Грчки предео, уље на платну, 105x70

Предео са тополама, темпера, 30x20

Прозори Грачанице након бомбардовања, комбинована техника, 50x60

Мозаик, комбинована техника, 100x70

Метеори, акварел, 30х50

Плитвице, акварел, 70х100

Свети Стефан, акварел, 50х40

Микеланђелове музе, уље на платну, 75х130

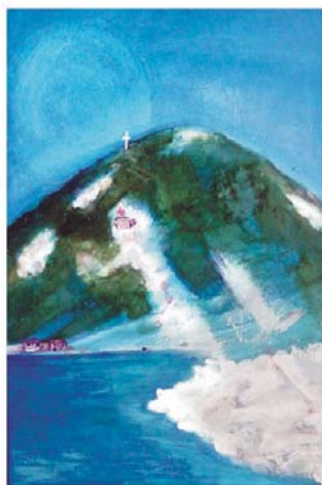
Раденко Мамула

Град, триптих, уље на дрвету, 30x30

*Сећање на Хиландар,
темпера на папиру, 30x60*

*Света Гора
темпера на дрвету, 30x40*

Скупљачи угља, уље на платну, 45х35

Бајка, темпера на дрвету, 20х30

Жути цвет, уље на платну, 30х40

Меџа, темпера на дрвету, 30х30

Нојев брод, темпера на дрвету, 50х30

Кула, уље на дрвету, 20x20

Геа, уље на дрвету, 20x30

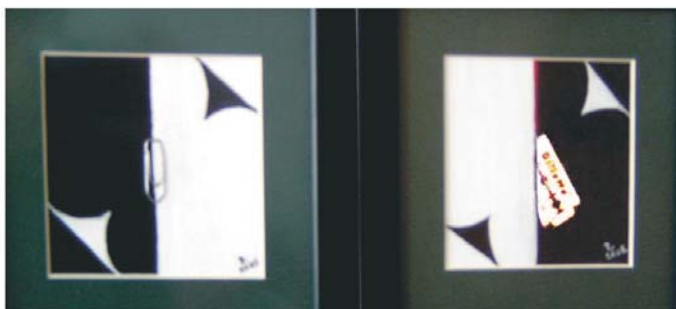
ЖО. ЖО, туш на папиру, 15x20

Снегови Килиманџара, темпера на дрвету, 15x25

Симболи Ваљева, темпера на папиру, 30x40

Spajanje i razdvajanje, диптих, комбинована техника, 15x15

Баба, скулптура, комбинована техника, 10x10x10

Бирократ, скулптура, комбинована техника, 10x10x10

Удварање, скулптура, комбинована техника, 10x5x5

Милан Милетић

Ужесте XVIII век. Мундиров суд, уље на платну, 75х60

Ужиче XVII век, Мундиров хан, уље на платну, 60x40

Марко Митрић

Рибе, уље на платну, 70x50

Мртва природа, уље на платну, 70x50

Невен Николић

Грчки крст 1

Грчки крст 2

Грчки крст 3

Византијски крст 3

Св. Архангел Михаил

Св. Георгије убива аждаху

Св. Василије Острошки

Владета Делетић Делта

Изложена – После 1000 година, уље, 90x70

Ловац на дивљач, воду и слободу, уље, 40x50

Последње уточиште, уље, 60x80

Удавача, уље, 55x45

Пролаз, уље, 40х40

Биографије

Марија Шкорнички

Рођена је у Ваљево, 22. фебруара 1959. године.

Од 1982. год ради у Електронстоку тј. Електромрежи Србије, погон Ваљево, као благајник, сада СУТ / Сектор за управљање трезором при РЦО Београд – ППС Ваљево

Објављене књиге песама:

- ° *Дробњачки записи* (Бистрица, Нови Сад, 2006),
- ° *Мирис коже* (Бранково коло, Ср. Карловци, 2007)
- ° *Кроз Јелисеј* (Orpheus, Нови Сад, 2008)
- ° *Хоџел Агамс* (Апостроф, Београд, 2011)
- ° *У кући блуза* (Адреса, Нови Сад, 2012)
- ° *Дробњачки записи*, допуњено издање (Интелекта, Ваљево, 2015)

° *У једној руци фењер, у другој њоезија* (Мат. библиотека „Љубомир Ненадовић“, Ваљево, 2019)

Литература о Маријиној њоезији:

° Јанко М. Левнаић – „Име игре КАТРАН И СКОРУП – оглед о поезији Марије Шкорничке“ – (Мат. библиотека *Љубомир Ненадовић*, Ваљево, 2011).

° Милијан Деспотовић – „Прозор на кожи“, беседа, прикази; (УКС, Свитац, Нар. библ. Пожега, 2013).

° Милијан Деспотовић – „Поетика утиска“, беседа, прикази; (УКС, Свитац, Нар. библ. Пожега, 2017).

Поезију објављује у текућој књижевној периодици. Заступљена је у више антологија.

Неколико песама преведено на македонски и пољски.

Члан је Удружења књижевника Србије.

Уредник је Алманаха уметничког стваралаштва *Колонада*, издавач СЕМС (Синдикат Електромреже Србије), од 2011. године.

Јована Мијовић

Рођена 7. јула 1989. године. Дипломирана је новинарка из Београда и стипендиста Радио телевизије Србије. Још за време студија, своје прве кораке у новинарству, начинила је у новинској агенцији ТАНЈУГ.

Касније, своја искуства стиче у продукцијским али и реномираним медијским кућама као што су РТВ Студио Б, КЦН, Центар радио, РТВ Пинк. Током рада у Танјугу, остварила се у више редакција, док је пратила области из културе, политике и привреде. Најбоља искуства у писаном новинарству стекла је током свог ангажовања у агенцији

као сарадник у Унутрашњо-политичкој редакцији.

Убрзо уписује Е-learning школу демократије и људских права кроз коју се остварује у даљем раду као тимски играч али и вођа тима... Звање новинар-репортер стиче на РТВ Студио Б у информативном програму, као и у јутарњем програму РТВ Пинк.

У слободно време, са својим водитељским паром Михајлом Павићем, модератор је многих градских и хуманитарних програма.

Тренутно ради у ДОО Електроисток – Пројектни биро као технички секретар и ПР.

Милан Стефановић

Рођен 23. октобра 1962. године на десној обали Дрине, у селу Црвици, недалеко од Бајине Баште.

Пише поезију и објавио је следеће књиге:

- ° *Хармонија облика*, 1994;
- ° *Песмом кроз камен*, 2001;
- ° *Ситине њојединосћи*, 2002;
- ° *Размешање*, 2006.

Ради у ЈП ЕПС, ХЕ Бајина Башта. Тренутно обавља функцију председника синдиката Дринско-лимских хидроелектрана ...

Борјанка Макањић

Рођена у Зеници 1963. године, где је и завршила основну школу. У Новом Саду је од 1978. године и ту завршава средњу школу – Образовни центар за дизајн *Бољан Шупут*, 1982. године.

У Електроистоку је почела са радом 1994. као спремачица на ТС НСЗ, а касније као кафе куварица. У финансијама је од 2005. на пословима обрачуна плате и благајне.

Води блог <https://jesenja.wordpress.com>, који пише већ неколико година. По њеном казивању: углавном кад је нешто наљути или пробуди сећање на детињство и прашњави сремски шор.

Тренутно је Повереник за СЕМС Погон Нови Сад, а ради у Сектору управљања трезором на пословима референта за трезорске послове РЦО Нови Сад.

Рајица Драгићевић

Рођен је 5. маја 1956. године у Мланчи код Студенице.

Дипломирао је на Факултету техничких наука (Електротехнички одсек), у Новом Саду.

Објавио је књиге песама:

- *Ево моје главе*, Стражилово, 1984. год.
- *У несвести*, Кровови, 1992. год.
- *Истрајавам*, Научна књига, 1996. год.
- *А заводи ме бескрај*, Каирос, 2007. год.

Поезију, прозу и критику објављује у многим листовима и часописима.

Добитник је награде „Печат вароши сремскокарловачке“ за 1985. годину и Међународне награде за креативност у матерњој мелодији, 2008. године.

Био је уредник за поезију у „Стражилову“ од 1986–1990. године. Песме су му заступљене у антологијама.

Од 1988. године, непрекидно ради у Електромрежи Србије на пословима управљања електроенергетским системом / РДЦ Нови Сад.

Члан је Друштва књижевника Војводине и Удружења књижевника Србије.

Милан Стевановић – Малиша

(1940 – 2014)

Рођен 23. маја 1940. године у старој сеоској кући чатмари, на источној страни клизавог брда, између речице Рајевице и Живковачке реке. Отац је умро пре рођења сина.

Основну школу учи у Живковцима, затим у Белановици, општина Љиг. Електротехничку школу „Никола Тесла“ завршава у Београду.

Имао три индекса: Природно–математичког факултета, Електротехничког и Више туристичке школе али није имао времена да их попуњава до краја.

У младости се бавио кошарком, волео путовања и природу, писао поезију. Заљубљеник у Николу Теслу и његов рад. Покушавао да примени снагу ветра и морских таласа за добијање електричне енергије.

У Електроистоку, у ТС Аранђеловац, погон Ваљево, радио од 1981. године као старији руковаоц. У пензију отишао 2003. године.

Објавили смо већину његових радова у *Колонади* бр. 4. ° 8/9.

Верослава Малешевих

Рођена је 1960. године у Београду. Живи, ради и ствара са породицом у Костоцу.

Завршила је Машински факултет, и ради у Термоелектрани „Костолац Б“ као инжењер за инфраструктуру.

Пише и објављује поезију, приче и афоризме у многим часописима. Објављује романе, а бави се и другим формама уметности (гума, драматургија...). У својој средини узима активно учешће у многим културним дешавањима.

Објавила је романе:

° *Трагачи*, Костолац, Клуб љубитеља књиге „Мајдан“, 2009. године, (Београд: ДТА)

° *Ойећ у шегли*, Београд, Чигоја штампа, 2011. год. (Београд: Чигоја штампа)

° *Ани*, Костолац, В. Малешевих, 2013. године (Петровац на Млави: Стојадиновић);

збирку *приповестки*:

° *Кликери и друге приче*, Београд, УКС и Браничевско стишка књижевна заједница, 2016. године;

као и збирке *поезије*:

° *Поштраза за коначијем*, Београд, Удружење књижевника Србије, 2015 (Београд: Невен);

° *Име ти остављам*, Пожега, Свитак, 2017. године.

Члан је Удружења књижевника Србије и КЉК „Мајдан“, и СКОР.

Тихомир Јовановић

Рођен 11. септембра 1955. године.

СФ је заволео уз *Полиџикин Забавник* и *Флаша Гордона* – Дена Берија.

Касније се и сам почиње бавити писањем и превођењем дела из области СФ–а.

У младости се бавио глумом и одиграо једну СФ, постапокалиптичну драму – „Стакло“, у улози Виктора.

Као члан Друштва љубитеља фантастике „Лазар Комарчић“ уредио је доста бројева фанзина *Емиттор*, који је на фестивалу *Еурофон* у Пловдиву 2004. године добио награду за најбољи фанзин Европског друштва за научну фантастику.

Учествује на многим регионалним конкурсима и до сада су му приче објављене у збиркама следећих манифестација: *Зекон* (БиХ), *Рефестикон* (Црна Гора), *Фестивал фантасличне књижевности* / Пазин (Хрватска)... Неколико прича му је преведено на словеначки језик, за њихов фанзин *Јашубеж Ен Јеред*.

Пре овога приче су му објављиване у часописима *Сиријус*, *Галаксија*, *Орбис*, *Сиџнали*, *Кикиндске новине*, *Наш тираж*, *Омаја*...

Сарађује са стрип–цртачима и пише сценарио за стрипове Душана Божића.

Бави се и превођењем: Збирка прича *Реаниматор* – Х. Ф. Лавкрафт (Издавач *Табернакл*).

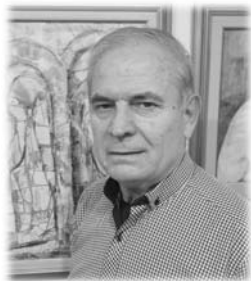
Објавио је збирку прича „ПАЛИСАДЕ И ЧАДОРИ“, (Еверест Медиа, Београд, 2016) за коју је предговор написао Илија Бакић.

Затим, другу књигу под називом „БАКА МАНДИНИ КРУГОВИ“, код истог издавача (Еверест Медиа, Београд, 2018) рецензија Илија Бакић, а илустрације Лазо Средановић... објављени су такође „ЛУН И КРАЉЕВИ ПОНОЋИ“, као и „АГЕНЦИЈА 51“, обе код издавача Еверест Медиа, Београд, 2019...

Завршио је ЕТШ „Никола Тесла“ и ради као пројектант на пројектовању трафостаница у ДОО Електроисток – Пројектни биро. Један је од уредника алманаха *Колонада*.

Светозар Трајковић – Тоза

Рођен је 27. маја 1948. године у Д. Кормињану код Гњилана, на Косову и Метохији у „Старој Србији“.

Завршио је грађевинску техничку школу у Јагодини и започео студије на грађевинском факултету у Београду. Прекида студије и запошљава се у ГП РАД у Београду и појачава своје склоности према сликарству и поезији. Ликовно образовање стиче у ликовном атељеу Универзитета „Светозар Марковић“, који му као најбољем, организује прву самосталну изложбу 1975. године, када бива похваљен и награђен. По препоруци Ђорђа Кадијевића учење наставља код професора Сергеја Јовановића, академског сликара и педагога, кроз чију радионицу је прошло 18.000 ученика, а Тоза Трајковић му је најдражи. Он је добро разумео занат свог учитеља и из „мајсторске радионице изашао као још један ваниституционално образован професионалац.“

Издаје и самостално и групно на великом броју изложби, више од тридесет, у земљи и иностранству. Више пута је награђиван и похваљен, а најдража му је Прва награда жирија за најбољу слику 1978. године о Дану ослобођења Београда. Слика углавном техникама уље на платну, затим аквареле, којима нас уводи у духовно–поетски свет...

Од 1988. до 2006. године је радио у Електроистоку, у Инвестицијама, на радном месту Надзорни орган за грађевинске радове.

Живи у Рушњу, са својом породицом, где му је и атеље.

Раденко Мамула

Рођен 1949. године у Загребу.

Од 1949. живи у Ваљеву, где је завршио основну и средњу школу.

У Београду је студирао електротехнику и дипломирао 1974. године.

Од 1974. до 2014. радио је у Електроисток – ЕМС Београд у Ваљеву.

Упоредо са студијама електротехнике бавио се и проучавао сликарство.

Имао је више самосталних и групних изложби. Од важнијих издваја:

– Београд / Галерија уметничких дела – Андрићев Венац – 1998. / У част четрдесетогодишњице оснива-

ња Електроистока.

– Ваљево / „Поетика града“ – Тешњар – 2000. године.

– Београд / Галерија уметничких дела – Андрићев Венац – 2003. године.

– Модерна галерија – Г. Милановац – 2003, 2005, 2008, 2010. год. / Међународни бијенале уметности минијатуре...

– Културни Центар Смедерево / IV бијенале ликовних и примењених уметности – 2004.

– Мајданпек / Међународна изложба „Уметност у минијатури“, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018. године.

– Мајданпек / Јубиларна међународна изложба „Уметност у минијатури“, 2019. године.

Марко Митрић

Рођен је 22. марта 1976. године у Лазаревцу, али се убрзо пресељавају у Ваљево где је завршио средњу економску школу а потом и Вишу економску „Прота Матеја Ненадовић“, смер Финансије, рачуноводство и банкарство.

Од осме године се бави фолклором и уписао се у КУД Абрашевић и био активан играч преко 20 година. И сада, када му породичне обаве-

зе дозволе (отац је две ћерке), заигра у ансамблу са ветеранима.

У ретким тренуцима слободног времена бави се дизајном, уређењем простора као и сликањем техником – уље на платну. Објављује у *Колонади*.

Од 2000. године је у сталном радном односу у погону Ваљево, сада припада служби за рачуноводство.

Милан Милетић (1924–1978)

Рођен је 31. марта 1924. године у месту Влашки До код Пожаревца. Од 1. августа 1958. године почиње да ради у Електроистоку Погон Крушевац, да би од априла 1967. године постао ВК електричар и прешао у Електроисток Погон Београд.

Радио је као пословођа ДВ екипе у Петровцу на Млави. У инвалидску пензију је отишао 1. јула 1977. године, али је убрзо, по одласку у пензију, преминуо.

Од *Колонаде бр. 7*, почели смо представљати његове ликовне радове.

Невен Николић

Рођен је 1. јануара 1964. године у Книну.

Запослен у АД Електромрежа Србије од 1. фебруара 1996. године. Тренутно ради на радном месту Супервизор возног парка у Подручју преносног система Београд, у Ровињској.

Завршио АСЦ Земун за аутолимара.

Живи у Борчи и отац је троје деце, два сина и ћерка.

Ради иконе и крстове у дрвету, техником издигнутог барелефа.

Владета Делетић – Делта

Самоуки сликар, рођен 3. јануара 1958. године у Пожаревцу.

Завршио је машински смер у ТШЦ „Никола Тесла“ у Костоцу 1976. године. Запослио се 1978. године у ИЕК Костолац. Радио је по сменама на термокоманди котловског постројења, а затим од 1984. године у надзору на изградњи котловских постројења термоелектране Костолац Б. Након синхронизације блокова ТЕ ради на пословима припреме одржавања помоћних објеката...

Живи и ствара у Костоцу. Цртањем и сликањем се бави од раног детињства а техником сликања уље на платну од своје 17–те године.

Члан је Удружења УЛИС „Милена Павловић – Барили“ из Пожаревца, и „Ђура Јакшић“ из Београда.

Имао је 4 самосталне и преко 300 колективних изложби у бившој Југославији, Србији и иностранству. Учесник је ликовних колонија, хуманитарних акција и добитник бројних признања. У броју 5 *Колонаде*, представили смо и његове писане радове.

Милован Андрић

Рођен је 2. децембра 1956. године у Ваљеву. Од 1987. године ради у ЕМС

АД Београд. Један је од оснивача и дугогодишњи председник Синдиката ЕМС и Фонда солидарности ЕМС. Током обављања високих синдикалних функција, на које је биран у више узастопних мандата, он је иницирао, организовао и подржао многе хуманитарне акције и манифестације радничког стваралаштва из разних области, посебно културе и спорта.

Један од хобија му је и цртање. Црта апстрактне композиције и портрете на хамер папиру тушем, угљеном, крејоном, разним оловкама и воденим растворима боја.

Дигитализује своје цртеже и експериментише користећи векторски и растерски графички софтвер, при чему увек акцентује духовно, а не технолошко.

Као аутор графички је обликовао и визуелно прилагодио корице *Колонаде* за овај број...

Биографије – рублика ишчитавања:

Зоран Петровић, дипломирани мастер психолог, музичар и писац, рођен је 1968. године у Београду. На књижевној сцени појављује се 2009. године са својом првом збирком љубавне поезије „Жени коју волим“, затим следи „Хвала што постојиш“, па романи „Булевар греха“, „Празник Звери – Жетеоци“, „Празник звери – Грехови алијансе“...

Давор Шишовић – новинар, публицист, уредник, књижевни промотер, рођен 1965. године, живи и ради у Пазину као новинар *Гласа Истре*. Посебно су упечатљиви његови новински чланци на тему књижевности тј. књижевних дјела.

Милијан Деспотовић – Рођен у Субјелу код Косјерића, 1952. године, живи у Пожеги. Уредник је *Књижевних новина* „Свитац“ и првог часописа за хаику поезију на српском језику „Паун“. Пише поезију за децу и одрасле, прозу, афоризме, књижевну и ликовну критику. Доста је превођен и заступљен у више антологија савремене и хаику поезије, код нас и у свету. Награђиван за поезију и делатност у култури. Редован је сарадник *Колонаде*.

Јулиа Капорњан Живић – рођена у Врбасу, а живи у Новом Саду. Објавила је три књиге поезије, објављује у књижевним часописима. Члан је ДКВ...

Милан Мрдаљ Мрђа – (1946. Црвенка) слави пола века књижевног стварања и објављивање 25–те по реду књиге „Облутак радости“. Једна од награда је „Даница за младе“ едиција коју објављује „Вукова задужбина“ где је изабран за „Личност године“.

Атиф Кујунџић, књижевник, рођен у Грачаници, 1947. године, живи у Лукавцу / БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА – Е-mail: kujundzic@gmail.com ...

Бојан Марковић (Ужице, 1985) апсолвент на катедри за Јужнословенску књижевност и језик Филолошког факултета. Објављивао у књижевној периодици поезију. Присутан на јавним читањима поезије. Интересује га филм, музика, драма. Део је групе *Просујти изнутра*.

Бојан Тодоровић (Шабац, 1992) Објавио је књигу песама „Чарли (или добри дечаци лоших држава)“. Живи у Новом Саду. <https://casopisrez.blogspot.com/2019/01/8-2019.html> .

Роберто Водановић Чопор – рођен је 1970. године у Сплиту, објављивао је поезију у часописима *Тема*, *Загарска Смољра*, те независним фанзинима у Хрватској и Енглеској. На гласбеној сцени заступљен је кроз кантауторски експериментални пројект Чопор. / <https://www.kriticnamasa.com/item.php?id=879> .

Владана Плавшић, рођена је 2000. године. Завршила гимназију у Панчеву. Пише песме и приче. Учесник је Поетског конкурса „Десанка Максимовић“ и ушла је у најужи круг 2017. године.

Роберт Шкарјан, песник који нам је послао песме на дар, унук је нашег колеге Милана Милетића, сликара из Петровца на Млави... Проследио нам је слике свог деде и за овај број. За узврат објављујемо неколико његових песама.

Тираж 500 примерака

Годишње
ISSN 2217-5954 = Колонада
COBISS.SR-ID 184326156

